

GLOBALISERING OG NASJONAL IDENTITET I NORGE

Hovedfagsoppgave i sosiologi

G. Henriette Auensen
Cand. polit. 1992
Mars 2006

Universitetet i Oslo
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

SAMMENDRAG

I denne oppgaven handler om nasjonal identitet og holdninger til globalisering. Først blir det sett nærmere på **om og hvordan handlinger til globalisering og nasjonal identitet endres**, og deretter blir **forholdet mellom disse** undersøkt.

Denne analysen har vært basert på empiri fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) og foreliggende litteratur på området. Mye av litteraturen om globaliseringen handler om hvordan økende og intensivert internasjonal kontakt medfører nye store utfordringer for nasjonalstaten, og at tilpasningen fører til at nasjonalstaten svekkes. På bakgrunn av dette er det i hovedsak fire teorier om hvordan dette igjen påvirker den nasjonale identiteten. Den første hevder at nasjonal identitet vil forsvinne, den andre at nasjonal identitet vil svekkes, den tredje at nasjonal identitet vil styrkes i motreaksjon, og den fjerde at nasjonal identitet vil fremstå i ny form. Litteraturen forespeiler oss et kausalt forhold mellom globalisering og nasjonal identitet. Det vil ikke være mulig å påvise kausalitet mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet, oppgaven begrenser seg derfor til å se på sammenhengen mellom variablene.

Dataene i undersøkelsen er hentet fra NSDs undersøkelser om *Nasjonal identitet* fra 1995 og 2003. Å måle endring med to måletidspunkt kan være problemfylt, da ulike sosiale forhold kan gjøre tidspunktene usammenlignbare. Dette drøftes her, men det kommes frem til at det vil være mulig å måle endring. Med disse dataene og litteraturen til rådighet, har det vært mulig å konstruere tre mål på holdninger til globalisering vilje til å prioritere norsk og overnasjonalitet 1 og 2, og fire dimensjoner for nasjonal identitet: nasjonal tilhørighet, sjåvinisme, velferdsstolthet og nasjonal stolthet. Disse dimensjonene for nasjonal identitet gjenspeiler det hovedskillet som eksisterer mellom en etnisk-kulturell og en juridisk-legitim identitet i litteraturen.

I den grad endring ble funnet var den kun svak. Det er mulig at et lengre tidsrom ville gitt større utslag, eller at flere måletidspunkt ville gitt flere variasjoner. Dimensjonene for nasjonal identitet gjenspeiler det hovedskillet som finnes i litteraturen, sammenhengen er sterkest mellom nasjonal tilhørighet og sjåvinisme, og velferdsstolthet og nasjonal stolthet. At denne sammenhengen også finnes mellom

identitetstypene virker naturlig. Høy nasjonal identitet på en dimensjon betyr høy nasjonal identitet på de andre dimensjonene og omvendt. Den samme naturlige sammenhengen finnes mellom de ulike målene på holdninger til globalisering. Jo mer positiv en er til å prioritere norsk, jo mer negativ vil en være til overnasjonalitet og omvendt. Et svært interessant funn er at dimensjonene for nasjonal identitet har ulike sammenheng med holdninger til globalisering. Mens høy nasjonal identitet på dimensjonene nasjonal tilhørighet, sjåvinisme og nasjonal stolthet har sammenheng med å være negativ til globalisering, har høy velferdsstolthet sammenheng med å være positiv til globalisering.

FORORD

Jeg vil takke hovedveileder Kjell Erling Kjellman, og biveiledere Per Arne Tufte og Silje Noack Fekjær for veiledning under arbeidet med denne oppgaven. Det har vært til stor hjelp å kunne gå til noen med store og små spørsmål, og herlig å gå oppmuntret fra samtaler.

Takk til NSD for tilgang på deres data. ”(En del av) De data som er benyttet her er hentet fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjenestes undersøkelser® *Undersøkelse om nasjonal identitet* i 1995 og 2003. Undersøkelsene er finansiert av Norges forskningsråd og tilrettelagt for forskningsformål av NSD. Data i 2003 ble samlet inn av TNS Gallup. Ingen av de nevnte institusjonene er ansvarlig for analysen eller tolkningen av data som er gjort her.”

Takk til medstudenter og venner ved instituttet for at jeg har kunnet lufte frustrasjoner, problemer og gleder. Takk til Hege og Målfrid for gjennomlesing med korrektur- og innholds kontroll. Og til sist, tusen takk til mamma og pappa for tålmodighet og økonomisk støtte. Nå kan dere endelig se hva jeg har brukt tida på.

Henriette Auensen

Oslo, mars 2006

INNHOLDSFORTEGNELSE

INNLEDNING	1
1.1 Bakgrunn.....	1
1.2 Empiri og samfunnsvitenskapelig relevans	4
1.3 Spørsmål	5
1.4 Oppgavens disposisjon.....	6
TEORI.....	9
2.1 Samfunnsendringer	9
2.1.1 Globaliseringen – en flersidig prosess	10
2.1.2 Globaliseringen svekker nasjonalstatens autonomi?	11
2.1.3 Globalisering svekker nasjonalstatens legitimitet?.....	13
2.2 Å forstå nasjonal tilhørighet.....	15
2.2.1 Hva er nasjonal identitet?.....	16
2.2.2 Nasjonalisme som en form for nasjonal identitet	18
2.2.3 ”En ny gammel nasjon”	19
2.3 Globaliseringens sosiale betydning.....	21
2.3.1 Kulturelle konsekvenser av globaliseringen	22
2.3.2 Den nasjonale identitetens fremtid.....	22
2.3.3 En ny kollektiv identitet?	23
2.4 Oppsummering.....	24
METODE	27
3.1 Om dataene	27
3.1.2 Utvalget.....	28
3.2 Operasjonalisering av data.....	29
3.2.2 Inkluderte variabler	29
3.3 Nasjonal identitet.	30
3.3.1 Nasjonal tilhørighet.....	31
3.3.2 Sjøvinisme.....	32
3.3.3 Patriotisme	33
3.4 Holdninger til globalisering	35
3.4.1 Prioritere norsk.....	35
3.4.2 Overnasjonalitet	36
3.5 Tid som mål	37
3.5.1 Kan hendelser i 1994 ha påvirket utfallet av ISSP undersøkelsen fra 1995?	38
3.5.2 Tidsrommet 1995 - 2003.....	39
3.6 Bør bakgrunnsvariabler inkluderes?	40
3.7 Reliabilitet og validitet.....	41
3.7.2 Indeksenes reliabilitet	42
3.8 Analyseteknikker	42
3.8.2 Hypotesetesting og signifikans	43
3.9 Oppsummering.....	44
HOLDNINGER TIL GLOBALISERING.....	45
4.1 Har holdninger til globaliseringen endret seg?	46
4.1.1 Prioritere norsk.....	46
Oppsummering av resultatene.....	48

Fortolkning av resultatene.....	49
4.1.2 Overnasjonalitet.....	51
Oppsummering av resultatene.....	53
Fortolkning av resultatene.....	54
4.2 Endring i holdninger til globalisering.....	56
4.3 Hvordan har holdninger til globalisering endret seg?.....	57
4.2.1 Prioritere norsk.....	57
4.4 Konklusjoner.....	62
NASJONAL IDENTITET.....	65
5.1 Har nasjonal identitet endret seg?.....	66
5.1.1 Nasjonal tilhørighet.....	66
Oppsummering av resultatene.....	68
5.1.2 Sjøvinisme.....	69
Oppsummering av resultatene.....	72
5.1.3 Patriotisme.....	72
5.1.4 Nasjonal stolthet.....	75
Oppsummering av resultatene.....	77
5.2 Endring i nasjonal identitet.....	78
5.3 Hvordan har nasjonal identitet endret seg?.....	79
5.3.1 Nasjonal tilhørighet.....	79
5.3.2 Sjøvinisme.....	81
5.3.3 Velferdsstolthet.....	82
5.3.4 Nasjonal stolthet.....	83
Oppsummering av resultatene.....	84
Fortolkning av resultatene.....	84
5.4 Konklusjoner.....	89
FORHOLDET MELLOM HOLDNINGER TIL GLOBALISERING OG NASJONAL IDENTITET.....	91
6.1 Hvordan er forholdet mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet?.....	92
6.1.1. Prioritere norsk og nasjonal identitet.....	92
6.1.2 Overnasjonalitet og nasjonal identitet.....	94
Oppsummering av resultatene.....	98
6.1.3 Sammenhenger mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet.....	99
Fortolkning av resultatene.....	100
6.2 Hva betyr sammenhengene og endringene vi har funnet?.....	101
6.3 Konklusjoner.....	105
AVSLUTNING.....	107
7.1 Endringer i perioden 1995 til 2003.....	107
7.1.1 Endringer i holdninger til globalisering.....	107
7.1.2 Endringer i nasjonal identitet.....	109
7.1.3 Kun små endringer.....	110
7.2 Om sammenhengene.....	110
7.2.1 Sammenhenger i holdninger til globalisering.....	110
7.2.2 Sammenhenger i nasjonal identitet.....	111
7.2.3 Sammenhenger mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet.....	112
7.3 Fremtidige forskningsspørsmål.....	113
LITTERATURLISTE.....	115

INNLEDNING

Globalisering er et tema som stadig blir mer aktuelt, og som ofte trekkes frem i medier og offentlig debatt. I globaliseringens kjølvann dukker det opp nye utfordringer på alle nivåer i samfunnet. I dette som blir kalt globaliseringens tidsalder opplever vi store endringer for samfunn og enkeltpersoner. I denne oppgaven skal vi se nærmere på endringer i, og sammenhengene mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet i Norge.

1.1 Bakgrunn

Nasjonalstaten er regnet som den moderne statsformen, selv om den oppsto så tidlig som på 1600 tallet. I Montevideo-konvensjonen av 1933 blir en stat definert som: "... en politisk enhet med permanent befolkning, et avgrenset territorium og en regjering som er selvstendig nok til å holde internasjonale forbindelser" (Østerud 1997:219). Denne formen for nasjon har slått rot: "... nation has become a potent symbol and basis of classification within an international system of nation-states" (Verdery 1996:226). "It names the relation between states and their subjects and between states..." (Verdery 1996:227). Nasjonalstatens sosiale institusjoner deles i juridiske, politiske og administrative enheter. Disse enhetene er nøkkelressurser i avgjørelser og utføring av ønskede mål som igjen har sosio-kulturelle betydninger.

Staten og nasjonale ledere har hatt en spesiell rolle i samfunnsutviklingen på en rekke nivåer som: de politiske, kulturelle og økonomiske. I et demokrati står staten og dens subjekter i et avhengighetsforhold som blir styrt av en rekke plikter og rettigheter. En borger må blant annet følge lover og regler, betale skatt og har

muligheten til å påvirke politiske avgjørelser gjennom å stemme ved valg, lobbyisme eller sosial ulydighet. En stat er altså en nasjonalstat når den har både et politisk territorium og fellesskapsideer. Fellesskapet baseres på gjenkjennelse i historie, språk og kultur samt en følelse av tilhørighet. Denne fellesskapsfølelsen kjenner vi bedre som nasjonal identitet, dette kommer vi tilbake til senere.

Den verden vi kjenner idag er svært ulik den våre beste- og oldeforeldre vokste opp i, for ikke å snakke om våre forfedre vikingene. Samfunnet har til enhver tid gjennomgått forandringer, men i dag hevdes det at verden forandrer seg raskere enn før (Hall, Held & McGrew 1992). Den industrielle revolusjonen førte til en hyppigere bruk av global handel. 1800-tallets tekstilhandel er et godt eksempel på dette. Bomull kunne bli plukket i India, behandlet i Storbritannia og solgt i USA. Idag ser vi mange eksempler på dette innen store multinasjonale selskaper. Produksjon og handel blir spredt over mange kontinenter. BMW har for eksempel bildelproduksjon i flere asiatiske land, men bygger selve bilen hovedsakelig hjemme i Tyskland, og selger den deretter over hele verden. Nettopp dette ligger i globaliseringsbegrepet. Det ”... betyr at noe blir verdensomspennende” (Østerud 1999:11).

Politikk, økonomi og kultur internasjonaleses, og alle disse sidene ved fenomenet globalisering øker i omfang, og intensiveres (Held & McGrew 2003). Gjennom dette blir vi påvirket på mange ulike områder. For eksempel kan vi reise jorden rundt svært mye raskere enn Jules Verne og hans Phileas Fogs berømte 80 dager. Og når vi er der kan vi høre den samme musikken, se de samme filmene og handle de samme klærne som vi gjør hjemme. På samme måte opplever vi endringer hos oss selv. Vi kjører biler fra Japan, går i klær fra Taiwan, ser filmer fra USA, og drikker rødvin fra Afrika og Sør-Amerika. Ved første blick ser det ut til at verden blir ”likere”, men samtidig øker også mangfoldet (Held & McGrew 2003).

I dag ser vi at nasjonalstatene er tvunget til å forholde seg til en stadig økende mengde andre nasjonalstater samt nasjonale og internasjonale bedrifter og organisasjoner. Vi ser at nasjoner i større grad blir medlemmer i internasjonale organisasjoner, og inngår mellom- og overstatlige avtaler, noe som svekker nasjonalstatens makt (McGrew 1992; Yeats 2001). Utenlandsk investeringskraft er ikke noe nytt fenomen i Norge. Det var tidlig utenlandsk kapital i norske vannkraftverk og industrier. Det var et amerikansk selskap, Philips Petroleum Company, som først fant olje i Nordsjøen (Bull 1982). Globaliseringsfenomenet har gjort det nødvendig å åpne landegrensene for å muliggjøre handel- og kulturutveksling.

Statens makt eroderes bort idet den deregulerer for å holde nasjonen konkurransedyktig. I dag ser vi at stadig flere utenlandske selskaper slår seg til i Norge, og at norske selskaper skiper ut. Som vi skal komme tilbake til senere er globaliseringen en skjev utveksling (Østerud 1999). Industrien og rederier flytter til fattigere land hvor produksjonen er billigere, mens mye kompetanse og spesialindustri blir værende i vestlige land.

Fenomenet ”globalisering” har fått svært mye oppmerksomhet de siste årene, av intellektuelle, politikere, medier og menig mann i gata. Begrepet globalisering er svært komplisert, med en rekke elementer som henger sammen. Det er i de siste årene blitt publisert en rekke arbeider om globaliseringserfaringene og prediksjoner om hva som vil skje videre. Enkelte hevder at utviklingen vil foregå på en harmonisk måte. Det vil si at globaliseringen, som i hovedsak har et vestlig- eller amerikansk utgangspunkt, vil føre til at markedsøkonomi og liberal demokrati gradvis vil bli mer dominerende. Dette vil svekke nasjonalstatene og deres kulturelle motsetninger vil forsvinne. Det andre perspektivet er konfliktorientert. Her hevdes det at den kulturelle, økonomiske og politiske dominansen vil virke provoserende. Dersom nasjonalstaten svekkes i for stor grad vil den internasjonale dominansen oppleves som samfunnsoppløsende, økonomisk differanse som frustrerende og så videre. Disse elementene kan føre til motstand, enten den fører til fremmedgjøring, segregering eller aggresjon (Held & McGrew 2003).

Ifølge et konfliktteoretisk perspektiv vil kulturelle motsetninger virke slik at vi søker sterkere forbindelser med det nære og på så vis styrker vår lokale identitet. Nasjonal identitet vil altså bli styrket i protest til kulturell standardisering. I tråd med harmoniperspektivet derimot, vil globaliseringen virke homogeniserende på verdensbasis. Vi vil identifisere oss med hverandre på tvers av landegrensener og i forbindelse med interesser: religion, arbeid og lignende. Dersom kulturelle motsetninger som er basert på det nasjonale forsvinner, vil dette også bety at nasjonal identitet svekkes (Held & McGrew 2003). Denne homogeniseringen blir av enkelte oppfattet som negativt: Nylig vedtok UNESCO, med et overveldende flertall, en kulturkonvensjon hvis intensjon er å beskytte de enkelte lands kultur og språk mot den amerikanske popkulturelle dominans. Denne begrensningen ble igjen oppfattet som negativt av amerikanske interesser (Aftenposten, 23.okt. 2005).

I våre møter med den globale verden hvor vi til stadighet blir mer internasjonale, liker vi ofte å påpeke at vi er norske. I enkelte tilfeller kan dette tolkes

som molbo- eller jante tendenser, mens i andre vil det oppfattes som positivt – med nasjonal bevissthet. Det er vanskelig å se langt når nisselua er dratt ned, og samtidig er vi nesten de beste som fins. Det er jo som kjent typisk norsk å være god. Vi lanserte begrepet bærekraftig utvikling og deler ut Nobels fredspris. Samtidig er det få som vet at Ibsen, Munch eller A-ha er norske, dersom de har hørt om de i det hele tatt. Og på toppen av kranssekaka: I 2005 kåret UNDPs Human Development Report Norge til verdens beste land å bo i for femte året på rad (Dagbladet, 26.aug, 2005).

Siden etterkrigstiden har Norge opplevd en enorm økonomisk vekst som har dratt oss fra et ganske fattig til en av de rikeste land i verden. I dag er det liten materiell nød i Norge. De aller fleste av oss har det vi trenger for å tilfredsstille de materielle basisbehov, og velferdsstaten har blitt vårt sikkerhetsnett. Mye av denne velstanden er takket være olja. Olja har skaffet oss mer penger enn det er ”mulig” å bruke. Norge har betalt ned utenlandsgjelda si, og enorme pengesummer er satt av i utenlandske investeringsfond. Svenske medier liker å mobbe oss for å ”spare på rød bok”.

1.2 Empiri og samfunnsvitenskapelig relevans

Nasjonalstaten har spilt en viktig rolle i utviklingen av de moderne samfunn. Og en sentral del av en legitim nasjonalstat er bred støtte fra folket – fra nasjonen. I den globaliserte verden vil nasjonenes rolle endres, og deres betydning for nasjonal identitet likeså. I denne sammenhengen stilles det spørsmål om hvordan globaliseringen av kultur, politikk og økonomi vil påvirke vår nasjonale identitet.

Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) i Bergen deltar i et internasjonalt samarbeidsprosjekt for innsamling av data, International Social Survey Programme (ISSP). For første gang i 1995 og igjen i 2003 var temaet nasjonal identitet. Data fra disse to undersøkelsene vil bli benyttet i denne analysen. Det er mye som har skjedd i verden i løpet av denne perioden. Teknologiske nyvinninger fremmer internasjonal utveksling på flere nivåer – for enkeltpersoner, bedrifter og moralske entreprenører som nasjonalstater og ulike Non Governmental Organisations (NGOs).

Våre holdninger og vår identitet vil til enhver tid være avhengig av samfunnsforholdene. Globaliseringen er sentral for å forstå endringer i samfunnet idag. Med tanke på hvor intensivt det internasjonale samarbeidet har blitt vil det, i et

globaliseringsperspektiv, være nærliggende å tenke at 10 år er lang tid. Perioden fra 1995 til 2004 dekker både dette, og 'globaliseringens tidsalder'. Vi skal se mer om dette senere i oppgaven. Jeg mener at globalisering og vår nasjonale identitet er aktuelle spørsmål under de rådende samfunnsforhold. Det finnes mengder av publikasjoner på temaet globalisering hvor det diskuteres hva det innebærer, hvor utbredt det er og hvordan det påvirker ulike samfunnsstrukturer. Her er det mye uenighet, og det diskuteres også hvorvidt globalisering er et fiktivt begrep. Hvordan globaliseringen mottas vil avhenge av hvordan ulike steder blir påvirket av dette. Om overgangene er rolige med positive bieffekter eller ustabile med negative bieffekter vil ha betydning for hva slags holdninger befolkningen får til globalisering. Mye av denne litteraturen om globalisering involverer også nasjonal identitet, med ulike forventninger om hva det kommer til å bety for samfunnet. Enkelte hevder at den nasjonale identiteten vil bli svekket og noen at den vil styrkes, mens andre igjen mener at den vil stå frem i ny form. I litteraturen uttrykkes det altså en sammenheng mellom hvordan globaliseringen utvikles og styrken på den nasjonale identiteten. Styrken på ens nasjonale identitet bør derfor også ha sammenheng med hvilke holdninger en har til globalisering.

En hovedfagsoppgave har begrenset plass, og av praktiske hensyn har jeg valgt å fokusere på de norske forhold. Jeg forventer å finne at de empiriske data samlet inn på begynnelsen og slutten av denne perioden vil belyse nordmenns nasjonale identitet og deres holdninger til globalisering. Først skal vi se hvordan dette utvikler seg, og deretter skal vi se på forholdet mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet.

1.3 Spørsmål

Litteraturen forespeiler oss et kausalt forhold mellom globalisering og nasjonal identitet. Det vil ikke være mulig å påvise kausalitet mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet, denne oppgaven begrenser seg derfor til å se på endringer i, og sammenhengen mellom disse variablene. På grunnlag av denne foreliggende litteraturen, og de tilgjengelige dataene, har jeg kommet fram til følgende tre spørsmål:

1. Har holdninger til globaliseringen endret seg? Og hvordan?

Med tanke på de store omveltingene globaliseringen har medført og som fortsatt forventes for samfunnet, er det interessant å se på samfunnets oppfatninger og holdninger til globalisering. Vil eventuelle endringer være like for de ulike holdningene, og er det sammenheng mellom dem?

2. Har nasjonal identitet endret seg? Og hvordan?

Som nevnt avhenger vår nasjonale identitet til enhver tid av samfunnsforholdene. Det vil bli interessant å se om nasjonal identitet har blitt styrket eller svekket. I litteratur om nasjonalisme skilles det gjerne mellom et ethnos- (etnisk kulturell) og demos- (juridisk legitim) perspektiv i tilnærmingen til nasjonal identitet. I denne analysen vil det bli tatt hensyn til disse, men en noe annerledes oppdeling vil bli benyttet. Finnes det en sammenheng mellom disse? Dersom det spores endringer, vil de være like for de ulike dimensjonene for nasjonal identitet?

3. Hvordan er forholdet mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet?

Finnes det en sammenheng mellom styrke på nasjonal identitet og holdninger til globalisering? Vil positive holdninger til globalisering bety at man har lav nasjonal identitet, og omvendt? Hvor mye betyr tiden i denne sammenhengen?

1.4 Oppgavens disposisjon

I kapittel to skal vi se nærmere på den teoretiske bakgrunnen for oppgaven. Her vil vi gå gjennom de ulike begrepenes betydning og sammenheng. Den første delen av kapittelet brukes til å se nærmere på de endringer det moderne samfunnet står overfor. I den andre delen av teorikapittelet skal vi bli kjent med begrepet nasjonal identitet. Begge disse delene møter store utfordringer, noe som har betydninger for nasjonalstaten og vår nasjonale identitet. Hva disse består av, og hvordan dette vil utfolde seg blir presentert i den tredje delen i teorikapittelet.

Det tredje kapittelet handler om valg og bruk av metode. Her skal vi først se på datamaterialet, hvem har samlet det inn, og hvordan ser utvalgene ut? Deretter vil vi se på operasjonaliseringen av variablene og sammensetningen av indeksene. Til slutt vil vi se på metodene som skal anvendes i analysen.

I det første analysekapittelet skal vi besvare det første spørsmålet om holdninger til globalisering. Først brukes krysstabeller for å se på indeksenes

komposisjon og enkeltdelenes utvikling fra 1995 til 2003. Deretter benyttes regresjonsanalyse for å se på indeksenes styrke, sammenheng og utvikling. Det andre analysekapittelet foregår på samme måte, og der skal vi svare på det andre spørsmålet om nasjonal identitet.

Det siste analysekapittelet brukes til å svare på det tredje spørsmålet om forholdet mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet. Også her vil regresjonsanalyse benyttes. Dette kapittelet avsluttes med en drøfting av tidsaspektets påvirkning og sammenhengen mellom variablene.

I avslutningen skal vi kort se på hva som har blitt presentert i oppgaven. Her vil vi oppsummere oppgavens funn, og til slutt trekke noen konklusjoner.

TEORI

I dette kapitlet skal vi bli bedre kjent med den litteraturen som vil bli benyttet i denne oppgaven. Vi skal se på begreper og tilnæringsmåter for å forstå nasjonal identitet og globalisering, og hvilke sammenhenger og utviklinger som forventes. Den litteraturen som brukes kan deles i tre hovedkategorier: Om globaliseringen, om nasjonal identitet, og hvordan globaliseringen påvirker nasjonal identitet. Vi skal følge denne utviklingen utover i kapitlet. Først skal vi se på de utfordringer og endringer som den moderne nasjonalstat møter. Globaliseringen som prosess påvirker samfunnet på alle nivåer, gjennom politikk, økonomi og kultur. Hvordan globaliseringen gjennomføres, og hvilken effekt det har på lokalsamfunnet vil påvirke hvordan den blir oppfattet. Den andre delen skal brukes til å bli bedre kjent med rammeverket rundt det å forstå det nasjonale. Vi skal se at det finnes et hovedskille i tilnærmingen til nasjonal identitet. På den ene siden har vi en rent sivilborgerlig, og på den andre siden en tilknytning som bunner i en etnisk kulturell tilhørighet til nasjonen. Til sist skal vi se hvordan den nasjonale identiteten forventes å utvikle seg i fremtiden. I denne oppgaven brukes fire teorier om hvordan globaliseringen forventes å påvirke den nasjonale identiteten: den vil enten forsvinne, svekkes, styrkes eller utvikles i ny form.

2.1 Samfunnsendringer

Verden forandrer seg. Nå har vel dette egentlig vært en pågående prosess helt siden verdens begynnelse, men likevel er det gjengs enighet om at den aldri har forandret seg fullt så mye som nå. Verden virker mindre, det er enkelt å besøke eller ringe til

mennesker på andre siden av jordkloden. Internasjonal handel er normalen, internasjonale politiske forbindelser er vanlig, og kulturell utveksling har blitt hverdagslig. Begrepet globalisering har fått svært mye oppmerksomhet i medier og samfunnsdebatt. Vi har fått et nytt ord i det norske språket. Medier, intellektuelle og mannen i gata snakker om globalisering. Man behøver ikke være helt sikker på hva det er, men vi kan være sikre på at det påvirker oss alle.

I denne oppgaven vil det bli benyttet data som er målt med nesten ti års mellomrom. I metodekapittelet skal vi komme tilbake til temaet om endring. Her vil det diskuteres om intensiveringen av internasjonal utveksling betyr at vi lever i globaliseringens alder. Og hvor stor endring vi vil komme til å se i nasjonal identitet og holdninger til globalisering i løpet av et slikt tidsintervall.

2.1.1 Globaliseringen – en flersidig prosess

Globalisering er et komplisert begrep, og blir gjerne definert som en prosess bestående av økonomiske, politiske og kulturelle elementer. "Globalization refers to the multiplicity of linkages and interconnections that transcend the nation-states (and by implication the societies) which make up the modern world system" (McGrew 1992:65). På den ene siden har globaliseringen økonomiske og politiske konsekvenser for nasjonalstaten. På den andre siden betyr den kulturelle endringer innenfor nasjonalstaten. Ifølge mange teorier baseres globaliseringen på den økonomiske utviklingen i etterkrigstiden. I løpet av denne tiden har internasjonal handel akselerert. Bedrifter har blitt multinasjonale, de kan ha hovedkontor i ett land, produksjon andre, og distribusjon og salg i en rekke land. Gode eksempler på dette er blant annet Coca-Cola, IKEA og BMW.

Nasjonalstatene samarbeider i økende grad med hverandre og med internasjonale bedrifter. På den ene siden ser vi hvordan stater må tilpasse seg, og ofte bli "likere", for å virke tiltrekkende og enklere å drive internasjonalt samarbeid med. I enkelte tilfeller ser vi at enkeltstater blir for små til å kontrollere og sanksjonere multinasjonale selskaper. Dette har fremmet samarbeid på tvers av landegrensler, regioner og kulturelle forskjeller. Eksempler kan være FN, WTO og miljøavtalen fra Kyoto. Dette rammeverket oppfattes som positivt fra de fleste kanter, derfor er det litt trist at avtaler og samarbeid ofte slår sprekker. Kyoto-avtalen har vært svært utsatt for

dette. USA har ikke skrevet under, Australia har trukket seg, mens Norge har problemer med å oppfylle sine forpliktelser, og må kjøpe seg fri (Dagbladet, 18.2.05)

Globalisering har i stor grad fremmet kulturell kunnskap og forståelse på tvers av landegrenser og kontinenter. Til en viss grad ser det ut til at verden blir ”likere”. De samme klærne blir brukt i New York, Johannesburg og Tokyo, den samme musikken lyttes til i Paris, Rio de Janeiro og Bangkok. Samtidig spres også verdier og ideologier som borger- og menneskerettigheter. “Globalization (...) engenders a cognitive shift expressed both in a growing public awareness of the ways in which distant events can affect local fortunes (and vice versa) as well as in public perceptions of shrinking time and geographical space” (Held & McGrew 2003:4). Gjennom mer og mer intensive internasjonale handlinger, og på alle nivåer, gjennom staten, bedrifter eller det personlige, blir vår oppfattelse av tid og rom endret. Verden virker mindre. Blant andre ting gjør reiser og internett det enklere og vanligere å bli kjent med og snakke med mennesker på andre siden av jordkloden. Slik har vår oppfattelse av tid og rom blitt komprimert (Held & McGrew 2003). Disse ulike delene ved globaliseringen overlapper hverandre. Internasjonalt samarbeid mellom stater, bedrifter og organisasjoner påvirker og blir påvirket av økonomiske, politiske og kulturelle konflikter og løsninger. ”Globalization, a process reaching back to the earliest stages of modernity, continues to shape and reshape politics, economics and culture, at an accelerated pace and scale” (Hall, Held & McGrew 1992:4).

2.1.2 Globaliseringen svekker nasjonalstatens autonomi?

Felles grunnlag forenkler utveksling, enten den er kulturell eller økonomisk. For eksempel vil en felles myntenhet forenkle handel, slik som euroen gjør innen EU. På samme måte vil enighet i miljøspørsmål være lettere å oppnå dersom man har like interesser. Som nevnt er det mye problemer rundt Kyoto-avtalen. Ikke alle land mener at tiltakene som presenteres i denne avtalen vil løse miljøproblemet. I en stadig mer flytende verdensøkonomi gjør stater seg ”fine” for investeringer. Ved deregulering og skattefordeler tilrettelegger de for investeringer innenfor de nasjonale grensene. Innføringen av euroen forenkler handel og internasjonal kapitalbevegelser i Europa. Deregulering blir et toegget sverd. Å deregulere for å lokke til seg investeringer vil samtidig også forenkle mulighetene for kapitalflukt. Stater inngår politiske og økonomiske avtaler blant annet for å forenkle utveksling, men dette begrenser

samtidig statens egen handlekraft. "... globalization is compromising the authority, the autonomy, the nature and the competence of the modern nation-state" (McGrew 2003:92).

At nasjonalstaten ikke lenger er den mektigste aktøren, og at politikk blir stadig mindre grad begrenses til innenfor nasjonalstatens grenser, gjør at internasjonale og multinasjonale avtaler svekker nasjonalstatens autonomi (Yeats 2001). I et verdenssamfunn bestående av multinasjonale organisasjoner vil nasjonalstaten komme til kort. De "naturligheter" som baseres på nasjonalstaten vil konfronteres med de stadige forandringer i det frie marked. Dersom statens muligheter for nasjonal kontroll blir umuliggjort vil det ikke være usannsynlig å forestille seg nødvendigheten av overnasjonalt samarbeid (Johannesen 1997). Idag ser vi en økning i internasjonale nettverk. Dette gjelder for multinasjonale selskaper, frivillige organisasjoner (NGO's), regionale organisasjoner og lignende. Noen av disse består av statlig samarbeid, som for eksempel innen EU, NATO og FN. Noen består av privatpersoner, som Amnesty International, og Røde Kors. Andre igjen er samarbeid mellom bedrifter: private og statlige, som Statoil eller Kraft Foods. Det er gjennom disse nettverkene vi har kunnet utvikle internasjonale avtaler som menneskerettigheter og nettopp Kyoto-avtalen.

På tross av dette er det likevel forhastet å trekke den konklusjonen at staten gjør seg selv overflødig. Det er staten som inngår internasjonale avtaler og som regulerer internasjonal handel. Graden av internasjonalisering har aldri vært stabilt, dette har hele tiden blitt utviklet i et samspill mellom staten og kapitalisme (Mjøset 1997). Denne reguleringen er nødvendig og til og med ønsket av multinasjonale selskaper. Felles retningslinjer gjør også deres hverdager enklere. Internasjonale kapitalbevegelser er fortsatt avhengige av statlig og overnasjonal innvirkning for flere sentrale elementer (Sinclair 2001). I tillegg ser det ut til at de fleste bedrifter har ulike "hjemmefordeler". Hovedkontorer, forskning og lignende vil som oftest ligge i hjemlandet. Det er høy sammenheng mellom investeringer og sparte ressurser. Profitt er relatert til produksjonskostnader, høye produksjonskostnader betyr også stor produksjon og klar profitt. I tillegg vil lobbyisme være mer sannsynlig enn relokalisering (Sinclair 2001). Ifølge Jakob Kopperud, Verdensbankens talsmann i Norge, er Norge på grunn av gode reguleringer for privat sektor et godt land å investere i (Dagbladet 19.11.2004). Vi kan se tydelige spor av den statlige påvirkning i den norske samfunnsutviklingen. Da Norge under industrialiseringens begynnelse

var ett relativt fattig land var det få nordmenn som hadde de nødvendige entreprenørmulighetene. Alene, eller i samarbeid med utenlandske investorer sto staten bak mye av industriutviklingen i Norge.

En vil derfor kunne si at forholdet mellom stat og økonomi fremdeles er sterkt, og en mulig oppløsning vil foregå over lengre tid. Dette forholdet er et samspill hvor tendensen av internasjonalisering til enhver tid har variert. Staten har, spesielt i Norden, hatt en viktig rolle i utviklingen av det moderne samfunnet. Idag blir den rollen endret og mindre enn hva vi tidligere har vært vant til. ”Internasjonalisering gjør økonomien mindre nasjonal” skriver Mjøset, men dersom ”... statens innflytelse i dag er avtakende, så skal man ikke glemme at den er avtakende i forhold til et historisk toppunkt når det gjelder statlig innflytelse i den moderne kapitalismen.” (Mjøset 1997:121).

2.1.3 Globalisering svekker nasjonalstatens legitimitet?

Nasjonalstaten er kjent som den moderne statsform. Et lands innbyggere har et forhold til staten som bygger både på det formelt juridiske og det verdimeslige. Nasjonal tilhørighet har et følelsesmessig og moralsk element, nasjonen oppfatter seg selv som om den har verdi i seg selv, og fungerer som et: ”... legitimasjonsfellesskap omkring staten.” (Birkeland 1997: 30). Den demokratiske stats legitimitet avhenger av folkelig støtte, og kan derfor styrkes eller svekkes av de avgjørelser som tas. For eksempel var innføringen av det Bismarckske velferdssystem avkjølende på en spent politisk og økonomisk situasjon. Industrialiseringen medførte urbanisering og nye former for sosiale problemer. Innføringen av velferdssystemet førte samtidig til at både Otto von Bismarcks politiske rolle og den tyske stat ble styrket (Konrad og Wagner 2000). Også i Norge ble de tidlige sosiale reformene en konsekvens av slike problemer. Dette er hva dagens velferdsstat bygger på.

Som vi har sett tidligere er staten en sentral aktør både for økonomisk, kulturell og politisk utveksling. Staten arbeider selvstendig, men er samtidig begrenset av avtaler og det konkurranseforholdet de har med for eksempel andre stater og organisasjoner. Konkurranseforholdet beskriver maktkampene: ”hvor mye CO2 utslipp kan vi tåle? Hvem skal være leder i FN eller WTO (verdens handelsorganisasjon)?”. Forholdene beskrives også av enighet og forpliktelse. Statene

blir bundet av inter- og overnasjonale avtaler som skal fremme fremtidig utvikling og samarbeid (Breuilly 1996).

Begrepene internasjonal og overnasjonal kan virke paradoksale. De er ”... innebygde statssentriske, til tross for at de betegner fenomener som går utover staten” (Sivertsen 2003:6). Deltagelse i slike organisasjoner innebærer overføring av statsmakt. Hvilken betydning vil denne maktreduksjonen ha for de politiske og rettslige sidene ved nasjonalstaten? Tranøy og Østerud (2001) foreslår to fremtidsscenarioer. Det første alternativet er hyperglobalisering. Her vil globaliseringen være preget av verdensøkonomi, materialisme og nyliberalisme. Nasjonale endringer vil bli drevet frem av ytre press, og staten mister dermed sin legitimitet. Ifølge Tranøy og Østerud (2001) blir denne teorien allerede brukt i politikken for å ”bekrefte” behov for nyliberale reformer.

Den andre muligheten er som tidligere nevnt kanskje en mer korrekt terminologi for det vi kaller globalisering, nemlig regionalisering. Selv de største transnasjonale selskapene har lokal tilknytning. Se bare på Coca-Colas forbindelser til Atlanta i USA, og IKEAs til Småland i Sverige. Innen regionalisering vil det legges vekt på at stater fortsatt har makt nok blant annet til å utvikle systemer, stabilisere og stimulere økonomien. På denne måten utvikles nasjonalstater og markeder til å utfylle hverandre (Tranøy og Østerud 2001). På samme måte vil en sterk stat gi konkurransefortrinn, velferd øker forbruk, utdanning øker konkurranse og så videre. Sinclair (2001) kaller dette ”homebias”, det vil si at profitt er relatert til produksjonskostnader, og høye produksjonsutgifter betyr høy produktivitet og gevinst.

Samarbeidet og avtalene mellom nasjoner, internasjonale organisasjoner og bedrifter gir globaliseringen en juridisk dimensjon. Den moderne nasjonalstaten er i forbindelse med globaliseringen tvunget til å tilpasse seg – og dermed underordne seg. Johannesen (1997) skriver ”Grunnen til at nasjonalstaten kommer ut som den store taperen i et interstatlig system, er selvfølgelig at det svekker systemets politiske handlekraft og legitimitet. (...) nasjonalstaten har ingen mulighet til å bevare sin suverenitet som en isolert nasjon under et globalt markedssystem” (Johannesen 1997: 202-203). Han fremmer et pessimistisk syn og skriver videre at dens ”... eneste mulighet ligger i å underkaste seg et føderalt system med tilstrekkelig politisk styrke og legitimitet til å forsvare dens egenart både innad og utad” (Johannesen 1997:202-203).

2.2 Å forstå nasjonal tilhørighet

I litteraturen går et hovedskille mellom det sivile, statsborgerlige og ideen om en naturlig kulturell tilhørighet til en nasjon. Disse kalles i europeisk tradisjon *demos* og *ethnos*, mens de tilsvarende navnene i amerikansk litteratur er patriotisme og nasjonalisme (Knutsen 1997). Nasjonalstaten slik vi kjenner den idag springer fra to typer: den franske og den tyske. Den franske typen oppsto etter revolusjonen, og samlet folket rundt det politiske idealet om demokrati, ”frihet, likhet og brorskap”. Samlingen av de tyske statene utviklet seg annerledes. Fokuset her var på etnisk, kulturell og historisk fellesskap og tilhørighet (Østerud 1997). Ingen av disse former for nasjonal tilhørighet finnes i ren form. Alle stater består av en kombinasjon av de to. Demokratiets fremgang avhenger av forholdet mellom statsborgerskap og nasjonalitet. På den ene siden må den være en politisk suveren stat som er legitim og folkestyrt. På den andre siden må innbyggerne oppleve et fellesskap: Gjennom kultur, språk, etnisitet og lignende oppstår en følelsesmessig tilknytning til nasjonen (Østerud 1997).

Hovedtilnærmingene til nasjonal identitet, *ethnos* og *demos*, patriotisme og sjåvinisme, fungerer ulikt for alle land og i alle situasjoner. De har ulik betydning og viktighet. Østerud (1994) hevder at en ensidig vekt på noen av tradisjonene vil være uheldig. ”En rent statlig avgrensing av nasjonalitet er misvisende. Nasjonen er noe mer enn det juridiske og formelle statsborgerskap. Det er en form for politisk solidaritet. Enighet om rettigheter krever et minimum av verdifellesskap og gjensidig tillit. (...) Et etnisk-kulturelt nasjonsbegrep er også misvisende, fordi det ikke er noen entydig forbindelse mellom nasjonal solidaritet og bestemte etniske eller kulturelle trekk. Etnisk tilhørighet kan si lite om både interesser og følelser, og interesser og følelser inngår som viktige elementer i den nasjonale solidariteten” (Østerud 1994:23).

Et nasjonsbegrep som dette fremmer vilkårene for et legitimt styre. Der hvor både det solidariske, etnisk-kulturelle og politiske er inkludert ser vi stabilitet, innad i nasjonen og utad (Østerud, 1994). Spørsmålet bør dermed ikke være *ethnos* eller *demos*, patriotisme eller sjåvinisme, men hvordan de fungerer og hvilket blandingsforhold som er det optimale. Denne forståelsen av at nasjonal identitet består av både noe etnisk kulturelt og juridisk legitimt er den som vil bli benyttet fremover i denne oppgaven.

2.2.1 Hva er nasjonal identitet?

Hvordan definerer man begrepet nasjonal identitet? Ordet identitet kommer av latin, og betyr både *det samme* som og *det motsatte* av forskjell. Man identifiserer seg altså *med* noen og *fra* noen på samme tid. Kollektiv identitet er en form for sosial identitet hvor man er følelses- og verdimesig tilknyttet en større gruppe. Nasjonal identitet kan defineres som en kollektiv opplevelse av fellesskap på bakgrunn av nasjonal tilhørighet. På bakgrunn av å være en politisk realitet er denne spesielle formen for kollektiv identitet gjenstand for mye oppmerksomhet. Dermed utgjør den også et grunnlag i mange saker. Den gjøres bevisst gjennom historie, massekultur, rettigheter, plikter og mye annet (Knutsen 1996). Identiteter blir tydelige i møter med andre. Hvem vi er forstås ikke bare utifra oss selv, men også fra hvem vi ikke er. Å være *noe* gir bare mening utifra hvem eller hva vi ikke er. Gjennom ”... et system av Andre” vil det å være norsk bare gi mening ut fra at man dermed utelukker andre nasjonaliteter (Birkelund 1997:30).

Som oftest vil nasjonalitet og statsborgerskap være sammenfallende. Men man kan også ha en nasjonal identitet som er ulik den man har statsborgerskap til, eller er en blanding av flere. Norske samer har norsk statsborgerskap, men mange vil nok ha sterkere identitet som same enn som norsk. På samme måte vil antagelig førstegenerasjons innvandrere ha sterkere nasjonal tilhørighet til sitt opprinnelsesland, enn hva deres barn har. Dette kan forklares ved det følelses- og verdimesige aspektet ved sosiale identiteter. Nasjonal identitet er ingen naturlig tilstand, men det kan ofte oppleves slik etter at vi blir sosialisert til det. ”... in the modern world, the national cultures into which we are born are one of the principal sources of cultural identity” (Hall 1992:291). Vi kommer altså ikke til verden med en norsk nasjonal identitet. Dette er et fellesskap vi forestilles, og det blir naturlig for oss.

Nasjonal identitet kan bli styrket av ulike felles elementer som språk og kulturell- og religiøs historie. Mange vil også ha et fellesskap ut over dette, som baserer seg på verdier, interesser eller t.o.m. utseende. Noen nasjoner er ganske homogene, mens andre har flere grupper med ulikt språk, religion, historie og kultur. Det finnes også unntak til denne regelen om ethnos og demos i en nasjon. Noen nasjoner har måttet gi opp tanken om etnisk homogenitet, eller den har aldri vært en mulighet. Der hvor ethnos mangler, vil demos stå spesielt sterkt. Et slikt eksempel er USA, hvor det finnes lite homogenitet for hele folket. Dette kommer vi tilbake til senere. På tross av at nasjonal identitet i mindre grad baseres på homogenitet enn

demos er det mye forskjellsbehandling. WASPs (White Anglo Saxon Protestants), som er en minoritetsgruppe, favoriseres i samfunnsbildet (Hobsbawm 1996:258). Om oss selv finner vi at nordmenn er langt ifra så homogene som vi ser ut til å mene. Vi er ikke alle blonde og blåøyde sekulariserte protestanter og sosialdemokrater med ski i garasjen. Noen nordmenn er kristne fanatikere, noen er samer og så videre (Hylland Eriksen 1993).

Ifølge Norbert Elias er nasjonalistiske trossystemer sterkt forbundet med følelser, verdier, og en tro på et Oss som er overlegne de Andre. Han skriver ”Den nasjonalistiske ethosen beror på en følelse av solidaritet og forpliktelse...” hvor ”Sterke positive følelser (...) knytter seg til disse symbolene og det kollektivet de står for” (Elias 1994:29). Dette ser vi tydelig eksempel på ved at flaggbrenning er en av de største nasjonale fornærmelser.

I sitt verk *Imagined Communities* forklarer Benedict Anderson (1991) at nasjonal identitet og nasjonalisme er kulturelle konstruksjoner. Vi føler et inderlig kameratskap med en stor gruppe mennesker som vi ikke kjenner. Dette forestilte fellesskapet skaper ustridbare og naturlige bånd til nasjonen. På denne måten virker nasjonal identitet lite naturlig. Thomas Hylland Eriksen (1993) skriver derimot at den ikke er mer kunstig enn andre fellesskap ”Vel er den konstruert – men man kan ikke lage en nasjon av hva som helst” (Eriksen 1993:59). I tråd med Hobsbawm som vi så tidligere, kan det hevdes at nasjonen USA ble samlet rundt de statsborgerlige, sivile ideer om politisk tilhørighet. Det finnes stor etnisk variasjon, dog er det vel noen som er ”mer” amerikanere enn andre. Smith og Jarkko (2001) finner i sin undersøkelse, at amerikanere skårer svært høyt på stolthet av demokratiet, noe som virker forståelig med tanke på hva deres nasjonale identitet er bygget på.

En nasjonal identitet kan sammenlignes med tanken om et skjebnefellesskap. Når først oppstått forstås nasjonal karakter som en autonom styrke. Man sosialiseres til nasjonal identitet gjennom språk, kommunikasjon, smak, interesser, religion, utdanning, politikk og lignende. På grunn av dette vil nasjonal identitet ofte oppleves som en konstant mengde, men den vil til enhver tid forandre seg utifra statsborgernes opplevelser. Siden nasjonal identitet er opplevelsen av et fellesskap vil vår oppfattelse av vår erfaring og bakgrunn, historie, verdier og interesser være avhengig av tid og rom. Dette betyr at den norske nasjonale identiteten under industrialiseringen, etterkrigstiden og idag vil være ulike fra hverandre. Nasjonal identitet er forandringsbart (Bauer 1996).

2.2.2 Nasjonalisme som en form for nasjonal identitet

Ifølge Benedict Anderson (1996) har nasjonalisme allerede eksistert i to århundrer. Det er likevel fortsatt ingen enighet om hvordan dette begrepet skal defineres. Vi kan si at nasjonalisme er en form for politisk ideologi som baseres på nasjonal tilhørighet, og innebærer en viss ”vårt land best”- holdninger” eller etnosentrisk orientering (Knutsen 1997:533). Som ved andre former for kollektiv identitet deles en rekke egenskaper som språk, etnisitet og religion. I Norge kan vi tenke oss at nasjonalismen har hatt sine høydepunkter i 1945 og ved Lillehammer-OL i 1994. Vi skal senere se at de ulike hendelsene i 1994 førte til et spesielt år for norsk nasjonal identitet, den ble svært sterk, men gikk rask tilbake til normalt.

Billig (1995) skiller mellom varm og banal nasjonalisme. Den nasjonalisme vi vanligvis tenker på er ofte pompøs og dominerende som ”det er typisk norsk å være god”, at norske matvarer blir merket med ”Godt norsk”, og at nordmenn er så flinke til å gå på ski at vi må være ”født med ski på beina”. I hverdagen blir vi til stadighet utsatt for nasjonalisme så lavmælt at vi nesten ikke legger merke til den, og derfor ikke tenker på den som nasjonalisme. For eksempel er Imsdalflaskene og melkesjokoladen dekorert med den norske flagget. Det ser også ut til at nasjonale elementer kan endre status fra banal til varm nasjonalisme, og tilbake igjen. Under den tyske okkupasjonen ble enkle ting og handlinger, som å bruke rød toppelue eller binders i jakkeslaget, sterke nasjonale symboler. Under EU-debatten trakk både ja- og nei-siden frem norske prestasjoner i sine argumenter, noe som var med på å øke den nasjonale selvfølelsen.

Under løsrivningen fra Danmark og Sverige hentet den norske eliten frem ulike elementer i historie og samtid og skapte et kulturinnhold nasjonen kunne samles om, og som samtidig avgrenset oss fra andre. Blant annet har Hulda Garborg i ettertid fått mye av æren for at bunaden ble nasjonaldrakt. Dette er typisk for den etnisk kulturelle siden av nasjonal identitet. Det juridisk legitime var også en sentral del ved unionsoppløsningen i 1905, Norge ønsket større politisk kontroll og selvvråderett. Også i nyere tid ser vi at støtte til nasjonale symboler og stolthet har blitt provosert frem. Blant annet var det Gro Harlem Brundtland som først sa at ”det er typisk norsk å være god.” Vi sosialiseres til en nasjonal identitet på bakgrunn av vår nasjonale historie. Det ser ut til at store og omfattende sosiale hendelser påvirker den nasjonale identiteten. At dette ikke er en konstant størrelse gjør også at dens utvikling blir uforutsigbar. Nasjonal identitet blir som alt annet påvirket av krefter utenfra,

enten det gjelder okkupasjonen av Norge under andre verdenskrig, eller globaliseringen.

David Brown (2000) skiller mellom følgende to former for nasjonal identitet: den juridisk legitime og den etnisk kulturelle nasjonalismen mener han er respektivt gode og dårlige former. Den ene mener han fremmer og den andre undertrykker individuell frihet. Videre hevder han at etnokulturell nasjonalisme symboliseres av etnisitet: delte fysiske karakteristika, språk, hjemland og så videre. Trekk ved den etnokulturelle nasjonalismen er at den er integrerende, eksklusiv og radikal. Derimot er sivil nasjonalisme grunnlagt på en politisk ideologi som både er liberal og sosial, en valgt tilhørighet (Brown 2000). I faglitteraturen blir ordet nasjonalisme ofte unngått på grunn av de negative forbindelser som gjerne knyttes til det. Som alternativ blir sjåvinisme ofte brukt (Knutsen 1997). På grunn av den varierende betydningen ordet nasjonalisme kan ha for leseren, vil det bli erstattet med sjåvinisme også i denne oppgaven.

2.2.3 "En ny gammel nasjon"

Utsagnet virker mostridende, men beskriver godt den norske historien. Vår nasjonale historie går tilbake til vikingtiden. Men vi er likevel en ung nasjon. Nå har det gått 100 år siden unionsbruddet med Sverige, og i løpet av denne tiden har landet opplevd en enorm økonomisk og sosial utvikling. Vi vet at ønsket om å gjenopprette en egen nasjonalstat var sterkt under separasjon fra Danmark og senere Sverige. Her blomstret nasjonalromantikken, og bonden og bunaden ble nasjonale symboler. Takket være et fredelig unionsbrudd, mange arbeidshender, industrialiseringen og kraftutbygging utviklet det seg økonomisk oppgang og sosiale reformer som ga bedre arbeids-, livs- og helse-forhold. Som tyskerne under Bismarck opplevde stadig flere nordmenn på ulike nivåer i samfunnet å få politiske rettigheter. På denne måten økte demokratiseringen i Norge (Mjøset 1997). Da Norge ble okkupert av tyskerne under andre verdenskrig og nordmenn mistet sin nyvunne nasjonale frihet, blomstret nasjonalfølelsen på ny. De sivile rettigheter forsvant, og betydningen av det kulturelle fikk større oppslutning. Utviklingen av nye nasjonale symboler, ble motstandstegn og skapte en sterk følelse av et nasjonalt fellesskap. "I norske sinn er det skapt et fellesskap som ingen voldsmakt kunne oppløse" skrev de i "de politiske partiers fellesprogram" i juni 1945 (Bull 1982:72).

Krigsårene gikk hardt utover industri og økonomi i hele verden. Gjenoppreisingen og etterkrigsårene bar derfor også lenge preg av varemangel og rasjonering. Helt frem til 1949 var basisvarer som brød og melk underlagt kontroll. Industri, boligbygging og næringsliv var også underlagt denne varekontrollen. Varemangelen førte altså til at gjenoppreisingen ble nøye kontrollert, noe næringslivet og høyresiden protesterte mot. Likevel var den aktive staten karakteristisk for gjenreisingen – det var et nært samarbeid mellom stat og næringsliv (Bull 1982). Gjenoppreisingen ble snart preget av å være en form for organisert kapitalisme, eller blandingsøkonomi. Dette var en situasjon hvor sosialdemokrater og høyrefolk gjennom kompromisser kom fram til stabilitet, sosial ro og økonomisk vekst. Vi ser også idag sterke bindinger mellom stat og næringsliv i den norske politikken. Vi har fire hovedgrupper som til en viss grad gjelder også idag: partiene Arbeiderpartiet (Ap) og Høyre (H), og interessegruppene Næringslivets Hoved Organisasjon (NHO) og Lands Organisasjonen (LO). Ingen av disse gruppene har hatt så mye makt at de kan skjære gjennom i en konflikt, og kompromisser har derfor blitt løsningen (Bull 1982).

Årene før okkupasjonen var preget av økonomisk oppgang og et sterkt arbeiderparti i regjering etter de harde trettiåra. Ideologien om solidaritet sto sterkt også da krigen var over og arbeiderpartiet gjeninntok sin rolle i regjeringen. Denne ideologien og skjebnefellesskapet, samt gleden over frihet og stolthet over nasjonens utholdenhet gjorde at folket stilte seg bak regjeringens avgjørelser. Sammen jobbet man for å gjenreise landet. Tidlig har staten måttet kompensere for ett manglende storindustri- og finansborgerskap i Norge. På denne måten fikk staten en spesiell rolle som nyetablerer og entreprenør der ingen andre gikk inn. Staten tok ansvar for organisering av produksjonen. Utbyggingen av velferdsstaten var målet og legitimeringen. Småindustrien var rettet mot hjemmemarkedet, mens naturlige ressurser som olje, vannkraft og fiske ble eksportartikler (Sejerstedt 1993).

Når vi ser tilbake kan vi se hvordan stat, økonomi og sivilsamfunnet ble tvinnert sammen. Statens sivile aktiviteter vokste med mobiliseringen av sivilsamfunn slik at ”velferd, kultur og en rekke daglige rutiner ble statsavhengige” (Mjøset 1997:108). Det var typisk for venstrepolitiske nordiske land at staten ble viktig i demokratiseringen av sivilsamfunnet. Alt dette ble gjort mulig av samarbeid mellom nasjonalstaten, markedet og stadig økonomisk vekst. Siden århundredets begynnelse har landet sett store sosiale endringer, og idag kommer Norge godt ut i internasjonale sammenligninger. Ifølge verdensbanken er nordmenn tredje rikest i verden (Dagbladet

19.11.04). Ifølge FNs Human Development Report er Norge verdens beste land å leve i, en vurdering som blant annet ble basert på inntekt, utdanningsnivå, forventet levealder og kulturelt mangfold. Ifølge UNDP-leder Kemal Dervis er dette noe landet har klart å oppnå takket være en innsats som har gått over lang tid (Dagbladet 26.8.05).

2.3 Globaliseringens sosiale betydning

Når globaliseringen blir diskutert tas det ofte utgangspunkt i hvorvidt denne utviklingen er positiv eller negativ, og om det vil føre til konflikter eller til harmoni. Ved nærmere ettersyn ser vi at noen land er mer ”globale” enn andre, og at noen land er mer sårbare for å bli utnyttet. Global handel påvirker land ulikt. Dagens dominerende økonomi-form har sitt utgangspunkt i vesten. Det kan diskuteres hvorvidt utviklingen virkelig bør kalles globalisering, eller en av de andre foreslåtte alternativer: standardisering, amerikanisering, internasjonalisering eller regionalisering. Det virker naturlig å tenke at en standardisert samfunnsform som globaliseringen vil mottas ulikt i land med andre kulturelle utgangspunkt.

Innen harmoniperspektivet forutsettes det en sosial orden som hviler på frivillighet og enighet om grunnleggende verdier. Med globaliseringens inntog antas det at den vestlige og moderne verden utvides gradvis og rolig. Man antar at kapitalismen og liberale demokratier vil tre frem som overlegne og erstatte andre styreformers. Dette vil igjen føre til at det nasjonale svekkes mens globale og lokale styreformers overtar. Tilhengere av konfliktperspektivet holder fokus på maktforhandling. Om en deler globaliseringens bestanddeler i økonomi, samtidighet, teknologi, kultur, det rettslige og det økologiske blir det klart at dette lettere kan møtes av moderne stater, og dermed vil den vestlige verden bli dominerende. Resultatet er en makt-forskyving som ”... åpner for hierarkisering og (stadig mer) ujevn fordeling av makt” (Tranøy og Østerud 2001:10). Det antas at den kulturelle standardiseringen av vestlige verdier vil virke provoserende og at konflikter i økende grad vil ha utgangspunkt i kulturell identitet, ikke i det rasjonelle økonomiske eller politiske.

2.3.1 Kulturelle konsekvenser av globaliseringen

Grupper på tvers av landegrenser blir mer eller mindre homogene. Vi kan spørre oss om vi blir ”likere”. Vi følger de samme motene, kjøper de samme produktene og begynner å dele politiske ideologier som demokrati og menneskerettigheter. Vi har full mediedekning på hendelser over hele verden. Internett og korte og lange reiser på alle kontinenter gjør at avstander virker mindre. En av grunnene til at globaliseringen fører til mer likhet er at varer som formidles på det globale markedet er like, eller standardiserte. Siden så mange av de varene som vi ser på det internasjonale markedet er amerikanske, er det mulig å hevde at globalisering er tilpasning mot amerikanske standarder. Produktene fra Hollywood, Coca-cola og McDonalds er like uansett hvor i verden deres varer forbrukes. ”Slik sett har globalisering og amerikanisering vært en sammenfallende bevegelse” (Østerud 1999:62).

Det blir også hevdet at nettopp denne amerikanske/ vestlige kulturdominansen og den livsstilen som blir presentert i enkelte urealistiske amerikanske såpeoperaer og andre produkter fører til sterkere lokal identitet. “The images of America communicated (...) may actually promote anti-Americanism and nationalism” (Anderson 2000:48). Om vi her trekker en parallell fra tanken om Oss og de Andre, kan dette føre til en naturlig begrensning av et globalt fellesskap og kultur. Siden det er de vestlige kapitalistiske landene som er mest ”globale”, kan en tenke seg at det er de mindre og ”ikke-globale” land som blir tvunget inn i rollen som de Andre.

2.3.2 Den nasjonale identitetens fremtid

Det ble innledningsvis nevnt at noen fremmer tanken om at forbindelsen mellom statsborgerskap og nasjonal identitet er i oppløsning. Vi ser dette blant annet i forbindelse med globalisering, regionalisering og forvitringen av nasjonalstatens autonomi. Dersom dette bruddet skjer vil vi få en streng politisk sivil tilknytning til statsborgerskap. Så igjen er det andre som tror at den nasjonale identiteten vil styrkes i en form for motreaksjon, og at den etniske kulturelle tilhørigheten vil bli tillagt mer vekt. UNESCO har gjort det lettere for land å beskytte sin kultur og sitt språk mot amerikansk dominans innen populærkulturen (Aftenposten, 23.10.05).

Hva vil skje med den nasjonale identiteten i fremtiden? Gellner reduserer nasjonal identitet til å være en funksjonell tilpasning til industrialiseringens politisk-økonomiske struktur. Ifølge ham oppsto nasjonalstaten av behovene

industrialiseringen og andre prosesser medførte rundt denne tiden. Videre hevder han at når industrialiseringen og dens goder er jevnt fordelt vil nasjonalstaten, og dermed nasjonal identitet være overflødig (Gellner i Knutsen 1996). I ”The Global Transformations Reader” presenteres tre mulige konsekvenser av globaliseringen. For det første at den globale standardiseringen vil føre til at det nasjonale, som stat og identitet eroderes bort. For det andre at disse utfordringene som nasjonalstaten står overfor vil føre til at det oppstår motstand, og at den nasjonale identiteten derfor vil styrkes. En tredje mulig konsekvens er at det nasjonale vil tilpasse seg og deretter stå frem i ny drakt (Held & McGrew 2003).

På den ene siden virker det åpenbart at den globale kulturen blir mer ensartet, vi kan se hvordan den kommersielle massekulturen utvikles. Samtidig vil alle kulturer til enhver tid føre til motkulturer. Utviklingen av en global kultur vil dermed ikke være en rettlinjet prosess. Globaliseringen av kulturen ”... skaper både større homogenitet og større mangfold” (Østerud 1999:87). Om globaliseringen virker som press kan utviklingen foregå på to plan: vi kan oppleve at nasjonale skiller forsvinner, og samtidig at nasjonale forskjeller og særegenheter tillegges ekstra vekt (Østerud 1999). Det tredje alternativet har vi fra de som fremmer ideen om at globaliseringen ikke fører til standardisering eller homogenisering, men heller til kulturelle synteser. ”... enhver spredning av impulser internasjonalt åpner for nye tilpasninger og innovasjoner basert på regionale eller nasjonale særtrekk” (Mjøset 1997:127). Ulike handlinger vil bli tolket på ny og gruppe identiteter vil bli forestilt på ny. Noe så åpenbart enkelt som å spise en ’Big Mac’ vil få ulik lokal betydning i Miami, Moskva og Kuala Lumpur (Rosamond & Booth 1995).

2.3.3 En ny kollektiv identitet?

Vi kan allerede se tegn på kollektive identiteter på kryss av landegrenser. En person kan ha flere grupper som en identifiserer seg med. Man kan ha flere identiteter på en gang, avhengig av konteksten, ens etniske identitet er ulik subjektiv og politisk nasjonalitet. På en og samme tid kan en ha en nasjonal identitet, og yrke- eller hobbyidentitet som en deler med noen i et annet land.

Det er nevnt tidligere hvordan sterke følelser er knyttet til ens nasjonale identitet. Dette kan igjen være en kilde til ens politisk identitet. ”Moraliseringen og nasjonaliseringen av oppfatningene, samvittigheten og idealene...” er eksempler på

demokratiseringsprosessen (Elias 1997:50). Og i dette inkluderes tanken om Oss og de Andre: alle oss, i motsetning til de andre, har dette felles. Dersom den nasjonale identiteten er dominerende i lokale og internasjonale sammenhenger er dette et element, eller et opphav, til nasjonalstatens legitimitet (Østerud 1997).

Har vi utviklet en global kultur? Og er dette "verdensborgerskapet" tilgjengelig for alle? I en forelesning hevdet Nils Christie (2000) at den 'globale landsby' var begrenset til å inkludere kun et fåtall internasjonale forretningsfolk. Malcolm Anderson (2000) skriver at en homogen global kultur kun kan nås av de som er rike og har evnen til å forbruke, og på denne måten vil dette føre til at deres nasjonale identitet forsvinner. Habermas (1994) hevder at det vil oppstå nye eliter i de mellom- og overstatlige organisasjoner, nemlig de administrative. Disse mener han har "... vokst ut av sine nasjonale sammenhenger" og at "profesjonelle funksjonærer utgjør et byråkrati som er hevet over demokratiske prosesser" (Habermas 1994:69). I et demokrati kan flere kulturer sameksistere. Slik aner han en global verden i fremtiden "Statsborgerskap og verdensborgerskap utgjør et kontinuum vi allerede ser omrisset av" (Habermas 1994:84).

Det er overfor skilt mellom to typer nasjonal identitet, en sterk følelse av tilhørighet og en bevisst rasjonell tilknytning. Kan det virkelig være mulig å utvikle en global identitet? Ifølge Tom Nairn (1996) er dette noe som må bygges på en varende og håndterbar orden hvor de valgte identiteter er viktigst. "Internationalism can only be built upon a style of nationalism whose construction rests more upon democracy than *ethnos*." (Nairn 1996:275). Østerud (1997) bekrefter denne ideen ved å skrive "Et overnasjonalt demokrati forutsetter et integrert *folkefellesskap*, og et folkefellesskap forutsetter en samlet politisk offentlighet"(Østerud 1997:229).

2.4 Oppsummering

Globaliseringen beskrives som hurtig, omfattende og stadig mer intensiv. Den hevdes å være en tosidig prosess som på den ene siden betyr politiske og økonomiske konsekvenser for nasjonalstaten, og som på den andre siden betyr kulturelle endringer innen nasjonalstaten. På alle disse områdene ser vi at nasjonalstaten tilpasser seg internasjonale standarder. Bedrifter kan true med utflagging for å få skattelettelser, eller fiske etter spesialtillatelse mot å slå seg ned på spesielle områder. Samtidig ser vi at moter og verdier spres over landegrensene, og at vi blir "likere". På denne måten

øker også globaliseringen behovet for inter- og overnasjonalt samarbeid. Dette samarbeidet foregår som et toegget sverd, for eksempel vil Kyoto-avtalen øke vår kontroll over CO2 utslipp i verden, men det vil også svekke norsk autoritet på dette området inne Norge. På denne måten svekkes nasjonalstatens makt. Hvordan globaliseringen oppfattes, eller mottas vil derfor avhenge av hvordan den gjennomføres og hvilken effekt det har på lokalsamfunnet.

Begrepet nasjonal identitet er sammensatt. Ordet identitet innebærer at man identifiserer seg med og fra noen på samme tid. Man opplever en assosiasjon og tilnytning til den gruppen som er lik deg, og ulikheter til den eller de gruppene som er deg ulik. Nasjonal identitet innebærer et sosialt gruppefelleskap med alle andre av samme nasjon som deg selv. I tilnærmingen til begrepet nasjonal identitet skilles det gjerne mellom to hovedtyper: På den ene siden en rent sivilborgerlig tilknytning til nasjonalstaten, et forhold som begrunnes i rettigheter og plikter knyttet til denne tilhørigheten. På den andre siden har vi en tilknytning som bærer i en etnisk kulturell tilhørighet til den store nasjonale gruppen. Disse hovedtypene har sitt utgangspunkt i utviklingen av en nasjonal identitet i Frankrike etter revolusjonen, og samlingen av de tyske statene i ett rike. Den franske typen er en sivilborgerlig tilknytning rundt et ideal om likhet. Den tyske hadde derimot et fokus på en etnisk kulturell tilhørighet. Ingen av disse to typene finnes i ren form. Alle lands nasjonale identitet består av en blanding av det som her har blitt kalt det juridisk legitime, og det etnisk kulturelle. Det interessante vil være å se nærmere på hvilket blandingsforhold som er det optimale.

Nasjonal identitet blir beskrevet som noe forandringsbart. Det er ikke konstant, men noe som endrer seg med statsborgernes opplevelser. Noen perioder vil være mer preget av spenninger og nasjonal identitet vil være sterk, og andre perioder vil være rolige og stabile, og da vil kanskje nasjonal identitet være svakere. Nasjonal identitet er også et gammelt fenomen og det virker naturlig at den ikke er lik for nordmenn i dag, som den var i tiden rundt andre verdenskrig eller unionsoppløsningen. Hvor mye nasjonal identitet kan endre seg i løpet av ti år, avhenger nok av samfunnssituasjonen.

I denne oppgaven har vi gått ut fra fire teorier om hvordan globaliseringen påvirker den nasjonale identiteten. Den første hevder at etter hvert som industrisamfunnets goder spres over hele verden, vil nasjonal identitet til slutt vil være overflødig, og dermed forsvinne. I tråd med dette hevder den andre at globaliseringens fremvekst vil føre til at den nasjonale identiteten svekkes. Den tredje

fremmer derimot at den negative måten globaliseringen påvirker nasjonalstaten på vil føre til at nasjonal identitet vil styrkes i motreaksjoner. I den siste gis det rom for at den nasjonale identiteten er fleksibel, og at den vil tilpasse seg og stå frem i en ny versjon. Den nasjonale identiteten vil dermed være ulik i alle land, og oppfattes og endres ulikt.

Vi skal senere i oppgaven bruke disse begreper, tilnærminger og forventinger som vi har blitt kjent med her.

METODE

Så langt har vi sett på teorien vi vil benytte i analysen av denne oppgaven. Dette har blant annet vært hva nasjonal identitet og globalisering er og hvordan dette henger sammen. Målet med denne oppgaven er å undersøke dette forholdet nærmere. I dette kapittelet skal vi se på hvordan vi skal gjøre dette.

I den første delen tar vi for oss datamaterialets opprinnelse og utvalgets representativitet. Den andre delen handler om operasjonalisering av variabler, nasjonal identitet, holdninger til globalisering og tid. Det vil lages indekser av nasjonal identitet og holdninger til globalisering som reliabilitetstestes. Og til sist skal vi kikke på relevante analyseteknikker.

3.1 Om dataene

Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) har samlet inn disse dataene i samarbeid med "The International Social Survey Programme" (heretter: ISSP). ISSP er en internasjonal organisasjon med fokus hovedsakelig på temaer innen sosiologi eller statsvitenskap. Organisasjonen har økt fra fem medlemsland i 1985 til 39 i 2004. ISSPs årlige undersøkelser er ment å skape et empirisk sammenligningsgrunnlag på tvers av nasjonalstater, kryss-kulturelt og over tid. Flere av temaene ISSP har tatt for seg har blitt repetert.

Undersøkelsene har en felles internasjonal del. Det er i tillegg gjort plass til spørsmål som kan være spesielt relevante for enkelte land. I den norske tilleggsundersøkelsen er det for eksempel gjort plass til spørsmål rettet mot det samiske fellesskap. (Disse vil ikke brukes i denne analysen.) Hovedundersøkelsen blir utført postalt, det er derfor lagt vekt på at respondentene enkelt og raskt skal kunne fylle ut

spørreskjemaene. Spørsmålene må derfor være tydelige og med klare svaralternativer (www.issp.org).

NSD har vært medlem i ISSP siden 1989. Det finnes som nevnt to undersøkelser på nasjonal identitet som NSD har utført på vegne av ISSP. Formålet med undersøkelsen var "... å skape eit komparativt empirisk grunnlag for å studere haldningar til nasjonalitet og nasjonalstaten" (Skjåk og Bøyum 1995:7). ISSP begrunner behovet for undersøkelsen med utfordringene som dagens nasjonalstat står overfor. Den nasjonale enhet blir underminert av regionalisering og overnasjonalitet. Samtidig blir den forsvart av institusjoner som makt- og styringsstrukturer, historie, nasjonalisme og tradisjon.

ISSP hadde som mål med undersøkelsen å "... kartleggje identifisering med: nasjonalstaten, overnasjonalitet og integrasjon, subnasjonale interesser..." (Skjåk og Bøyum 1995:8). For å få svar på dette delte de undersøkelsen i syv ulike dimensjoner: lokalorientering, nasjonal identitet, globalisme, pluralisme og minoriteter, spesielle demografiske spørsmål, spørsmål om overnasjonalitet, og sosioøkonomiske og demografiske spørsmål som bakgrunnsvariabler. Ikke alle disse vil bli tatt med i denne analysen, hvilke kommer vi tilbake til senere. Både graderte, og enkelt svar var mulige i undersøkelsen (Skjåk og Bøyum 1995:8).

3.1.2 Utvalget

Dataene som blir brukt er henta fra NSDs undersøkelser: "Nasjonal identitet 1995" og "Undersøkelse om nasjonal identitet 2003". Utvalgene ble trukket fra hele Norges befolkning av henholdsvis Statens Datasentral og Ephorma A/S fra Det sentrale personregister. Utvalgene består i alt av 2 967 personer, 1 471 fra undersøkelsen i 1995 og 1 496 i 2003. Begge utvalgene er trukket som et enkelt tilfeldig utvalg. Utvalget fra 1995 er videre, alderen strekker seg fra 16-79 år, mot 18-79 år i 2003. For å få mest mulig sammenlignbare utvalg har vi begrenset 1995 utvalget til 18-79 år. Dette ekskluderte 56 ungdommer.

En høy svarprosent sikrer at undersøkelsen ikke blir preget av systematiske frafall. Enkelte grupper vil trekke seg fra slike undersøkelser fordi de av ulike grunner ikke har kunnet være med. NSD sendte derfor ut undersøkelsen flere ganger for å sikre at flest mulig kom med. Svarprosenten for undersøkelsen, juster for naturlig frafall som sykdom, død og ukjent adresse, ble til slutt 67,5 % i 1995, og 60 % i 2003.

Ifølge Skog (1998) og Ringdal (2001) er lav svarprosent ikke uvanlig ved postenquete. Dette bør ikke ha stor betydning dersom frafallet er tilfeldig og mange vil være fornøyde med en svarprosent på 60 % (Ringdal 2001.)

I 1995 finner vi det største frafallet blant eldre, og kvinner generelt. I 2003 gjelder det samme for yngre menn og eldre kvinner. Det vil altså være flere kvinner, med unntak av de eldre, og det vil være færre yngre menn i 2003 sammenlignet med 1995. I en sammenligning med Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) fra Statistisk sentralbyrå ser vi at sysselsatte og høyere utdannede er overrepresentert. NSD skriver videre at det er et godt samsvar med AKU og at de små forskjellene har vist seg å ha liten betydning i tester (Skjåk og Bøyum 1995)¹.

Det finnes altså noen, men kjente skjevheter i utvalget, utvalget er trukket fra hele befolkningen og svarprosenten er god. Ut fra dette vil vi anta at resultatene fra undersøkelsen vil kunne generaliseres.

3.2 Operasjonalisering av data.

Samfunnsvitenskapen tar som regel utgangspunkt i abstrakte begreper. Disse gjøres konkrete og målbare gjennom operasjonalisering. Undersøkelsene om nasjonal identitet er utført med tanke på alle de utfordringer nasjonalstaten står over idag. ISSP har stilt spørsmål om temaer som: nasjonal stolthet, prioritering av og holdning til det som er norsk, hvordan ens land bør handle i møtet med andre land, organisasjoner og lignende. NSD har kategorisert disse spørsmålene til blant annet identitet, globalisering og overnasjonalitet (Skjåk og Bøyum 1995:8). Her vil operasjonaliseringen begrunnes med foreliggende litteratur og tidligere bruk av det samme materialet.

3.2.2 Inkluderte variabler

Siden et kausalt forhold mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet ikke kan påvises skal vi her fokusere på å se på endringer i, og sammenhenger mellom disse variablene. Ved å ta utgangspunkt i teori, tidligere forskning og egen tolkning av området må en til alle analyser vurdere om variabler en har er avhengige eller uavhengige (Pallant 2001). Verdiene på den avhengige variabelen varierer med

¹ Dette gjentar de i et vedlegg til dataene fra undersøkelsen i 2003.

verdiene på den eller de uavhengige variablene (Ringdal 2001). I denne analysen vil alle variablene, med unntak av tid, veksle på å være avhengig og uavhengig. De tre kategoriene med variabler blir derfor:

□ **Nasjonal identitet:** I teorikapittelet blir det gjort rede for ulike måter å forstå nasjonal identitet på. I denne analysen forstås nasjonal identitet som å være et sammensatt begrep, og deles i fire identitetsdimensjoner: nasjonal tilhørighet, sjåvinisme og patriotisme, gjennom velferds- og nasjonal stolthet. En rekke variabler som dekker de ulike elementene blir satt sammen til fire ulike indekser. Spørsmålene går på: hva gjør at en er ordentlig norsk, hvilke holdninger en har til Norge og hvor stolt en er av Norge på ulike samfunnsområder.

□ **Holdninger til globalisering:** Det andre aspektet i undersøkelsen går på samfunnsendringer. Globaliseringens påvirkninger på det nasjonale er beskrevet i teorikapittelet. Spørsmålene som inkluderes i denne analysen dreier seg om i hvor stor grad en skal prioritere Norge og norsk, og om overnasjonalisering.

□ **Tid:** Dette er den siste variabelen som inkluderes. I et globaliseringsperspektiv virker det sannsynlig å tenke at det vil ha skjedd mye i perioden fra 1995 til 2003. Dette kommer vi tilbake til senere i kapittelet. Det vil derfor være interessant å se om det har skjedd noen endringer og hvordan de eventuelt ser ut. Vi skal også senere se på sammenligningsmåtene krysstabell og regresjonsanalyse.

3.3 Nasjonal identitet.

I teorikapittelet ble det nevnt at det finnes ulike tilnærminger til begrepet nasjonal identitet. Hovedskillet går mellom det etnisk-kulturelle sjåvinistiske, og det juridisk-legitime patriotiske. Til en viss grad diskuteres det i litteraturen hvilke av de to hovedtypene som bør tillegges mest vekt. I denne oppgaven forstås nasjonal identitet slik at det består av alle disse delene, og at et ensidig fokus dermed vil virke begrensende. Det er min oppfatning at både det etnisk-kulturelle og juridisk legitime innebærer et visst følelsesmessig aspekt, og at det juridisk legitime også er kulturbærer. Betegnelsene som dette skillet medfører vil dermed ikke bli brukt direkte, men det vil bli tatt hensyn til.

NSDs materiale har blitt brukt til å skape fire indekser som hver seg representerer ulike dimensjoner ved nasjonal identitet. En for nasjonal tilhørighet, en

for sjåvinisme og to for patriotisme gjennom velferds- og nasjonal stolthet. Her vil indeksene presenteres. Deres oppbygning vil begrunnes med bakgrunn i teorikapittelet og enkelte steder vil det vises til andre tilfeller hvor de har vært anvendt. Indeksenes reliabilitet vil diskuteres senere i oppgaven.

3.3.1 Nasjonal tilhørighet

De følgende fire spørsmålene brukes til å måle hva som er viktig for nasjonal tilhørighet:

”Noen mener at kjennetegnene på listen nedenfor er av stor betydning for å være ordentlig norsk. Andre mener de ikke er så viktige. Hvor viktig synes du hvert av følgende forhold er?

- Å være født i Norge
- Å ha norsk statsborgerskap
- Å ha bodd i Norge mesteparten av sitt liv
- Å føle seg norsk”

Nasjonal identitet deles som sagt gjerne inn i både det etnisk kulturelle og det juridisk legitime. Indeksen nasjonal tilhørighet er satt sammen av elementer fra begge sider av dette skillet, men den er ”likere” det etnisk kulturelle. Spørsmålene måler hvor viktige enkelte elementer er for å være ordentlig norsk. Ifølge den franske formen for nasjonal identitet, er man ordentlig norsk dersom man har norsk statsborgerskap. Om dette er tilstrekkelig for å inneha nasjonal tilhørighet er nok et mer aktuelt spørsmål idag enn tidligere. Migrasjon har blitt dagligdags, er man ordentlig norsk dersom man har statsborgerskap, men bor i et annet land? Og er man pakistansk dersom man er født i Pakistan, men har bodd i Norge fra man er barn? Nasjonal identitet er en sosial arv, noe man sosialiseres til, det virker da naturlig å tenke at man vil være mer norsk om man har bodd mye i Norge.

Sosial arv blir også et viktig element på spørsmålet om hvor viktig det er å være født i Norge. Dersom man fødes av norsk mor vil man, i tillegg til å ha krav på statsborgerskap, mest sannsynlig oppdras til å tilegne seg norsk nasjonal identitet, enten man bor i Norge eller ei. Dersom man blir født i Norge av utenlandske foreldre, men bor i Norge mesteparten av livet, vil man ikke ha krav på statsborgerskap, men nok sosialiseres norsk av samfunnet. Vi husker fra teorien at det å være født i en nasjon er en av de viktigste kildene til nasjonal identitet. Det virker meget sannsynlig

at de som blir født i Norge vil være i en av disse kategoriene over, og derfor sosialiseres til å ha norsk tilhørighet.

I teorikapittelet ble det også nevnt at nasjonal identitet innebærer sterke positive følelser og assosiasjoner overfor hva det vil si å være norsk. Å føle seg norsk er derfor en sentral del av det å ha norsk tilhørighet. Alle disse fire spørsmålene henger sammen, og vi skal senere se at indeksen har høy reliabilitet. En liknende indeks brukes av Knutsen (1997; 2000) for 1995 undersøkelsen. Hans indeks inkluderer ”Å være protestantisk kristen” isteden for ”Å føle seg norsk” og brukes som mål på det han kaller ”... etnokulturelle forhold” (Knutsen 2000:53).

3.3.2 Sjåvinisme

Som det er skrevet i teorikapittelet er denne dimensjonen egentlig kalt nasjonalisme, men har blitt ”omdøpt” på grunn av negative assosiasjoner til ordet. Spørsmålene som måler sjåvinisme lyder som følger:

”I hvilken grad er du enig eller uenig i hver av disse påstandene:

- Jeg vil heller bo i Norge enn i noe annet land
- Verden ville blitt bedre, hvis folk i andre land var mer lik nordmenn
- Stort sett er Norge et bedre land enn de fleste andre
- Folk bør støtte sitt land selv om det handler galt”

Fra teorien husker vi at en del av nasjonal identitet er å identifisere seg med og mot noen på samme tid. Uten å kunne skille mellom Oss og Andre, kan man ikke definere seg selv. Når man skal gjøre dette, vurderes den eller de andre gruppene som oftest som dårligere enn ens egen. Det nasjonale bygger på solidaritet med Oss, og sjåvinisme innebærer visse ”vårt land best” holdninger som: ”Det er typisk norsk å være god”. Negative vurderinger av andre nasjoner er også med på å styrke solidaritet med Oss- fenomenet, som for eksempel i fordommene om at amerikanere er brautende og franskmenn er arrogante. Denne indeksen vil i denne oppgaven være det nærmeste vi kommer det rene etnisk kulturelle når vi tenker på hovedskillet i teorien.

Hvor godt kommer Norge og nordmenn ut, dersom vi skal sammenligne Oss med Andre? Hvor høyt eller lavt har vi nisselua når vi blir spurt disse spørsmålene direkte? De samme spørsmålene blir brukt av Knutsen (1997; 2000) for 1995 materialet for å måle sjåvinisme.

3.3.3 Patriotisme

Patriotisme måles ved å spørre hvor stolt en er av Norge. Patriotismedimensjonen består av elementer som gir positiv nasjonal identifisering, og på den måten gir tilknytning til landet og andre nordmenn. Det eksisterer en oppfattelse av et skjebnefellesskap som er basert på historie, kultur og tradisjon.

Gjennom disse spørsmålene blir nordmenn bedt om å vurdere ulike aspekter ved Norge. Det er alltid greit å ha i mente at hovedskillet innen nasjonal identitet går mellom det juridisk legitime og etnisk kulturelle. Dette kan noen ganger synes vanskelig å skulle holde seg til. En grunn er at begge typer blir følelsesmessig assosiert, den andre at begge typer er kulturbærere. Det etnisk kulturelle blir kanskje mer intuitivt forstått som kultur, både på grunn av navn og innhold. Her forstås det juridisk legitime også som kultur. Begge disse indeksene måler prestasjoner, arv, kultur og tradisjoner. Likevel deles det her mellom den som i størst grad måler det legitime juridiske: velferdsstolthet, og den som i størst grad måler det etnisk kulturelle: nasjonal stolthet. Knutsen (2000) fant gjennom faktoranalyse at disse spørsmålene empirisk er to ulike dimensjoner.

3.3.3.1 Velferdsstolthet

For å måle hvor fornøyd man er med det legitime juridiske: det politiske systemet og nasjonale ordninger, brukes følgende tre spørsmål:

”Hvor stolt er du av Norge når det gjelder hvert av følgende forhold?

- Måten demokratiet virker på
- Velferdssystemet
- Rettferdig og lik behandling av alle samfunnsgrupper”

Disse tre elementene går direkte på det sivilborgerlige ved nasjonal identitet. Vi vet at en demokratisk stats legitimitet er avhengig av folkelig støtte. Dens styrke og fremgang avhenger av et deltagende folk som utøver sine plikter og rettigheter. Dersom regjeringen ikke har folket i ryggen virker demokratiet dårlig. I tråd med dette vet vi at likhet og rettferdighet er sentrale verdier i et moderne demokrati. Dersom enkelte grupper blir holdt utenfor samfunnet kan dette føre til at nasjonalstatens legitimitet blir svekket. I hele Skandinavia er velferdssystemet svært omfattende sammenlignet med mange andre land. Dette har vært et viktig diskusjonstema i mange valgkamper. Det virker derfor riktig å inkludere et spørsmål

om dette. Vi husker også at man gjennom nasjonal identitet opplever en følelse av skjebnefellesskap. Dette kan ha vært spesielt sterkt i tiden etter krigen. På denne tiden sto solidaritet sterkt og vi kan tenke oss at dette har vært viktig i utviklingen av velferdssystemet og rettferdig behandling av alle samfunnsgrupper. Også denne indeksen har tidligere blitt brukt av Knutsen (1997; 2000) på 1995 materialet fordi det uttrykker ”... dems oppfatninger ved nasjonal identitet” (Knutsen 2000:56).

3.3.3.2 Nasjonal stolthet

For å måle hvor fornøyd man er av det etnisk kulturelle: tradisjoner og arv, brukes følgende fire spørsmål:

”Hvor stolt er du av Norge når det gjelder hvert av følgende forhold?

- Det Norge har oppnådd innenfor vitenskap og teknologi
- Sportsresultater
- Landets kunst og kultur
- Vår historie”

Med disse spørsmålene blir fokuset satt på kulturelle prestasjoner. Her måles stolthet over Norges kulturelle prestasjoner, og det inkluderer spørsmål om akademisk, historie og høye og lave former for kultur. Den ”nye gamle nasjonen” Norge er, har røtter i vikingtiden. Dette er noe vi lærer oss svært unge og som vi stadig blir minnet på, for eksempel er teaterstykket ”Slaget på Stiklestad” en suksess år etter år. Vikingtradisjonen trekkes også inn i sportslivet: for mange fotballsupportere er vikinghjelmer populært. Sport er også kultur i norsk tradisjon. Finkulturen får ofte mindre oppmerksomhet i norske medier enn sporten. Likevel har vi flere verdensberømte forfattere, malere og musikere. Noen er også godt kjent utover landegrensene som Ibsen, Munch og Grieg eller Jostein Gaarder, Nerdrum og A-ha. I Norge har det også blitt gjort mye bra innen vitenskap og teknologi. Noe av dette arbeidet har vært for å utvinne de store naturressursene som for eksempel vannkraft og oljeutvinning. Knutsen (1997; 2000) inkluderte ”Norges væpnede styrker” i sin analyse av materialet fra 1995 fordi det ”... uttrykker et kulturelt aspekt ved nasjonal identitet (Knutsen 2000:55).

Smith og Jarkko bruker dataene fra 1995 i sin undersøkelse ”*National Pride in Cross-National Perspective*” (2001). I sin analyse fant de at ulike nasjoners stolthet av de

ulike delene over er knyttet til subjektive vurderinger. For eksempel skårer italienere høyt på kunst- og kultur stolthet, og de som kommer fra stabile demokratier skårer høyt på dette. I tråd med dette burde nordmenn skåre høyt på stolthet av vikinghistorie og velferdsstaten. Dette vil vi komme tilbake til senere i oppgaven.

3.4 Holdninger til globalisering

Hvorvidt dette er globaliseringens alder, kan diskuteres, men det kan sies at det foregår store samfunnsendringer. Nasjonalstatene er tvunget til å forholde seg til verden på en ny måte. Den er ikke lenger den mektigste enheten. Statene må i mye større grad forholde seg til internasjonal handel, politikk og kultur. Mange nasjonalstater prøver å kontrollere visse aspekter ved dette gjennom å delta i ulike internasjonale organisasjoner. I noen av disse organisasjonene er statene villig til å overføre makt for å oppnå medlemskap. Dette påvirker nasjonalstatens autonomi, autoritet og på sikt legitimitet som demokrati.

Globaliseringen får mye oppmerksomhet i mediene. Dette medfører større bevisstgjøring blant folk om hvilke konsekvenser dette kan medføre. Folk må dermed ta stilling til hvor globale, eller nasjonale en vil være. Denne kategorien vil inkludere spørsmål som kan kartlegge nordmenns holdninger til globaliseringen, eller de samfunnsendringer som pågår. For å måle dette vil vi se nærmere på to områder hvor dette er relevant. I hvor stor grad bør vi prioritere Norge og det som er norsk over noe annet, og hva synes vi om overnasjonalitet i forhold til Norge.

3.4.1 Prioritere norsk

Disse spørsmålene handler om prioritering i en politisk, kulturell og økonomisk sammenheng. De er valgt ut til å måle hvorvidt man mener Norge og det norske bør prioriteres.

”Nå kommer noen påstander om forholdet mellom Norge og andre land. I hvilken grad er du enig eller uenig i disse påstandene?

- Norge bør begrense importen av utenlandske produkter for å beskytte egen økonomi
- For visse problemer, f. eks miljøforurensing, bør internasjonale organer ha rett til å tvinge gjennom løsninger
- Norge bør følge sine interesser selv om det fører til konflikter med andre land ”

Kontakten med andre nasjoner og internasjonale organisasjoner og bedrifter intensiveres. Avhengighetsnivået øker, og mulighetene for konkurranse og konflikter blir sannsynliggjort. Å importere varer fra utlandet, enten det er kjøtt fra Afrika eller bher fra Kina kan føre til at en norsk bedrift går i tap eller må legges ned. I en sãnn situasjon virker det fornuftig å prioritere norsk, men det kan være vanskelig å få til på grunn av at det kan skade andre norske markeder, eller avtaler.

Dersom det skulle bli uroligheter eller store problemer i en region, kan dette bety både økonomisk gevinst og tap, etter 11.september i New York sank børsen og ved dårlig tilgang på olje stiger prisen per fat. Høye oljepriser er selvsagt bra for Norge, men det kan igjen føre til at andre land får dårlig økonomi og ikke kan handle med oss, og i tillegg kommer selvsagt de menneskelige tapene. På grunnlag av at stabilitet er den beste måte å oppleve fremgang, kan man si at problemløsning, som konfliktløsning og krisehjelp, er å prioritere norsk.

Det neste spørsmålet inneholder deler av begge de første. Når Norge og Skottland kjemper om det samme markedet for å selge oppdrettslaks, eller når tidligere miljøvernminister Berntsen kaller sin britiske kollega for "en drittsekk", handler det om å beskytte norske interesser. Men hvor langt kan vi gå for å gjøre dette, og hva er den beste løsningen.

NSD, som samlet inn dataene, bruker disse spørsmålene for å måle hva de kaller "globalisme" (Skjåk og Bøyum 1995). Denne indeksen handler om kulturelle og politiske ordninger samt økonomisk proteksjonisme: at noe skal prioriteres fordi det er norsk – og ikke nødvendigvis fordi det er best (Knutsen 2000). Indeksen vil derfor være et godt mål på holdninger til globalisering. Med bakgrunn i dette at noe skal beskyttes fordi det er norsk, vil svar som sterkt enig og enig på spørsmålene bli tolket som vilje til å prioritere norsk, mens uenig og sterkt uenig vil bli tolket i motsatt retning. Spørsmål to vil i indeksen kodes om for å gå i samme retning som de andre.

3.4.2 Overnasjonalitet

Vi husker at internasjonal deltagelse og overnasjonalitet er sentrale deler i samfunnsutviklingen, og globaliseringslitteraturen. Det blir også drøftet hvorvidt overnasjonalitet i fremtiden vil være en nødvendighet. Følgende motsettende utsagn er inkluderte for å måle hvilke holdninger nordmenn har til dette:

”Nedenfor er to utsagn og en skala fra 1 til 7. På skalaen skal du vise hvilket utsagn du er mest enig i. 1 på skalaen betyr at du er helt enig med det A sier, mens 7 betyr at du er helt enig med det B sier.

1:

- A sier: Hvis medlemslandene i Den Europeiske Union virkelig blir forenet, vil det bety slutten på ders nasjonale og kulturelle særegenheter.
- B sier: Bare et virkelig forenet Europa kan beskytte landenes nasjonale, historiske og kulturelle særegenheter.

2:

- A sier: Mange politiske saker er av en slik karakter at vi må akseptere at internasjonale institusjoner fattet vedtak som vi må gjennomføre i vårt land, selv om våre nasjonale myndigheter ikke er enig.
- B sier: Skal vedtak gjort i internasjonale institusjoner gjennomføres i vårt land, forutsetter det at de norske myndighetene er enig i disse vedtakene.”

De to første utsagnene går på nasjonalstatens natur, og de to neste på nasjonalstatens autoritet. Vi kjenner igjen dette skillet mellom det etnisk kulturelle og juridisk legitime fra tidligere. Disse måler dermed ulike sider ved det nasjonale som kan bli endret på grunn av overnasjonalitet.

Idag står nasjonalstaten overfor mange endringer. Overnasjonalitet er et av symptomene ved globalisering. For å fremme handel, utvikling og samarbeid er den tvunget til å tilpasse seg. Vi vet at nasjonalstaten ikke lenger er den mektigste enhet, den overfører makt til overnasjonale institusjoner for å være deltagere i et samfunn som blir stadig mer internasjonalt.

NSD samlet inn dataene ved disse utsagnene for å måle nettopp overnasjonalitet. (Skjåk og Bøyum, 1995)

3.5 Tid som mål

Endring over tid kan måles på flere måter. I dette tilfellet brukes ”... et sett identiske variabler ved minst to målinger i ulike utvalg fra samme populasjon” og dette kaller Ringdal for ”*Gjentatte tversnittundersøkelser...*” (2001:201). Det er altså de samme spørsmålene som stilles i 1995 og 2003 blant et representativt utvalg av Norges befolkning.

Dersom disse undersøkelsene viser endringer, hvordan skal dette tolkes? I følge Ottar Hellevik (1996) kan dette være en ”... gradvis utvikling (...) nesten

umerkelig innenfor korte tidsrom, men som over lang tid gir fundamentale endringer i det kulturelle klima”, eller det kan være ”... brå, dramatiske omveltninger som med et slag endrer nivået for oppslutningen om en verdi.” (1996:74). Ulikt den første, kan den andre formen for endring normaliseres etter kort tid.

3.5.1 Kan hendelser i 1994 ha påvirket utfallet av ISSP undersøkelsen fra 1995?

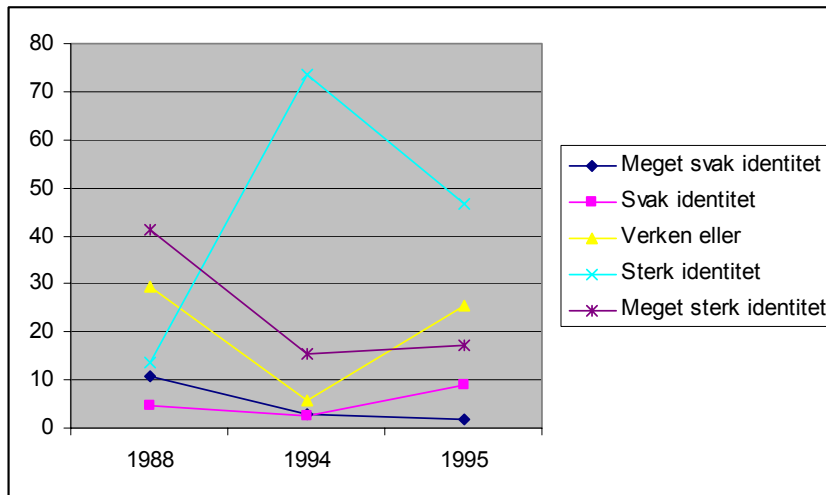
Hva var det som var så spesielt med 1994? Først og fremst var det to store sosiale hendelser som skilte seg ut: Lillehammer-OL og EU-avstemminga. Begge disse hadde som resultat at de økte nasjonal stolthet og selvoppfattelse. OL på Lillehammer var en enorm suksess for Norge. Landet tok flere medaljer enn noen gang, rekorder ble brutt, og til og med været var på Norges side. I avslutningstalen beskrev Samaranch denne olympiaden som den beste noen gang. Dette var også året for den siste EU-avstemminga i Norge. Diskusjonen rundt medlemskapet medførte en nasjonal mobilisering, hvor både ja- og nei-sidens argumenter om hva som var best-for-Norge styrket nasjonal identitet (Knutsen 1996; Hellevik 1996).

I ”Nordmenn og det gode liv” fant Ottar Hellevik at ”... nasjonal stolthet og begeistring for det norske” fikk økende oppslutning fra 1989 til 1993, og at den deretter flatet ut igjen (1996:75). ”Dette kan være et eksempel på en rask endring som får langvarig effekt.” (1996:75). Hvorvidt dette skjer avhenger av hvor dramatisk hendelsen er, og hvor mye oppmerksomhet den får, blant annet i media (Hellevik 1996).

I sin hovedfagsoppgave i sammenlignende politikk skrev Terje Knutsen (1996) om endringer i norsk nasjonal identitet fra 1988 til 1995.² Her skapte han indekser for nasjonal identitet, trakk inn sosiokulturelle bakgrunnsvariabler, og sammenlignet over tid. Basert på tall om nasjonal identitet og endring i hans analyse har vi kunnet lage denne forenklete figuren:

² I sin analyse brukte han materiale fra følgende undersøkelser: ”Befolkningens syn på samfunnsutviklingen” SSB 1988, Europabarometer nr 34.0 1994 og NSDs ”Nasjonal identitet 1995”.

Figur 3.1 Indeks for nasjonal identitet, 1988, 1994, 1995. I prosent.

Her ser vi at den norske nasjonale identiteten øker sterkt fra 1988 til 1994, og at resultatene fra 1995 begynner å ligne nivået i 1988.

Knutsen observerte i sin analyse at tallene fra 1994 var spesielle. I denne undersøkelsen var den generelle nasjonale identiteten så høy at Knutsen mente det var umulig å differensiere med hensyn til de sosiokulturelle bakgrunnsvariablene. Nesten hele befolkningen kunne klassifiseres med sterke identitetsbindinger. Han poengterte at 1994 var "... et anomaliens år hva nordmenns nasjonale identitet angår" (Knutsen 1996:169). Likevel mente han at: "Likhetene mellom 1988 og 1995 er (...) slående. Det er dette mønsteret som ser ut til å være det dominante i det nasjonales anatomi både ved starten og slutten på den tidsperiode som er blitt analysert her" (Knutsen 1996:123).

Tallene fra 1995 viser fortsatt en forhøyning i forhold til 1988, men det så altså ut til at forholdene begynner å normalisere seg et halvt år etter 1994-målingene. Endringene i nasjonal stolthet har altså ikke hatt noen langvarig effekt.

3.5.2 Tidsrommet 1995 - 2003

Vi husker fra teorikapittelet at det finnes ulike forventninger om hvordan, og i hvor stor grad globaliseringen påvirker samfunnet. Vi vet at nasjonal identitet ikke er noe konstant. Som alle andre deler av samfunnet blir nasjonal identitet påvirket av felles erfaringer, og vil dermed hele tiden forandre seg. I store deler av litteraturen ser vi at utviklingen av nasjonal identitet blir vurdert over lengre tidsperioder. Noen tar

utgangspunkt i nasjonalstatens fremvekst, andre fra utviklingen av industrisamfunnet, eller fra etterkrigstiden.

I denne oppgaven trekkes det frem ulike teorier om hvordan globaliseringen påvirker nasjonal identitet. Hvilken periode skal man da ta utgangspunkt i? Er dette globaliseringens alder? Her skal vi ikke ta opp igjen diskusjonen om hvorvidt kontakt på tvers av landegrensene virkelig er et nytt fenomen, men heller slå fast som vi har funnet tidligere: Internasjonal utveksling har foregått i stor og liten skala i svært lang tid, men at dette som vi idag kaller globalisering stadig øker i omfatning og intensivitet.

De siste 10-15 årene har vi sett stadig mer internasjonal handel, utveksling av tjenester og samarbeid. Fra 1980 til år 2000 har de til enhver tid største norske industriforetak hatt stor økede kontakt med utlandet. I 1980 var 53 % av den totale omsetningen salg i utlandet. Dette økte til 64 % i 1990 og 78 % i 2000. Tilsvarende økte utenlandsk sysselsetting fra 9 % til 34 % og 59 % i 2000 (Haaland 2002). Vi ser også at norske investeringer i utlandet i løpet av en fireårs periode, fra 1996 – 2000, økte med over 80 % (Rusten 2003:6).

I litteraturen forventes det endring, men likevel er det få som er spesifikke på når dette skal skje. Vi ser altså at internasjonal kontakt har økt stort. Det ville vært interessant i denne sammenheng å ha målinger lenger tilbake i tid, men de siste 10 årene har vært gjenstand for stor utvikling, og det virker naturlig å tenke at det har skjedd mange endringer denne tiden. På bakgrunn av dette, og den oppfatning om at at vi lever i 'globaliseringens tidsalder', vil det i denne oppgaven behandles som et reelt fenomen. I denne forbindelse vil det være interessant å se om det har skjedd noen endring i folks holdninger til globalisering i løpet av denne perioden.

3.6 Bør bakgrunnsvariabler inkluderes?

Å kontrollere for bakgrunnsvariabler er svært vanlig i samfunnsvitenskapelig forskning. I denne undersøkelsen ga datamaterialet tilgang på informasjon om blant annet kjønn og alder. Har eldre mennesker sterkere nasjonal identitet enn yngre? Eller har kvinner sterkere nasjonal identitet enn menn? I teorikapittelet var vi inne på at man sosialiseres til nasjonal identitet. Med tanke på at samholdet og skjebnefellesskapet sto spesielt sterkt i Norge i etterkrigstiden, kan man forvente å finne at eldre har høyere nasjonal identitet enn yngre.

Smith og Jarkko (2001) sammenligner nasjonal stolthet på tvers av landegrensene. Deres spørsmål tilsvarer det som her kalles nasjonal- og velferdsstolthet, og de finner at: "... men and women do not differ..." (Smith & Jarkko 2001:13), og at: "Across countries national pride declines with generation" (Smith & Jarkko 2001:17). Det finnes lite i relevant litteratur om kjønns- og aldersforskjeller innen nasjonal identitet og holdninger til globalisering, og dataene i disse undersøkelsene ga små resultater for endring. Ifølge NSD er utvalgene representative for hele befolkningen, og resultatene vil derfor være generaliserbare (Skjåk og Bøyum 1995). Vi forventer at dataene er rimelig representative på begge tidspunkt, og at det ikke vil være nødvendig å kontrollere for kjønn og alder. Disse bakgrunnsvariablene vil derfor ikke bli inkludert i denne oppgaven.

3.7 Reliabilitet og validitet

Et sentralt element i all forskning er å vurdere om en har oppnådd validitet og reliabilitet. Validitet krever en teoretisk vurdering, gjerne med bakgrunn i foreliggende litteratur. Måler en det en er ute etter å måle? I denne sammenheng kan det eksemplifiseres med hvorvidt høy score på "Jeg vil heller bo i Norge enn noe annet land" er det samme som å ha høy sjåvinistisk nasjonal identitet.

Kravene om validitet bør være oppnådd før reliabiliteten testes. Ved testing av reliabiliteten vurderes det om gjentatte målinger vil gi samme resultat, og dette gjøres rent empirisk. Her måles reliabiliteten gjennom indre konsistens, den mest kjente er Cronbachs alpha. Denne måler styrken på sammensatte mål. Ved enkelte tilfeller kreves flere variabler for å operasjonalisere et fenomen. Her gjøres dette ved å skape indekser. Det anbefales at en indeks har en korrelasjon på 0,7 (Ringdal 2001).

Jo sterkere sammenheng, og jo flere variabler jo bedre alpha (Ringdal 2001; Skog 1998). Cronbachs alpha er svært sensitiv for antall variabler, ved færre enn 10 kan alpha bli så lav som 0,5. Dersom alpha blir svært lav kan det være bedre å ta utgangspunkt i den gjennomsnittlige korrelasjon for hver variabel (Pallant 2001).

3.7.2 Indeksenes reliabilitet

En indeks er sammensatt av to eller flere variabler valgt ut fra deres innhold. Vi bruker indekser til å måle for eksempel intelligens eller sosioøkonomisk status (Ringdal 2001). Det er overfor redegjort for de fem indeksene som har blitt konstruert for denne undersøkelsen. Deres reliabilitet er som følger:

Tabell 3.1 Indeksenes reliabilitet, 1995 og 2003.

	1995	2003
Nasjonal tilhørighet	α 0.723	α 0.708
Sjåvinisme	α 0.517	α 0.570
Velferdsstolthet	α 0.616	α 0.613
Nasjonal stolthet	α 0.565	α 0.607
Prioritere norsk	α 0.404	α 0.381

Som vi ser varierer Cronbachs alpha mellom 0.381 og 0.723. Som nevnt anbefales en korrelasjon på 0.7. Vi husker også at korrelasjonen vil bli lavere jo færre variabler som inkluderes. Materialet for disse indeksene er kun tre og fire variabler. At reliabiliteten dermed er under 0.7 er forventet. Reliabiliteten her ansees likevel som god.

Alle indeksene har med skalerte svar som for eksempel ”svært stolt, nokså stolt, ikke særlig stolt, ikke stolt og vet ikke”. I denne undersøkelsen vil det bli sett bort fra ”vet ikke” da denne kategorien har svært lite forklaringskraft og vil gjøre analysen unødvendig komplisert. Indeksene vil for nasjonal identitet deles som følger: jo oftere en svarer ”svært stolt”, jo høyere skåre vil en oppnå. Høy skåre vil bety sterk nasjonal identitet, lav skåre vil bety svak nasjonal identitet. For prioritere norsk er det slik at jo oftere en svarer ”sterkt enig”, jo lavere skåre vil en få. Lav skåre betyr positiv til å prioritere norsk og dermed negativ til globalisering, og høy skåre betyr negativ til å prioritere norsk og dermed positiv til globalisering.

3.8 Analyseteknikker

Dataene vil sammenlignes både via krysstabeller og regresjonsanalyse. Krysstabeller blir brukt for å bli kjent med innholdet i de ulike variabler og indekser. Dette kan være til hjelp ved tolkningen av de multivariate analysene. Her kan vi se om det

finnes sammenhenger mellom de ulike former for nasjonal identitet, globalisering og tid.

Regresjon er en sterkere analyseteknikk, idet den vil beskrive styrken på og retningen på sammenhengen mellom variablene. En annen fordel er at man kan involvere et større sett med variabler. Regresjonsanalyse kan brukes for å kontrollere for spuriøsitet, for å skille mellom direkte og indirekte sammenhenger, og om det foreligger samspill. Dette er en form for årsaksanalyse hvor man undersøker hvilken endring som skjer på den avhengige variabelen når man endrer verdi på den uavhengige. I samfunnsvitenskapen studerer vi ofte begrensede tilfeller, og en rettlinjert tilnærming til temaet vil ofte være god nok (Skog 1998).

For å kunne sammenligne korrelasjonene direkte, og vurdere styrkeforholdet mellom dem, er det også mulig å bruke de standardiserte korrelasjonskoeffisientene (Skog 1998). Hvorvidt man skal bruke standardiserte, eller ustandardiserte korrelasjonskoeffisienter blir diskutert. Med den første kan man sammenligne styrkeforholdet direkte, og med den andre ser man dette ved å regne ut variabelens maksimale effekt. Her skal det ikke tas stilling i denne debatten, begge disse fremgangsmåtene vil bli benyttet i analysen fremover.

3.8.2 Hypotesetesting og signifikans

Ved hjelp av foreliggende litteratur og annen empiri kan man formulere hovedspørsmål og hypoteser. Hovedspørsmålene i denne oppgaven ble nevnt i innledningen, og hypotesene vil bli presentert etter hvert som oppgaven utfolder seg. Ved å sette den kritiske verdien bestemmes signifikansnivået. Dette er den sannsynlighet for å gjøre feil vi bestemmer oss for å godta. Feilene består i å enten forkaste en nullhypotese som er korrekt, eller beholde en nullhypotese som er feilaktig, dette kalles å gjøre en type 1 eller type 2 feil. I samfunnsvitenskapen setter den kritiske verdien gjerne ved 5 eller 1 %. For å forkaste nullhypotesen må signifikanssannsynligheten (p-verdien) være mindre enn dette. I Kjikvadrat-tabeller er den kritiske verdien for 5 og 1 % avhengig av størrelsen på tabellen heller enn størrelsen på utvalget. Her forkastes nullhypotesen dersom den observerte kjikvadrat verdien ligger over kritisk verdi (Skog 1998).

3.9 Oppsummering

Datasettet i denne oppgaven måler identifisering med nasjonalstaten og overnasjonalitet over en periode på nesten ti år. Utvalget har noen svake skjevheter men er likevel representativt for den norske befolkning over 18 år.

Indeksene for nasjonal identitet deles i nasjonal tilhørighet, sjåvinisme, velferdsstolthet og nasjonal stolthet. Disse vil siden deles i skalaer fra høy til lav nasjonal identitet. Hovedskillet fra litteraturen mellom det etnisk kulturelle og juridisk legitime ble ikke benyttet direkte, men det eksisterer visse likhetstrekk til dette. Holdninger til globalisering er delt i en indeks for vilje til å prioritere norsk, og to mål på syn på overnasjonalitet. Disse vil deles i skalaer fra positiv via verken eller til negativ til globalisering. Tid måles i en dikotom variabel, enten 1995 eller 2003. På grunn av lite relevant teori og små resultater er bakgrunnsvariabler ikke inkludert i analysen.

Vi har også sett kort på de analysemetoder som vil bli benyttet fremover. Krysstabeller brukes for å bli bedre kjent med innholdet i, og utviklingen innen de ulike indekser og variabler. Regresjonstabeller viser om det finnes en sammenheng mellom de ulike variablene, og styrken på denne.

HOLDNINGER TIL GLOBALISERING

I kapitlene fremover presenteres resultatene fra undersøkelsene. I dette kapitlet besvares dette spørsmålet: Om og hvordan holdninger til globalisering har endret seg fra 1995 til 2003? Her måles holdninger til globalisering som viljen til å prioritere norske produkter og Norge over andre, og hvordan man mener Norge bør forholde seg til overnasjonalitet.

Som vi har sett i teorikapitlet kan det jo diskuteres både hva globalisering er og hvorvidt det faktisk eksisterer. Derimot kan vi være helt sikre på at begrepet bør tas på alvor, tatt i betraktning hvor stor plass i media, litteratur og i vår bevissthet den har fått. Stater, bedrifter og enkeltpersoner blir påvirket av stadig mer intensivering av internasjonal politikk, handel og kultur. Globaliseringen vil ha ulik betydning for ulike land, og hvordan det mottas vil avhenge av om det betyr positive eller negative endringer. Andre stikkord ved globaliseringen er utvikling og samarbeid på tvers av landegrenser.

Kapitlet deles i tre deler. I den første delen av kapitlet, 4.1, anvendes krysstabellanalyse for å se nærmere på variablenes sammensetning, deres styrke og hvorvidt dette endrer seg fra 1995 til 2003. Deretter ser vi kort på endringer i holdninger til globalisering. I den tredje delen benyttes regresjonsanalyse for å se på sammenhengen mellom variablene, og hvordan dette forandrer seg over tid.

Vi forventer å finne at nordmenn har blitt mer positive til globalisering fra 1995 til 2003, og at det vil være en sammenheng mellom variablene: å være positiv til globalisering på en variabel vil si at en også er positiv til globalisering på en annen variabel og omvendt.

4.1 Har holdninger til globaliseringen endret seg?

Spørsmålene om hvordan vi skal tilnærme oss dette ”nye” fenomenet globalisering er sentralt idag. Hvordan påvirker dette oss, og hvordan skal vi forholde oss til det? For å måle hva nordmenn synes om dette ser vi på holdninger til globalisering, gjennom å spørre om man bør prioritere norsk, og hvordan man føler om overnasjonalitet. I dette kapittelet skal vi se nærmere på følgende spørsmål: **Over et tidsløp fra 1994 til 2003, har holdninger til globaliseringen endret seg?** Det vil her bli benyttet krysstabeller for å se på detaljene i svarene, og vise eventuelle endringer i holdninger til globalisering.

På grunn av intensivering av forbindelser på tvers av landegrensene forventer vi å finne at holdningene til globaliseringen har blitt mer positive i 2003 enn i 1995.

4.1.1 Prioritere norsk

Den intensiverte kontakten med bedrifter og organisasjoner på tvers av landegrenser øker også mulighetene for interessekonflikter. I denne sammenheng må man stille spørsmålene om hvilke valg en skal ta, hvordan skal man prioritere? Eventuelle endringer vil signifikant testes.

Tabell 4.1 Prioritere norsk

Hvor enig er du?		1995	2003
Norge bør begrense import av utenlandske produkter for å beskytte norsk økonomi	Sterkt enig	9,3	9,3
	Enig	28,8	24,3
	Verken eller	28,1	27,2
	Uenig	23,7	27,5
	Sterkt uenig	5,1	7,2
	Vet ikke	5,1	4,6
	Kjikkvadrat	15,334** (N=1494)	df 5 (N=1450)
Internasjonale organer bør ha rett til å tvinge gjennom løsninger på problemer	Sterkt enig	20,5	15,9
	Enig	46,3	47,2
	Verken eller	14,9	18,3
	Uenig	9,8	10,2
	Sterkt uenig	2,3	3
	Vet ikke	6,2	5,4
	Kjikkvadrat	16,142** (N=1493)	df 5 (N=1444)
Norge bør følge sine egne interesser selv om det fører til konflikter med andre land	Sterkt enig	7,4	5,2
	Enig	29,6	23,1
	Verken eller	26,8	27,5
	Uenig	27,7	34,8
	Sterkt uenig	4,4	6
	Vet ikke	4,1	3,3
	Kjikkvadrat	33,66** (N=1497)	df 5 (N=1440)

** = Signifikant på 1 % nivå

Vi ser at resultatene for spørsmålene har endret seg i perioden fra 1995 til 2003. Ulikt resultatene i 1995 er det i 2003 et svakt flertall som mener at importen ikke lenger skal begrenses, og at Norge bør unngå konflikter med andre land. Samtidig ser vi at færre ønsker at internasjonale organer skal ha rett til å tvinge frem løsninger på visse problemer.

Den første påstanden i denne tabellen er: *Norge bør begrense importen av utenlandske produkter for å beskytte egen økonomi*. Her ser vi små endringer. I 1995 var noen flere enige i påstanden, mens det i 2003 var noen flere som var uenige. Like mange har svart sterkt enig, og fire og en halv prosentpoeng færre svarer enig i 2003 sammenlignet med 1995. Nesten ett prosentpoeng færre svarer verken eller. Nesten fire prosentpoeng flere svarer uenig, to prosentpoeng flere svarer sterkt uenig, en halv prosentpoeng færre svarer vet ikke i 2003 sammenlignet med 1995. Det ser ut til å være en svak forskyvning i retning av skepsis mot at Norge må begrense import.

Den neste påstanden: *For visse problemer, for eksempel miljø-forurensing, bør internasjonale organer ha rett til å tvinge gjennom løsninger*. Her ser vi at det i

2003 er færre som er sterkt enige enn i 1995. Likevel svarer flertallet på begge tidspunkter at dette er en måte å løse visse problemer på. Nesten halvparten svarer at de er enige i påstanden både i 1995 og 2003. Nesten fem prosentpoeng færre angir at de er sterkt enig, og noen flere svarer verken eller i 2003. Under ett prosentpoeng flere har svart uenig og sterkt uenig, og under ett prosentpoeng færre svarer vet ikke i 2003 sammenlignet med 1995. Her ser det ut til at færre mener internasjonale organisasjoner skal kunne tvinge gjennom løsninger på enkelte problemer.

Den siste påstanden: *Norge bør følge sine interesser selv om det fører til konflikter med andre land.* Færre mener her at Norge bør følge sine interesser i 2003 enn i 1995. Det er her vi finner de største holdningsendringene av disse tre. I 1995 svarer flere sterkt enig eller enig, slik at flertallet i 2003 svarer sterkt uenig eller uenig. Over to prosentpoeng færre er sterkt enig og seks og en halv prosentpoeng færre er enige. Nesten syv prosentpoeng flere har svart uenig og ett og et halvt prosentpoeng flere svarer sterkt uenig. Også her er det noen færre som svarer vet ikke i 2003.

I en kjikvadrat tabell med fem frihetsgrader er kritisk verdi lik 15.09 på ett prosents signifikansnivå. Alle endringene i prioritere norsk er statistisk signifikante. Vi ser altså en svak endring i holdningene til å prioritere norsk.

Oppsummering av resultatene

Forventningen om at nordmenn vil være mer positive til globalisering i 2003 blir altså delvis bekreftet. Ulikt i 1995 mener et svakt flertall i 2003 at importen ikke lenger bør begrenses, og at Norge bør unngå konflikter med andre land selv om dette kan svekke norske interesser. Samtidig ser vi at skepsis til internasjonale organer øker, færre ønsker at disse skal ha rett til å tvinge gjennom løsninger.

Globaliseringen fungerer som et toegget sverd. På den ene siden styrkes nasjonalstatens makt og kontroll på områder som går utover nasjonale grenser, og på den andre siden svekkes nasjonalstaten makt og kontroll innenfor nasjonalstaten. Globaliseringen påvirker og blir påvirket av nasjonalstaten. I den globale tidsalder er nasjonalstater tvunget til å tilpasse seg for å høre til. Dette har ført til en viss standardisering av kultur og samfunnsform. Denne standardiseringen fører igjen til motkulturer, og bevaring av tradisjoner.

Fortolkning av resultatene

De tre målene på viljen til å prioritere norsk gir ulike resultater. Det ser altså foreløpig ut til at nordmenn både har fått mer positive og mer negative holdninger til globalisering.

Den første og siste påstanden viser svake tegn til at nordmenn i 2003 forholder seg mer positive til at Norge bør tilpasse seg det internasjonale samfunn enn de gjorde i 1995. Både påstandene ”Norge bør følge sine interesser selv om det fører til konflikter med andre land” og ”Norge bør begrense importen av utenlandske produkter for å beskytte egen økonomi.” viser at et svakt flertall er enig i 1995. I 2003 er det derimot et svakt flertall som mener at salg av norske varer ikke skal beskyttes ved å begrense import, og et flertall som mener Norge ikke bør følge sine interesser dersom det fører til konflikter med andre land. For begge disse påstandene ser vi at forventingen ovenfor ser ut til å stemme, vi finner mer positive holdninger til globalisering i 2003 enn i 1995.

Vi vet jo at globaliseringen kan medføre store endringer for nasjonalstaten. Det ser altså ut til at nordmenn har blitt mer bevisste dette, og at de er positive til den betydning dette har på noen områder, og negative til den betydning dette har på andre. Det er interessant å se at det er de to påstandene hvor ordet ”Norge” blir brukt, hvor holdningene er mer positive i 2003 enn i 1995. Den første dreier seg om import av utenlandske produkter. Større utvalg og lavere priser på klær og matvarer er tydeligvis en del av globaliseringen som nordmenn setter pris på. Økt internasjonal interaksjon er et av de mange aspekter rundt globaliseringen. Vi vet at nasjonalstatene ikke lenger er de sterkeste enhetene, samarbeid på tvers av landegrenser har derfor blitt viktig både for økonomisk, politisk og kulturell utveksling. Å skulle følge sine interesser selv om det fører til konflikter med andre land, vil true denne utvekslingen. Økt interaksjon, og økt behov for samarbeid kan derfor forklare hvorfor nordmenn i 2003 i større grad vil unngå konflikter enn de gjorde i 1995. Endringene er relativt svake. Det kan dermed kanskje også sies at holdningene er ganske stabile. Så selv om nordmenn på disse forholdene viser at de har blitt noe mer positive til globalisering, kan vi også se at interessen for det å beskytte norske interesser: å prioritere norsk, fortsatt er ganske sterk.

Det andre utsagnet: ”For visse problemer, for eksempel miljø-forurensing, bør internasjonale organer ha rett til å tvinge gjennom løsninger ”, oppnår mindre oppslutning i 2003. Her har man altså mindre positive holdninger til globalisering, og

mindre støtte til forventningen om dette. Påstanden gjenspeiler et annet aspekt ved globaliseringen. Gjennom økt internasjonalt samarbeid oppnår nasjonalstaten makt over enkelte forhold, og mister makt over andre. Dette er det toeggede sverdet som nevnes tidligere. At denne påstanden oppnår mindre støtte i 2003 kan muligens forklares av økt skepsis til overnasjonalitet, økt bevissthet rundt globalisering og det internasjonale samfunns påvirkningskraft på det lokale. Norge vil altså tilpasse seg og være deltagere i det globale samfunn, men ikke miste selvråderett. Dette kommer vi tilbake til.

Utsagn nummer to skiller seg ut ved å gi så entydige svar. Både i 1995 og 2003 svarer over 60 prosent sterkt enig/enig, under 15 prosent svarer sterkt uenig/uenig i påstanden om at internasjonale organisasjoner bør ha rett til å tvinge frem løsninger på enkelte problemer. Er holdningene virkelig så entydige, eller kan oppslutningen forklares av andre årsaker? ISSP har ment å undersøke globalisme: "... tilhøvet mellom sjåvinistiske, nasjonalistiske og internasjonalt orienterte haldningar" (Skjåk og Bøyum 1995:8). Men, la oss se på den fulle påstandsformuleringen en gang til: "For visse problemer, for eksempel miljø-forurensing, bør internasjonale organer ha rett til å tvinge gjennom løsninger." Kan svarene ha blitt påvirket av at miljøvern er brukt som eksempel?

En av fordelene ved internasjonal avhengighet er økt interesse i å samarbeide på tvers av landegrenser for å løse felles problemer. Miljøproblemer er et av disse problemene, og internasjonalt bindende miljøkrav øker stadig i oppslutning og forventning. At påstanden får så sterk støtte kan skyldes at miljøvern er et såpass populært emne som mange er interessert i og opptatt av. Dette kommer vi tilbake til senere i kapittelet. En tredje mulighet er at nordmenn kanskje ikke mener at Norge er ett av disse landene hvor internasjonale organer vil se det nødvendig å tvinge gjennom løsninger. Enten det er for miljø- eller andre problemer. Selv om det drives hvalfangst og prøveboring i ømtålige områder, er Norge tross alt verden beste land å bo i ifølge FN (Dagbladet, 26.8.05). Hvordan nordmenn vurderer Norge kommer vi tilbake til senere i kapittelet. Men først noen spørsmål om overnasjonalitet, hvor et er om: Hvorvidt internasjonale organer bør kunne pålegge norske myndigheter å gjennomføre vedtak.

4.1.2 Overnasjonalitet

Som nevnt ovenfor øker globaliseringen i intensitet, og land som ønsker å være deltagere i det globale markedet må innlemme felles retningslinjer for å fremme utvikling og samarbeid. Gjennom deregulering svekker nasjonalstaten sin egen autoritet. Det er hevdet at overnasjonalitet i fremtiden kan bli en nødvendighet, men hva mener nordmenn om dette? Har holdningene til overnasjonalitet endret seg fra 1995 til 2003? Her måles dette ved å be respondentene si seg mer eller mindre enig med motstridende påstander. Svarkategoriene er på en skala fra en til syv, hvor en betyr helt enig med det A sier, og syv betyr helt enig med det B sier. Opprinnelig gikk disse to skalaene i motsatt retning. Her er den ene snudd slik at de går i samme retning. Heretter betyr det å være enig med A betyr at en er negativ til globalisering, og å være enig med B at en er positiv til globalisering. Resultatene er satt opp i krystabeller og signifikanstestet.

4.1.2.1 Overnasjonalitet 1: EU vs nasjon

De første påstandene dreier seg om overnasjonalitet innen en spesifikk regional organisasjon.

- A sier: Hvis medlemslandene i Den Europeiske Union virkelig blir forenet, vil det bety slutten på deres nasjonale, historiske og kulturelle særegenheter.
- B sier: Bare et virkelig forenet Europa kan beskytte landenes nasjonale, historiske og kulturelle særegenheter.”

Tabell 4.2 EU vs nasjon:

Enig med	1995	2003
A 1	17,9	14,4
2	11,0	11,4
3	15,3	15,4
4	23,1	32,9
5	12,7	12,0
6	9,8	6,1
B 7	10,1	7,8
Kjikkvadrat	44,603** (N=1429)	df 6 (N=1405)

** = Signifikant på 1 % nivå

Det er altså i 2003 fortsatt flest som er enige med A i at: om medlemslandene i Den Europeiske Union virkelig blir forent, vil dette bety slutten på deres nasjonale, historiske og kulturelle særegenheter. Men disse er færre i 2003 enn de var i 1995.

Den største endringen ser vi ved at det blir flere svar på midten. Det er flere som posisjonerer seg midt imellom A og B.

Nesten 29 prosent svarer i 1995 en og to, altså mest enig med A i at et virkelig forent EU betyr slutten for nasjonale særegenheter. Nesten 20 prosent svarer seks og syv, altså mest enig med B i at kun et forent EU kan beskytte nasjonale særegenheter. Over halvparten svarer tre, fire eller fem, og av de er det over 23 prosent som posisjonerer seg midt i mellom A og B. Det er altså flest svar på midten, men flere som er negative til globalisering enn positive.

Sammenlignet med 1995 er det i 2003 færre som er helt enige med A. Likevel er det fortsatt nesten 26 prosent som svarer en og to, tre prosentpoeng mindre enn i 1995. Andelen som svarer seks og syv, altså mest enig med B, synker fra nesten 20 til nesten 14 prosent. Av de resterende drøye 60 prosentene som har svart tre, fire eller fem, midt i mellom A og B, kan økningen tillegges 4 som øker med over 10 prosent.

Med seks frihetsgrader ligger kritisk verdi på 16.81 med en prosent signifikans. Dermed får vi støtte for at det er en endring i holdninger til globalisering fra 1995 til 2003. Tendensen er at flere svarer midt på skalaen i 2003 enn det var i 1995.

4.1.2.2 Overnasjonalitet 2: Internasjonale vedtak

Påstandene under dreier seg om overnasjonalitet fra en uspesifisert organisasjon.

- A sier: Skal vedtak gjort i internasjonale institusjoner gjennomføres i vårt land, forutsetter det at de norske myndighetene er enig i disse vedtakene.
- B sier: Mange politiske saker er av en slik karakter at vi må akseptere at internasjonale institusjoner fatter vedtak som vi må gjennomføre i vårt land, selv om våre nasjonale myndigheter ikke er enig.”.

Tabell 4.3 Internasjonale vedtak:

Enig med	1995	2003
A 1	39,2	29,8
2	18,2	17,8
3	10,5	13,5
4	9,8	16,4
5	9,3	11,1
6	7,2	6,9
B 7	5,7	4,3
Kjikkvadrat	50,678** (N=1429)	df 6 (N=1384)

** = Signifikant på 1 % nivå

Man er i 2003 fortsatt mest enige med A i at skal vedtak gjort i internasjonale institusjoner gjennomføres i vårt land, forutsetter det at de norske myndighetene er enig i disse vedtakene. Som over er svarene noe mer på midten av skalaen i 2003 sammenlignet med 1995.

I tabellen for 1995 ser vi at nordmenn flest er negative til overnasjonalitet. Over 57 prosent svarer en og to, og er enige i at norske myndigheter skal være enige i vedtak som er gjort i internasjonale institusjoner for at det skal gjennomføres i Norge. Nesten 40 prosent er helt enige med A. Omtrent 30 prosent svarer tre, fire eller fem, altså midt i mellom A og B. Opp mot 13 prosent svarer seks og syv, og er følgelig enige med B i at enkelte saker må Norge gjennomføre selv om norske myndigheter ikke er enig dersom det er vedtatt av internasjonale institusjoner.

Hovedtendensene for 2003 ligner de for 1995. Flertallet svarer fortsatt at de er enige med A, men det er mindre enn i 1995. Antall som svarer en og to, minker med rundt 10 prosentpoeng. Denne endringen ligger stort sett på antall som svarer en, helt enig med A i at vedtak gjort i internasjonale institusjoner ikke kan gjennomføres i Norge uten godkjenning av norske myndigheter. Andelen som svarer tre, fire og fem øker fra nesten 30 til 41 prosent. Av disse igjen har de fleste svart fire, midt imellom A og B. Drøye 11 prosent svarer fortsatt seks eller syv, det vil si mest enig med B. Det er spesielt kategorien syv som reduseres mest.

Endringene i denne tabellen er også statistisk signifikante. Vi får med andre ord også her støtte for at det er en endring i holdninger til globalisering.

Oppsummering av resultatene

Begge tabellene ovenfor tyder på endringer. De viser hvordan svarene ble mer sentrert mot midten i 2003. Resultatene for den første påstanden, som spesifikt nevner en internasjonal organisasjon, viser ikke om nordmenn har blitt mer positive eller mer negative til overnasjonalitet. Derimot kan vi for den siste påstanden se mer positive resultater for holdninger til globalisering. Forventningen om mer positive holdninger til globalisering bekreftes dermed kun for internasjonale vedtak.

Globaliseringen fører til nye utfordringer for nasjonalstaten. Siden dens makt krymper, og dens forutsetninger for kontroll endres, øker behovet for internasjonalt samarbeid. Samarbeidet fremmer samtidig utveksling, og kontroll over problemer samme utveksling kan medføre. I denne sammenhengen kan det tenkes at tilhørighet

endres. Vi husker fra teorien hvordan Andre er nødvendige for å vite hvem Vi er. Kan disse skillene viskes ut? Hva skjer om de gjør det? Vil det bety ny tilhørighet, ett nytt Oss? Dette vil vi komme tilbake til senere. Først skal vi se om vi kan forklare endringene vi har sett i holdninger til overnasjonalitet.

Fortolkning av resultatene

Det ser altså ut til at nordmenn er mindre skeptiske til overnasjonalitet i 2003 enn de var i 1995, men endringene er ikke store. En av disse store internasjonale organisasjonene vi kjenner best er EU. I tabell 4.4 ser vi at flertallet forholder seg negative til EU som beskytter av nasjonale, historiske og kulturelle særtrekk både i 1995 og i 2003. I 2003 ser vi også at både de som er enige og uenige i dette er færre i 2003, og flere plasserer seg midt på skalaen. Forventningen om at det vil være flere positive holdninger til globalisering stemmer dermed ikke her. At EU er den organisasjonen som nevnes spesifikt i påstandene kan være med på å forklare dette. Siden 1994 var året for den siste EU-avstemningen, er det mulig at noen i tiden etter har ”hoppet opp på gjerdet” igjen.

Vi ser også noe som kan se ut til å være motstridende meninger. I tabell 4.5 er det et klart flertall som mener at vedtak i internasjonale institusjoner ikke kan gjennomføres i Norge dersom ikke norske myndigheter er enige. Samtidig husker vi, fra avsnittet om holdninger til å prioritere norsk, at det er et klart flertall som mener at internasjonale organer bør ha rett til å tvinge gjennom løsninger på enkelte problemer. Det ser altså ut til at nordmenn mener Andre land kan tvinges, men ikke Norge, ikke Oss.

Resultatene fra disse undersøkelsene kan vi muligens også se reflektert i Norges ambivalente forhold til store overnasjonale institusjoner, som for eksempel EU: vi vil gjerne ha påvirkningskraft i internasjonale organisasjoner, men ikke at de skal ha makt over oss. Det er i tabell 4.5 et flertall både i 1995 og 2003 som mener at vedtak fra internasjonale organisasjoner ikke kan gjennomføres mot norsk vilje, men disse er færre i 2003. Dermed stemmer forventningen om at det vil være mer positive holdninger til globalisering i 2003 enn i 1995.

En av fordelene ved internasjonal avhengighet er økt interesse for å samarbeide på tvers av landegrenser for å løse felles problemer av ulik sort. Muligheten til å løse for eksempel forurensingsproblemer gjennom internasjonalt

bindene miljøkrav har stor opplutning. At så mange i denne undersøkelsen svarer at de er positive til internasjonale organers muligheter til å tvinge gjennom løsninger kan skyldes at miljøforurensing blir brukt som eksempel. At flere er positive i 2003 enn i 1995 kan muligens forklares av økt positiv kontakt med Andre, gjennom samarbeid og utveksling.

Det internasjonale samfunn har tilnærmet seg miljøproblemer ved å inngå gjensidig forpliktende avtaler. Norge har forpliktet seg til flere av disse som alle dekker ulike felt i miljøpolitikken. Dette er blant annet: OSPAR-konvensjonen som regulerer olje- og kjemikalieutslipp til sjøs, Gøteborgprotokollen som søker å løse problemer med forsurening, overgjødning og bakkenær ozon, og LRTAP-konvensjonen som er rettet mot langtransportert luftforurensing (Olje- og energidepartementet 2005). Den siste, Kyotoprotokollen, har fått mye omtale i media, noe som nok kan skyldes at den trådte i kraft så sent som 16. februar 2005, og problemer med ratifiseringen etter at USA og Australia trakk seg fra avtalen. Med Kyoto er 34 av verdens industriland juridisk forpliktet til å redusere utslipp av klimagasser (Dagbladet 18.2.05).

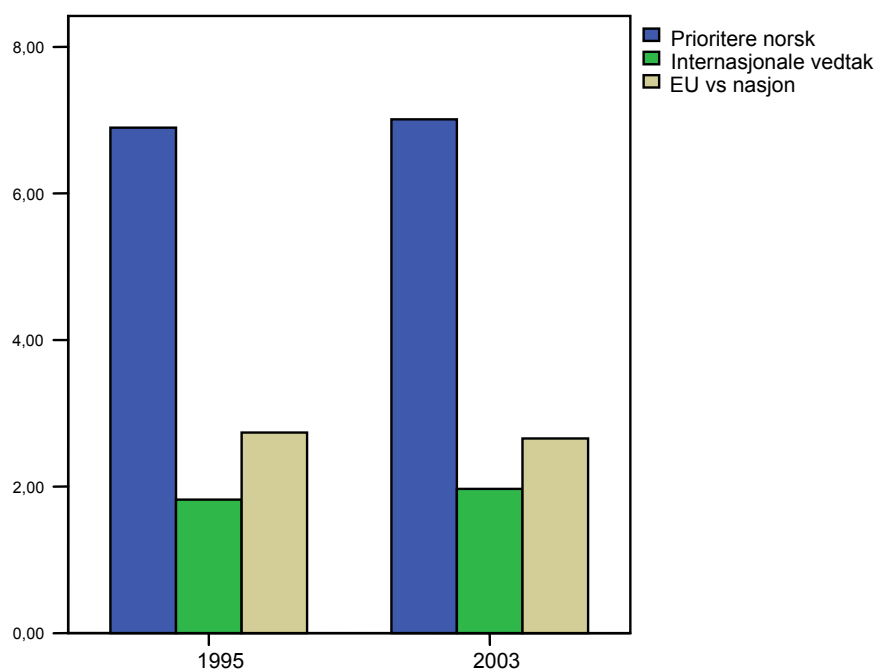
Nasjonalstaten svekker sin egen makt i sine forsøk på å tilpasse seg det internasjonale samfunn og tilrettelegge for internasjonal handel. Samtidig er staten den eneste institusjon som regulerer og skaper retningslinjer for denne utviklingen. De ulike miljøavtalene er gode eksempler på dette toeggede sverdet som samtidig svekker og styrker statlig reguleringsmakt. Gjennom å være juridisk forpliktet har Norge gitt fra seg makt og er tvunget til å forholde seg til en overnasjonal avtale. Staten blir styrket ved at bedrifter som opererer i Norge blir begrenset av og bundet til tillatelser fra staten om størrelse på utslipp og eventuelle avgifter i forbindelse med dette.

Globaliseringens intensitet, styrke og omfang øker stadig. At nordmenn er blitt mer positive til globalisering kan være et tegn på at globaliseringen har fått økt fotfeste i nordmenns bevissthet. I denne undersøkelsen viser nordmenn økt kjennskap til hvor sårbar landets økonomi og politisk makt kan være for internasjonal påvirkning. Svarene kan tyde på at man ser et behov for Norge å tilpasse seg det internasjonale samfunn, men at man er usikre på hvordan dette skal foregå. Så langt ser undersøkelsen ut til å vise at nordmenn i 1995 var mer nasjonalt, og mindre globalt bevisste enn i 2003. Hvilken betydning dette har på det nasjonale kommer vi tilbake til senere.

4.2 Endring i holdninger til globalisering

I figuren under er målene på holdninger til globalisering satt opp for å kunne sammenligne endring. Søylene til venstre viser 1995, mens søylene til høyre viser 2003. Alle viser gjennomsnittsverdier. Enkelte variabler er snudd for enklere å kunne sammenligne med de andre. Derfor vil høye verdier bety det samme som å være positiv til globalisering, og lave verdier vil bety det samme som å være negativ til globalisering. Det er laget en indeks for prioritere norsk (blå) med en skala fra 0 til 12, variablene internasjonale vedtak (grønn) og EU vs nasjon (grå) er kodet om og går nå fra 0 til 6.

Figur 4.1 Endring i holdninger til globalisering, 1995 til 2003. Gjennomsnittsverdi.

Forventningen om at nordmenn vil være mer positive til globalisering i 2003 stemmer for holdningene til å prioritere norsk, og til internasjonale vedtak, men for avveiningen mellom EU og nasjon har man blitt mer negative. Likevel er det viktig å legge merke til at det kun er snakk om små endringer.

Vi ser altså at gjennomsnittsverdien av prioritere norsk ligger rundt syv i begge undersøkelser, men at den er noe høyere i 2003. Dette er på en skala fra 0 til 12, nordmenn er dermed så vidt mer sannsynlig å være negativ til å prioritere norsk, og også så vidt mer negative i 2003 enn de var i 1995. Gjennomsnittsverdien på internasjonale vedtak er under to, og blir også noe høyere i 2003. Færre nordmenn mener at vedtak fra internasjonale organisasjoner ikke kan gjennomføres uten at

norske myndigheter er enig i 2003 enn i 1995. For variabelen EU vs nasjon ligger gjennomsnittet rett under tre og en halv, men dette synker så vidt i 2003. I motsetning til de andre variablene er det dermed flere i 2003 enn i 1995 som mener at forent EU vil være negativt for nasjonale særegenheter.

Denne figuren viser kun små endringer. For to av indikatorene ser vi, som forventet, at holdninger til globalisering har blitt mer positive. Nordmenn er så vidt mindre villige til å prioritere norsk, og noen få flere nordmenn mener at vedtak fra internasjonale organisasjoner kan gjennomføres uten å ha blitt godtatt av norske myndigheter. På den andre siden går dette motsatt vei for den siste variabelen – flere mener at EU vil være negativt for nasjonale særegenheter i 2003 enn det var i 1995. Endringen rundt denne siste variabelen kan nok delvis forklares av det faktum at vi hadde den siste EU-avstemningen i 1994. Vi husker fra tabell 4.4 at svarene i 2003 var mer sentrert rundt midt-kategoriene. I 1994 hadde man tatt stilling til hvorvidt man var for eller imot et EU-medlemskap, i 2003 var dette ikke lenger aktuelt.

4.3 Hvordan har holdninger til globalisering endret seg?

Så langt har vi sett noen endringer i holdninger til globalisering. Begge undersøkelsestidspunktene viser at nordmenn er mest enige i at norske interesser bør beskyttes. Samtidig fantes det en svak endring, sammenlignet med 1995 er nordmenn mer positive til globalisering i 2003. I dette kapitlet skal vi ta i bruk regresjonsanalyse for å se på, **hvordan holdninger til globalisering har endret seg**, hvordan forholdet mellom variablene *prioritere norsk* og *overnasjonalitet* er. For å kunne sammenligne variablenes styrkeforhold direkte vil det her bli benyttet standardiserte regresjonskoeffisienter. Standardfeilene oppgis for ordens skyld.

Tatt i betraktning samfunnsutviklingen forventer vi å finne at nordmenn har blitt mer positive til globalisering i 2003, enn de var i 1995, og en positiv sammenheng mellom de ulike holdninger til globalisering.

4.2.1 Prioritere norsk

Vi husker at indeksen som måler det å prioritere norsk er satt sammen av tre spørsmål om vår vilje til å prioritere Norge og norsk over annet: Hvor enige er respondentene i at Norge bør beskytte norsk varer gjennom å begrense import, i at internasjonale

organer bør ha rett til å tvinge gjennom løsninger, og at Norge bør følge sine interesser selv om det skulle føre til konflikter med andre land. For å skape en korrekt indeks, har verdien på det ene spørsmålet blitt snudd slik at det går samme veien som de andre.

Tabell 4.4. Regresjonstabell med prioritere norsk som avhengig variabel (N=2715).

	Modell 1		Modell 2	
	Beta	S.E	Beta	S.E
År	0,027	0,088	0,016	0,084
EU vs nasjon			0,193**	0,024
Internasjonale vedtak			0,218**	0,023
JR*2	0,000		0,100	

- ** = 1 % signifikansnivå

Her ser vi altså som forventet en sammenheng mellom vilje til prioritere norsk og holdninger til overnasjonalitet. Jo mer positiv en er til overnasjonalitet, jo mindre villig er en til å prioritere norsk. Og at internasjonale vedtak har noe sterkere sammenheng med vilje til å prioritere norsk enn EU vs nasjon.

Vi ser at endring fra 1995 til 2003 ikke er signifikant i regresjonsanalysen. De andre variablene er derimot signifikante på enprosentnivået. Her bruker vi de standardiserte regresjonskoeffisientene (Beta). Ved bruk av standardiserte regresjonskoeffisienter er det slik at dersom de uavhengige variablene økes med ett standardavvik vil den avhengige variabelen, her *prioritere norsk*, endres med Beta standardavvik. Koeffisientene kan tolkes som partielle korrelasjonskoeffisienter.

Verdiene på *EU vs nasjon* og *internasjonale vedtak* er positive. Vi ser at det er en sammenheng mellom variablene. Jo mer negativ til å *prioritere norsk*, jo mer positiv til overnasjonalitet tenderer en til å være. Ved å bruke Beta kan styrken på sammenhengene sammenlignes direkte. Vi ser at sammenhengen er noe sterkere mellom variablene *prioritere norsk* og *internasjonale vedtak*, enn mellom variablene *prioritere norsk* og *EU vs nasjon*.

JR*2 er et mål på en modells forklaringsprosent som angir hvor mye av variasjonen i den avhengige variabelen som kan forklares av de inkluderte uavhengige variablene. I denne tabellens modell 2 forklares 10 prosent av variasjonen i variabelen *prioritere norsk* ved variablene *år*, *EU vs nasjon* og *internasjonale vedtak*.

4.2.2.1 Overnasjonalitet 1: EU vs nasjon

Vi husker hvordan variabelen EU vs nasjon måles ved å si seg mer eller mindre enig i to ulike påstander. Hvor den ene er at et virkelig forent EU vil være negativt for nasjonale, historiske og kulturelle særegenheter, og den andre at kun EU kan beskytte disse særegenhetene.

Tabell 4.5. Regresjonstabell med EU vs nasjon som avhengig variabel (N=2749).

	Modell 1		Modell 2	
	Beta	S.E	Beta	S.E
År	-0,015	0,071	-0,029	0,068
Prioritere norsk			0,199**	0,016
Internasjonale vedtak			0,143**	0,019
JR²	0		0,073	

- ** = 1 % signifikansnivå

Vi har funnet en sammenheng mellom de ulike målene på holdninger til globalisering. Negativ holdning på en variabel tilsier negativ holdning på de andre. Prioritere norsk har noe sterkere sammenheng med EU vs nasjon enn internasjonale vedtak.

Som for tabell 4.4 er *år* ikke signifikant verken i modell 1 eller 2, men de andre variablene er statistisk signifikante på enprosentnivå. Både *prioritere norsk* og *internasjonale vedtak* har positiv sammenheng med *EU vs nasjon*. For hvert standardavvik økning i *prioritere norsk* og *internasjonale vedtak*, vil *EU vs nasjon* også øke. Ut fra dette kan vi se at jo mer positiv respondentene er til overnasjonalitet, jo mer positiv vil de være til internasjonale vedtak, og jo mer negativ vil de være til å prioritere norsk. Vi ser også at det eksisterer en sterkere sammenheng mellom *EU vs nasjon* og *prioritere norsk*, enn *EU vs nasjon* og *internasjonale vedtak*. Forklaringsprosenten er 7,3 prosent i modell 2.

4.2.2.2 Overnasjonalitet 2: Internasjonale vedtak

Denne variabelen måles på samme måte som EU vs nasjon, man er bedt om å si seg mer eller mindre enig i to ulike påstander. Her er en da altså enten mest enig i at internasjonale institusjoner kan fatte vedtak som må gjennomføres i Norge selv om norske myndigheter ikke er enig, eller i at slike vedtak ikke kan gjennomføres uten at norske myndigheter er enig.

Tabell 4.6. Regresjonstabell med internasjonale vedtak som avhengig variabel (N=2760).

	Modell 1		Modell 2	
	Beta	S.E	Beta	S.E
År	0,061**	0,074	0,057**	0,071
Prioritere norsk			0,221**	0,016
EU vs nasjon			0,141**	0,020
JR*2	0,003		0,086	

- ** = 1 % signifikansnivå

Her finner vi også sammenhenger mellom de ulike målene på holdninger til globalisering. Positiv holdning på en variabel tilsier positiv holdning på de andre. Sammenhengen er sterkest mellom internasjonale vedtak og prioritere norsk. Vi ser også at respondentene er noe mer positive til overnasjonalitet i 2003 enn de var i 1995. Endring har mindre sammenheng med internasjonale vedtak enn vilje til å prioritere norsk og EU vs nasjon.

I denne tabellen ser vi at alle koeffisientene er statistisk signifikante på enprosentnivå. I modell 1 ser vi at nordmenn er noe mer positiv til *internasjonale vedtak* i 2003 enn man var i 1995. Denne effekten blir kun så vidt svakere i modell 2 da variablene *prioritere norsk* og *EU vs nasjon* også trekkes inn. Verdiene på *prioritere norsk* og *EU vs nasjon* er positive. Det betyr at jo mer negativ en er til å prioritere norsk og jo mer positiv en er til overnasjonalitet, jo mer positiv vil en være til å la vedtak fra internasjonale institusjoner gjennomføres i Norge selv om norske myndigheter ikke er enig. Korrelasjonen er sterkest mellom variablene *internasjonale vedtak* og *prioritere norsk*, og svakest mellom variablene *internasjonale vedtak* og *år*.

I tabeller med flere modeller vil forklaringsprosenten øke med antall relevante variabler. Her ser vi at modell 1 har en forklaringsprosent på 0,3 prosent. Og at den øker til 8,6 prosent i modell 2.

Oppsummering av resultatene

Globaliseringen medfører en rekke utfordringer for nasjonalstaten. Gjennom i større grad å forplikte seg til internasjonalt samarbeid, og å tilpasse seg internasjonale standarder. Vil nasjonalstatens behov for å holde tritt med utviklingen føre til at nasjonalstaten svekker sin egen autoritet. Konkurransen og samarbeid blir som et toegget sverd for nasjonalstaten: På den ene siden bedre kontroll på det som går over

landegrensene, og på den andre siden mindre makt over det som skjer i ens egen bakgård.

For de to første tabellene med prioritere norsk og EU vs nasjon som avhengig variabel får vi ikke støtte for forventningen om endring i holdninger til globalisering. I tabell 4.6, med internasjonale vedtak som avhengig variabel ser vi derimot at nordmenn er mer positive til overnasjonalitet i 2003 enn de var i 1995. Imidlertid var sammenhengene svakere mellom variabelen år og variablene for holdninger til globalisering, enn mellom de ulike variablene for holdninger til globalisering. Betydningen av endring er med andre ord mindre enn de andre variablene. Vi fant også ulik, men positiv sammenheng mellom de ulike holdningene til globalisering. Dersom en er positiv til å prioritere norsk vil en også være positiv til overnasjonalitet og omvendt.

Fortolkning av resultatene

Held og McGrew (2003) hevder at globaliseringen, gjennom stadig mer standardisering og overnasjonalitet vil føre til at stater eroderer bort. Der hvor nasjonalstaten før var enerådende i maktposisjon ser vi stadig oftere og i større grad at den nå er bundet til inter- og overnasjonale avtaler (Breuilly 1996). Samarbeidet er et toegget sverd med fordeler og ulemper for nasjonalstaten, den kan i større grad være med på å kontrollere det som skjer over landegrensene og i mindre grad kontrollere det som skjer innenfor (McGrew 2003; Yeats 2001; Johannesen 1997). På tross av at staten svekkes er den fortsatt en sentral aktør på begge områder.

I metodekapittelet ble det diskutert hvorvidt tallene fra 1995 kunne sammenlignes med de fra 2003. Et problem kunne være at en rekke store hendelser i 1994, som OL og EU-avstemminga, ville prege resultatene i 1995. I dette kapittelet vil det være spesielt relevant for det første målet på overnasjonalitet, hvor EU skal bedømmes som enten positivt eller negativt for ens nasjonale særegenhet. I metodekapittelet ble det konkludert med at nasjonal identitet var tilbake på normalt nivå i 1995, dermed virker det rimelig å forvente at det samme gjelder her.

Vi husker fra kapittel 4.2 at nordmenn er mer positive til globalisering: færre er villige til å prioritere norsk, og flere mener at vedtak fra internasjonale organisasjoner kan gjennomføres uten godkjennelse fra norske myndigheter. Derimot er nordmenn mer negative når det gjelder EUs betydning for nasjonale særegenheter. I

dette kapitlet er det kun variabelen internasjonale vedtak som viser signifikant endring. Selv om man både i 1995 og 2003 mener at vedtak fra internasjonale institusjoner ikke kan gjennomføres i Norge uten godkjenning fra norske myndigheter er det færre som er helt enig i dette i 2003 enn det var i 1995. At bare en av de tre målene viser endring, kan bety at holdningene til globalisering ikke er så forandret som man utifra litteraturen kanskje kunne ventet.

Forventningen om sammenheng mellom de ulike målene på holdninger til globalisering bekreftes i alle de tre tabellene over. Jo mer negativ en er til overnasjonalitet, jo mer positiv vil en være til å prioritere norsk. Denne sammenhengen virker naturlig, spesielt tatt i betraktning sammenhengen mellom globalisering, overnasjonalitet og svekket stat.

4.4 Konklusjoner

Gjennom den første delen av dette kapitlet har det blitt anvendt krysstabeller som analysemetode. Vi har sett på variablenes sammensetning, og hvorvidt holdninger til globalisering har endret seg i løpet av denne perioden fra 1995 til 2003. Først har vi sett på indeksen prioritere norsk. Der fant vi at forventningen om at nordmenn er mer positive til globalisering i 2003 enn de var i 1995 ble delvis bekreftet. Man mener ikke lenger at importen bør begrenses, og man mener konflikter med andre land bør unngås. De to neste målene på holdninger til globalisering er formet som motstridende påstander om overnasjonalitet. Den første nevner EU i spørsmålsformuleringen, dette kan ha preget svarene. Den store endringen fra 1995 til 2003 ligger i at flere svarer verken eller. Vi vet jo at den siste EU avstemningen var i 1994, og det ser altså ut til at flere har ”hoppet opp på gjerdet” igjen. Det andre målet på overnasjonalitet ga klarere resultater. Her ser vi at man er imot at internasjonale organisasjoner kan gjennomføre vedtak som ikke er godkjent av norske myndigheter, men at man er mer positive til dette i 2003 enn man var i 1995. Disse resultatene tyder på at man har blitt mer bevisst globaliseringen, og at man bør tilpasse seg det internasjonale samfunn.

Figuren i kapittel 4.2 viste kun små endringer. Forventningen om at nordmenn vil være mer positive til globalisering ble bekreftet på to av variablene. Færre er villige til å prioritere norsk, og flere mener at vedtak fra internasjonale organisasjoner kan gjennomføres uten godkjenning fra norske myndigheter. Resultatene for den siste

variabelen viste det motsatte: Nordmenn har blitt mer negative til om EU vil beskytte de nasjonale særegenheter.

I den tredje delen ble regresjonsanalyse benyttet. Her fant vi kun endring ved variabelen internasjonale vedtak, selv om flertallet både i 1995 og i 2003 var mest negative til globalisering er det flere som er positive i 2003. Vi så også en positiv sammenheng mellom de ulike målene på holdninger til globalisering. Jo mer negativ en er til å prioritere norsk, jo mer positiv vil en være til overnasjonalitet og omvendt. Denne sammenhengen virker naturlig.

I neste kapittel skal vi på samme måte som her se nærmere på nasjonal identitet.

NASJONAL IDENTITET

I dette kapitlet skal vi se nærmere på spørsmålet: Om og hvordan nasjonal identitet har endret seg. Vi vet at nasjonal identitet er et begrep som består av flere dimensjoner. I denne undersøkelsen er det satt sammen fire indekser for å dekke ulike aspekter ved dette: nasjonal tilhørighet, sjåvinisme, velferdsstolthet og nasjonal stolthet. Vil vi se at eventuelle endringer vært like for alle de fire formene? Er det noen av de som har blitt mer svekket enn de andre?

I teorikapitlet så vi at det finnes flere teorier om hva som til slutt vil skje med den nasjonale identiteten. Enkelte har hevdet at nasjonal identitet til slutt vil være overflødig. Noen hevder at lokal identitet vil styrkes eller svekkes i møtet med globaliseringen. Og andre igjen mener at den nasjonale identiteten vil utvikle seg med, og tilpasse seg den globale verden. Er det snakk om at nasjonal identitet har blitt svekket eller styrket, eller finnes det en tredje mulighet? Framstår nasjonal identitet i ny form?

I den første delen av kapitlet skal vi bruke krysstabellanalyse til å se nærmere på indeksenes sammensetning, de ulike delenes styrke, og om dette forandrer seg fra 1995 til 2003. I den andre delen brukes regresjonsanalyse for å se på sammenhengen mellom indeksene, og hvordan dette forandrer seg over tid.

Vi forventer å finne at den nasjonale identiteten vil være svakere i 2003 enn i 1995, og samtidig at identitetstypene endres ulikt, at sammenhengen mellom identitetstypene vil være forskjellig, og at sterk nasjonal identitet på en indeks betyr sterk nasjonal identitet på de andre indeksene.

5.1 Har nasjonal identitet endret seg?

I teorikapittelet tok vi en god titt på begrepet nasjonal identitet. Vi vet at det handler om en kollektiv form for juridisk og følelsesmessig tilknytning til nasjonen og dens innbyggere. Gjennom disse tilknytningsformene har det vært mulig å operasjonalisere nasjonal identitet til å bestå av fire ulike, men sammenhengende deler. Den nasjonale identiteten blir som alt annet i samfunnet påvirket av det som foregår rundt.

Dette kapittelet skal, som tittelen avslører, besvare det andre spørsmålet som ble presentert i innledningen: **har nasjonal identitet endret seg i løpet av denne perioden fra 1995 til 2003?** Det vil her bli benyttet krysstabeller for å vise styrken på indeksenes enkeltdele, og eventuelle endringer på de ulike dimensjonene for nasjonal identitet.

Fremover vil vi finne fire tabeller som hver seg fokuserer på en av de fire formene for nasjonal identitet som brukes i denne oppgaven. Gjennom disse forventer vi å se at nasjonal identitet er svekket i denne perioden.

5.1.1 Nasjonal tilhørighet

Et av målene på nasjonal identitet er nasjonal tilhørighet. Dette er en av de etnisk kulturelle tilknytningene til nasjonen – tilhørighet er en sosial arv hvor vi blir sosialisert til følelsesmessig tilknytning, til kultur, land og landsmenn. Hvor sterk nasjonal tilhørighet utvalget har måles gjennom fire spørsmål. Endringen måles fra 1995 til 2003. Eventuelle endringer vil bli signifikanstestet.

Tabell 5.1 Nasjonal tilhørighet.

Hvor viktig er det?		1995	2003
Å være født i Norge	Svært viktig	34,5	32
	Nokså viktig	27,2	32,4
	Ikke særlig	26,1	25,1
	Ikke viktig	11,1	9,9
	Vet ikke	1,1	0,6
	Kjikkvadrat	11,276* (N=1508)	Df 4 (N=1446)
Å ha norsk statsborgerskap	Svært viktig	60,5	56,6
	Nokså viktig	27,2	32,7
	Ikke særlig	8,7	7,7
	Ikke viktig	3	2,8
	Vet ikke	0,7	0,2
	Kjikkvadrat	13,945** (N=1507)	df 4 (N=1447)
Å ha bodd i Norge meste-parten av livet	Svært viktig	32,3	32,5
	Nokså viktig	38,4	39,4
	Ikke særlig	23,6	23,5
	Ikke viktig	4,4	4
	Vet ikke	1,3	0,6
	Kjikkvadrat	3,996 (N=1500)	df 4 (N=1436)
Å føle seg norsk	Svært viktig	61,1	49,3
	Nokså viktig	27,5	34
	Ikke særlig	7	12,1
	Ikke viktig	2,1	3,5
	Vet ikke	2,3	1,2
	Kjikkvadrat	58,393** (N=1508)	df 4 (N=1441)

*= Signifikans på 5 % nivå

** = Signifikans på 1 % nivå

Tre av målene på nasjonale tilhørighet viser kun svak endring. Færre mener i 2003 at det er svært viktig å være født i Norge, å ha norsk statsborgerskap, og å føle seg norsk. Flere mener at disse tingene er nokså viktig i 2003 sammenlignet med 1995.

Det første spørsmålet i tabellen: *Hvor viktig er det å være født i Norge for å være ordentlig norsk?* Her ser vi at flertallet mener dette er viktig. Flere mente dette var svært viktig, og færre mente at det var nokså viktig i 1995 sammenlignet med 2003. Både i 1995 og 2003 svarer over 60 prosent at det er svært viktig og nokså viktig å være født i Norge for å være ordentlig norsk. Mens dette er ganske jevnt fordelt i 2003, er det i 1995 drøye syv prosentpoeng fler som svarer svært viktig enn nokså viktig. Andelen som svarer ikke særlig viktig, ikke viktig og vet ikke synker også i samme periode, men mindre.

Det andre spørsmålet: *Hvor viktig er det å ha norsk statsborgerskap for å være ordentlig norsk?* Et klart flertall er enige i at dette er svært viktig. Flere mente dette

var svært viktig i 1995 sammenlignet med 2003. I 1995 er det 60,5 prosent som mener statsborgerskap er svært viktig for å være norsk, mens drøye 27 prosent svarer at det er nokså viktig. I 2003 er det færre som svarer svært viktig, og flere som svarer nokså viktig. Også her ser vi noen færre som svarer ikke særlig viktig, ikke viktig og vet ikke i 2003. Statsborgerskap anses som mindre viktig for å være norsk i 2003 enn det gjorde i 1995.

Det tredje spørsmålet her er: *Hvor viktig er det å ha bodd i Norge mesteparten av livet for å være ordentlig norsk?* Her ser vi at de fleste mener at dette er svært viktig og nokså viktig, av disse mener flertallet det er nokså viktig. Tallene forandrer seg lite fra 1995 til 2003. I begge undersøkelsene svarer rundt 70 prosent at dette er svært viktig og nokså viktig. Omtrent like mange svarer ikke særlig viktig, noen færre svarer ikke viktig og vet ikke i 2003.

Og til slutt: *Hvor viktig er det å føle seg norsk være ordentlig norsk?* Også her ser vi et klart flertall som mener dette er viktig, men mindre viktig i 2003 sammenlignet med 1995. Resultatene er tydeligere for 1995, her ser vi at drøye 61 prosent svarer svært viktig og 27,5 prosent svarer nokså viktig, mot henholdsvis drøye 49 og 34 prosent i 2003. Her er det derimot fem og en og en halv prosentpoeng flere som svarer henholdsvis ikke særlig viktig, og ikke viktig. Andelen som svarer vet ikke synker med drøye en prosentpoeng.

I en kjikvadrattabell med fire frihetsgrader er kritisk verdi lik 9.49 og 13.28 for henholdsvis ett og fem prosents signifikansnivå. Vi ser at funnene for å være født i Norge, norsk statsborgerskap og å føle seg norsk er statistisk signifikante for endring. Med unntak av å ha bodd i Norge mesteparten av livet ser vi at nasjonal tilhørighet er svekket i denne perioden fra 1995 til 2003.

Oppsummering av resultatene

Alle fire tingene det spørres om anses som viktige både i 1995 og 2003. Tre av spørsmålene: å være født i Norge, å ha norsk statsborgerskap og å føle seg norsk viser at noen færre mener dette er svært viktig i 2003 enn 1995. Samtidig er det flere som mener det er nokså viktig i 2003 enn 1995. Vi husker forventingen om at nasjonal identitet vil være svekket i 2003 sammenlignet med 1995. Dette stemmer for disse tre spørsmålene.

Følelsesmessig og moralsk tilknytning er blant elementene til nasjonal identitet. Tilhørighet gjør at vi kan identifisere oss med og mot noen på samme tid. Slik kan vi sammenligne Oss med Andre. På bakgrunn av nasjonalitet sosialiseres vi til en fellesskapsfølelse vi deler med en stor gruppe mennesker, og langt de fleste av disse er ukjente. Dermed kan vi si at denne tilhørigheten til en viss grad kun er et forestilt fellesskap. Det er ulike forventninger til hva globaliseringen vil føre til for nasjonal identitet. Et mulig scenario er at den økte kontakten med andre nasjonale grupper vil fjerne dette skillet mellom Oss og Dem, og dermed føre til svekket tilknytning. Et annet er at den samme kontakten vil føre til et behov for å styrke grensene mellom Vår og Deres grupper.

5.1.2 Sjøvinisme

Sjøvinisme har overtatt plassen etter det mer politisk ukorrekte ordet nasjonalisme. Begrepet identitet går på å definere seg med noen og fra noen på samme tid. Sjøvinisme innebærer å gi positive vurderinger om Oss, og negative vurderinger av de Andre. Denne dimensjonen måler også etnisk kulturell nasjonal identitet. På samme måte som ovenfor måles sjøvinisme gjennom fire spørsmål, og endring i perioden 1995 til 2003. Endringene blir signifikanstestet.

Tabell 5.2 Sjøvinisme.

Hvor enig er du?		1995	2003
Jeg vil heller bo i Norge enn noe annet land	Sterkt enig	46,2	30,2
	Enig	32,1	35,5
	Verken eller	15,1	23,6
	Uenig	4,4	8,2
	Sterkt uenig	1,5	1,9
	Vet ikke	0,8	0,7
	Kjikkvadrat	96,283** (N=1516)	df 5 (N=1458)
Verden ville blitt bedre hvis folk i andre land var mer lik nordmenn	Sterkt enig	5	3,9
	Enig	16,9	14,9
	Verken eller	33,2	34,1
	Uenig	27,6	31,7
	Sterkt uenig	10,9	11,4
	Vet ikke	6,4	3,9
	Kjikkvadrat	17,362** (N=1501)	df 5 (N=1452)
Stort sett er Norge et bedre land enn de fleste andre	Sterkt enig	17,4	13,9
	Enig	49,1	46,5
	Verken eller	21,5	25,6
	Uenig	7,4	9,6
	Sterkt uenig	1,9	1,9
	Vet ikke	2,8	2,5
	Kjikkvadrat	16,128* (N=1500)	df 5 (N=1452)
Folk bør støtte sitt land selv om det handler galt	Sterkt enig	6	3,6
	Enig	19,4	14,3
	Verken eller	18,5	20
	Uenig	38,6	42,7
	Sterkt uenig	14,4	18,6
	Vet ikke	3	0,9
	Kjikkvadrat	47,644** (N=1489)	df 5 (N=1455)

* = Signifikans på 5 % nivå

** = Signifikans på 1 % nivå

På spørsmålene om sjøvinisme får vi noe ulike resultater. Både i 1995 og 2003 er flertallet enige i at de heller vil bo i Norge, og at Norge stort sett er bedre enn andre land. Samtidig er de fleste uenige i at verden ville vært bedre dersom andre var mer som nordmenn, og at man bør støtte sitt land selv om det handler galt. Alle fire spørsmål endres i denne perioden. Det er færre som er sjøvinistiske i 1995 enn det var i 2003.

Det første spørsmålet her er: *Hvor enig er du? – Jeg vil heller bo i Norge enn noe annet land.* Flertallet enige i dette, men færre i 2003 enn i 1995. Samtidig øker antallet som svarer verken eller og uenig. Her ser vi sterke resultater for 1995, drøye 46 og 32 prosent svarer sterkt enig og enig i at de heller vil bo i Norge enn i noe annet

land. I 2003 er flertallet fortsatt enige, men nå er det færre som svarer sterkt enig og flere som svarer enig, henholdsvis drøye 30 og 35,5 prosent. Vi ser også at det er nesten ti prosentpoeng flere som svarer verken eller, og antall som svarer uenig øker fra drøye fire til åtte prosentpoeng. Andelen som svarer vet ikke forholder seg svært stabil.

På spørsmålet om: *Hvor enig er du? – Verden ville blitt bedre dersom folk i andre land var mer lik nordmenn*, ser vi at det er flere som er uenige, enn enige både i 1995 og 2003. Og dette flertallet øker i 2003. Her ser vi at den største enkeltgruppen, med drøye 33 og 34 prosent, er de som har svart verken eller på påstanden. Vi ser også at det er omtrent dobbelt så mange flere som er uenige enn enige, og som er sterkt uenige enn sterkt enige. Den største endringen fra 1995 til 2003 er at det er omtrent fire prosentpoeng flere som er uenige, fra nesten 28 til 32 prosent, og to prosentpoeng færre, fra snaue 17 til 15 prosent som er enige. To og en halv prosentpoeng færre svarer vet ikke i 2003. Vi ser altså en tendens til sentrering rundt midten.

Det tredje spørsmålet: *Hvor enig er du? – Stort sett er Norge et bedre land enn de fleste andre*. Her ser vi at flertallet svarer de er enige i at Norge stort sett er et bedre land enn de fleste andre, men at disse er noe færre i 2003 enn i 1995. Også her er det ganske mange som svarer verken eller, 21,5 prosent i 1995 og nesten 26 prosent i 2003. Nesten halvparten, drøye 49 prosent i 1995 og 46,5 prosent i 2003, svarer enig i at Norge stort sett er et bedre land enn de fleste andre. Færre, men likevel flere enn de som svarer uenig eller sterkt uenig, er gruppen som svarer sterkt enig, fra over 17 prosent i 1995 til nesten 14 prosent i 2003. Et lite antall færre svarer vet ikke i 2003.

Det siste spørsmålet som skal måle sjåvinisme er: *Hvor enig er du? – Folk bør støtte sitt land selv om det handler galt*. Her ser vi at flertallet er uenig i at folk bør støtte sitt land selv om det handler galt, og det er flere som er uenige i 2003 sammenlignet med 1995. Gruppen som svarer enig i påstanden minker fra drøye 19 prosent i 1995 til drøye 14 prosent i 2003. Nesten 39 prosent i 1995, og nesten 43 prosent i 2003 svarer at de er uenige. Andelen som svarer verken eller øker med et og et halvt prosentpoeng til 20 i 2003. Vi ser også at det er flere som svarer sterkt uenig i 2003, andelen øker med over fire prosentpoeng til nesten 19. Andelen som svarer vet ikke minker med drøye to prosentpoeng.

Med fem frihetsgrader er kritisk verdi lik 11.07 og 15.09 for fem og ett prosents signifikansnivå. For sjåvinisme er alle endringene statistisk signifikante. Vi ser at nordmenn er mindre sjåvinistiske i 2003 enn de var i 1995.

Oppsummering av resultatene

Forventningen om svekket nasjonal identitet stemmer for sjåvinisme. En nasjon oppfattes som å ha verdi i seg selv. Det knyttes sterk solidaritet og sterke positive følelser til nasjonen, ens nasjonale identitet og dens symboler. Ved sammenligning av Oss og Andre kommer dette tydelig frem gjennom følelser og oppfatning av overlegenhet. På samme måte som vi sosialiseres til nasjonal identitet, sosialiseres vi for eksempel til å tenke at det faktisk *er* typisk norsk å være god. Dette er noe som kan forandres, og til og med provoseres frem. Vi forbinder som oftest det pompøse og dominerende med sjåvinisme, men det finnes også i mildere former. Under den tyske okkupasjonen av Norge gikk den røde luen fra å være et vanlig plagg til et svært betydningsfullt nasjonalt symbol. Før andre verdenskrig, og nå lenge etter, har det å bruke en rød lue liten betydning. Også her kan vi tenke at globaliseringen, gjennom å øke den kontakten vi har med Andre kan endre styrken og formen på vår nasjonale identitet.

5.1.3 Patriotisme

De to neste tabellene, velferdsstolthet og nasjonal stolthet brukes for å gi mål på patriotisme. Gjennom å spørre hvor stolt en er av Norge på ulike samfunnsforhold, måles hvor positiv identifisering med, og tilknytning til landet og landsmenn. Begge disse måler juridisk legitime dimensjoner ved nasjonal identitet. Den første av disse er velferdsstolthet, den andre nasjonal stolthet.

5.1.3.1 Velferdsstolthet

En av indeksene for å måle patriotisme, er velferdsstolthet. Her måles hvor positive eller negative assosiasjoner en har ved ulike elementer ved nasjonalstaten, i første omgang temaer som angår demokrati, likhet og rettigheter. Denne gangen vil tre spørsmål bli benyttet sammen med tid i en krysstabell for å se om det finnes noen endringer. Endringene blir også signifikanstestet.

Tabell 5.3 Velferdsstolthet.

Hvor stolt er du?		1995	2003
Måten demokratiet virker på	Svært stolt	18,7	12,2
	Nokså stolt	57,9	52,4
	Ikke særlig	16,5	26,9
	Ikke stolt	2,7	4,6
	Vet ikke	4,2	3,9
	Kjikkvadrat	66,918** (N=1496)	df 4 (N=1445)
Velferds-systemet	Svært stolt	11,5	13,5
	Nokså stolt	47	48,9
	Ikke særlig	29,1	27,3
	Ikke stolt	7,9	8
	Vet ikke	4,5	2,3
	Kjikkvadrat	14,442** (N=1496)	df 4 (N=1445)
Rettferdig og lik behandling av alle samfunns-grupper	Svært stolt	7,5	6,2
	Nokså stolt	34,7	34,5
	Ikke særlig	37,3	39,6
	Ikke stolt	12,9	13,1
	Vet ikke	7,5	6,6
	Kjikkvadrat	3,747 (N=1501)	df 4 (N=1445)

** = Signifikans på 1 % nivå

Både i 1995 og 2003 er nordmenn mer stolte, enn ikke stolte av Norge på disse områdene. Av disse er det demokratiet og velferdssystemet vi er mest stolte av. Vi ser endringer for to av spørsmålene. Nordmenn er mindre stolte av demokratiet i 2003 enn de var i 1995. Derimot har de blitt noe mer stolte av velferdssystemet i 2003.

Det første spørsmålet viser at flertallet er stolte av *hvordan demokratiet virker i Norge* i begge undersøkelsene, men de er mindre stolte i 1995 sammenlignet med 2003. Vi ser her at over halvparten svarer at de er nokså stolte av hvordan demokratiet virker i Norge både i 1995 og 2003. I 1995 er det så vidt over to prosentpoeng flere som svarer svært stolt enn ikke særlig stolt. I 2003 er det over 26 prosent som svarer ikke særlig stolt, det er mer enn dobbelt så mange som svarer svært stolt. Det er også nesten to prosentpoeng flere som svarer at de ikke er stolte av måten demokratiet virker på i 2003 sammenlignet med 1995. Et lite antall færre svarer vet ikke i 2003.

Det andre spørsmålet: *Hvor stolt er du av velferdssystemet?* Nesten halvparten svarer at de er nokså stolte av det norske velferdssystemet, og for første gang ser vi at svarene er mer positive i 2003 enn de var i 1995. Her ser vi at 47 prosent i 1995, og nesten 49 prosent i 2003 svarer at de er nokså stolte av det norske velferdssystemet. På samme måte øker antallet av de som er svært stolte med to prosentpoeng i 2003.

Andelen som svarer at de ikke er særlig stolte blir derimot nesten to prosentpoeng færre i 2003 og ender der på drøye 27 prosent. Både i 1995 og 2003 er det ganske mange, nesten åtte prosent som svarer at de ikke er stolte av velferdssystemet. Drøye to prosentpoeng færre svarer vet ikke her.

Hvor stolt er du av rettferdig og lik behandling av alle samfunnsgrupper? Her er det flere som ikke er stolte av Norge når det gjelder rettferdig og lik behandling av alle samfunnsgrupper, og de er mindre stolte i 2003 sammenlignet med 1995. Den største gruppen her er de som svarer at de ikke er særlig stolt av Norge når det gjelder rettferdig og lik behandling av alle samfunnsgrupper. Disse øker med drøye to prosentpoeng til nesten 39 prosent i 2003. Andelen som svarer nokså stolt forblir ganske lik, og lander på 34 prosent i 2003. Mer enn et prosentpoeng færre svarer svært stolt i 2003 hvor resultatet blir drøye seks prosent. Antallet som svarer ikke stolt er også ganske stabilt, og står på snau 13 prosent i 2003. Her er det nesten et prosentpoeng færre som svarer vet ikke i 2003.

Vi ser at resultatene for endring er statistisk signifikant for demokratiet og velferdssystemet. Mens stolthet over demokratiet svekkes noe, viser det seg at nordmenn er noe mer stolte av velferdssystemet i 2003 enn i 1995.

Oppsummering av resultatene

Nordmenn er nokså stolte av måten demokratiet virker på og av velferdssystemet. Når det gjelder rettferdig og lik behandling er det flest som svarer ikke særlig stolt, og deretter nokså stolt. Forventingen om at nasjonal identitet vil være svekket i 2003, stemmer for måten demokratiet virker på. Derimot har de blitt mer stolt av velferdssystemet.

Av de indeksene som brukes i denne oppgaven er det denne som er nærmest demos-perspektivet ved det juridisk legitime. Vi vet også at nasjonen oppfattes som å ha verdi i seg selv. Denne oppfatningen er med på å legitimere staten. Demokrati og legitimitet er verdier vi blir sosialisert til å ha. Unionsoppløsningen fra Danmark og Sverige ble blant annet begrunnet med ønsker om demokrati, frihet, kontroll og selvråderett. Her ble demos-perspektivet brukt for å skape vilje om en egen nasjon, for å skille Oss fra Andre. Globaliseringen fører derimot til mer integrasjon og mindre ulikheter mellom gruppene. Også her kan vi tenke at dette vil påvirke vår oppfatning av vår velferdsstolthet.

5.1.4 Nasjonal stolthet

Den andre indeksen for å måle patriotisme er nasjonal stolthet. Her måles hvor sterke følelser en har for andre deler ved nasjonalstaten, innen områder som skjebnefellesskap, interesser og kulturarv. Hvor sterk den nasjonale stoltheten er blir målt gjennom fire spørsmål, sammen med tid settes de i krysstabell for å undersøke for endring. Også dette ble signifikantstestet.

Tabell 5.4 Nasjonal stolthet.

Hvor stolt er du?		1995	2003
Det Norge har oppnådd innenfor vitenskap og teknologi	Svært stolt	16,5	9,8
	Nokså stolt	54,4	51,9
	Ikke særlig	15,1	23,8
	Ikke stolt	1,5	3,5
	Vet ikke	12,5	10,9
	Kjikkvadrat	66,787** (N=1493)	df 4 (N=1443)
Sport-resultater	Svært stolt	46,7	26,7
	Nokså stolt	42,1	48,6
	Ikke særlig	6,4	14,7
	Ikke stolt	2,5	4,7
	Vet ikke	2,4	5,2
	Kjikkvadrat	158,383** (N=1493)	df 4 (N=1453)
Landets kunst og kultur	Svært stolt	16,2	12,8
	Nokså stolt	47	51,6
	Ikke særlig	18,4	20,5
	Ikke stolt	3,4	3,8
	Vet ikke	15	11,3
	Kjikkvadrat	18,338** (N=1486)	df 4 (N=1443)
Vår historie	Svært stolt	20,6	20,5
	Nokså stolt	51,6	53,7
	Ikke særlig	16	16,1
	Ikke stolt	2,3	2,9
	Vet ikke	9,5	6,8
	Kjikkvadrat	8,166 (N=1489)	df 4 (N=1449)

** = Signifikant på 1 % nivå

Nordmenn er både i 1995 og 2003 mer stolte enn ikke stolte av Norge på disse fire områdene. Vi ser at det i løpet av denne perioden har skjedd endringer i styrken på tre av de. I 2003 er de mindre stolte av hva Norge har gjort når det gjelder vitenskap og teknologi, sport, og kunst og kultur.

Spørsmålsformuleringen er den samme her som for velferdsstolthet: *Hvor stolt er du av det Norge har oppnådd innenfor vitenskap og teknologi?* Her ser vi at de

fleste er stolte, men at man er mindre stolte i 2003 enn det man var i 1995. Over halvparten rapporterer at de er nokså stolte av det Norge har oppnådd. Disse minker med to og et halv prosentpoeng i 2003. Andelen som er svært stolte synker med over seks prosentpoeng, og ender på under 10 prosent i 2003. Det er drøye 15 prosent i 1995 og snaue 24 prosent i 2003 som svarer at de ikke er særlig stolte, dette er en økning på ni prosentpoeng. Også to prosentpoeng flere svarer at de ikke er stolte i 2003, mens nesten et og et halvt prosentpoeng færre svarer vet ikke.

På spørsmålet om: *Hvor stolt er du av sportsresultatene?* finner vi at nesten ”alle” er stolte i 1995. Det er fortsatt et godt flertall som er stolte i 2003, men dette er færre enn i 1995. I 1995 er det nesten 89 prosent som svarer at de er svært stolte eller nokså stolte av Norge når det gjelder sportsresultater. Antallet som er svært stolte synker med 20 prosentpoeng til nesten 27 prosent i 2003. Samtidig øker antallet som sier de er nokså stolte med seks og en halv prosentpoeng til drøye 49 prosent i 2003. Det er mer enn dobbelt så mange i 2003 enn i 1995 som rapporterer at de ikke er særlig stolte. I 2003 er de nesten 15 prosent. Også antall som sier de ikke er stolte øker med nesten det dobbelte til snaue fem prosent i 2003. Andelen som svarer vet ikke øker med nesten tre prosentpoeng.

Det tredje spørsmålet: *Hvor stolt er du av landets kunst og kultur?* Viser både i 1995 og 2003 at omtrent halvparten er nokså stolte, og disse er flere i 2003. Mer enn halvparten angir at de er nokså stolte eller svært stolte av Norge når det gjelder kunst og kultur. Andelen som svarer at de er nokså stolte øker med nesten fem prosentpoeng til snaue 52 prosent i 2003. Det er drøye tre prosentpoeng færre, nesten 13 prosent som er svært stolte i 2003. Drøye to prosentpoeng flere, tilslutt 20,5 prosent, svarer i 2003 at de ikke er særlig stolte over Norges kunst og kultur. Andelen som svarer ikke stolt forholder seg ganske stabilt, og står i 2003 på nesten fire prosent. Her er det nesten fire prosentpoeng færre som svarer vet ikke.

Det siste spørsmålet: *Hvor stolt er du av vår historie?* Her ser vi ganske stabile tall. Langt de fleste er stolte av Norge når det gjelder historien både i 1995 og 2003. Over halvparten svarer at de er nokså stolte, både i 1995 og 2003. Så vidt over to prosentpoeng flere er nokså stolte i 2003. Rundt 20,5 prosent svarer at de er svært stolte over Norges historie. Cirka 16 prosent svarer at de ikke er særlig stolte. Noen flere svarer at de ikke er stolte i 2003, og nesten tre prosentpoeng færre svarer vet ikke.

Vi ser at endringene for vitenskap og teknologi, sportsresultater og kunst og kultur er statistisk signifikante. Med unntak av historie er nasjonal stolthet svekket i denne perioden fra 1995 til 2003.

Oppsummering av resultatene

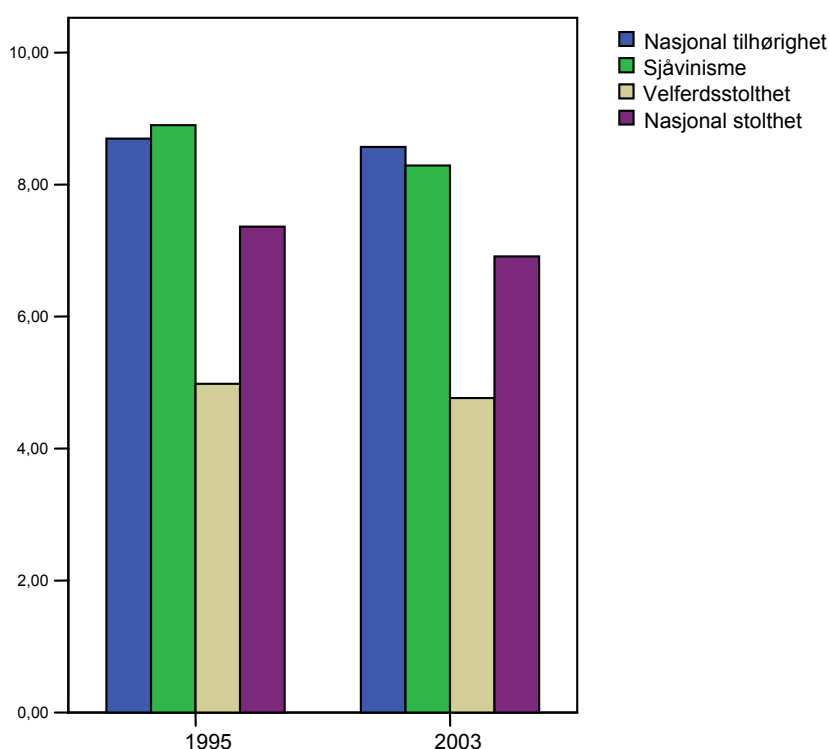
Alle fire spørsmålene viser at nordmenn er mer stolt, enn ikke stolt, både i 1995 og 2003. I løpet av denne perioden endret seg stoltheten over vitenskap og teknologi, sport, og kunst og kultur. Forventingen om at nasjonal identitet vil være svekket, stemmer for deler av nasjonal stolthet. Unntaket er stolthet over historien, som holder seg stabilt.

Sterke positive følelser knyttes til det nasjonale, enten det gjelder symboler, identitet eller prestasjoner. Vi kan også bruke etnos-perspektivet på unionsoppløsningene. Her ble enkelte elementer trukket frem som mer norsk enn annet. For eksempel kan vi til stor del takke Hulda Garborg for bunaden. Ved å henvise til dette, og andre ting som ekte norsk kunne det skilles mellom Oss og de Andre: danskene og svenskene. Dette er gode eksempler på at noe kan trekkes frem og formes til å være noe nasjonalt. Obligatorisk skolegang med vektlegging av norsk kultur og historie er med på å sosialisere unge nordmenn. På denne måten blir vi opplært i å være stolte av vår unge, gamle nasjon. Banale symboler kan under de rette forholdene kan bli pompøse. Fra teorikapittelet husker vi at den norske nasjonale identiteten var spesielt sterk under andre verdenskrig og OL på Lillehammer. Det virker som om banale symboler kun kan bli pompøse under store, omfattende og raske hendelser. Globaliseringen innebærer store endringer for nasjonalstatene. Dette skulle kunne bety at ulike nasjonale symboler, identiteter og prestasjoner vil få endret betydning.

5.2 Endring i nasjonal identitet

I figuren under er indeksene for dimensjonene over nasjonal identitet satt opp for å kunne sammenligne endring. Søylene til venstre viser 1995, og de til høyre viser resultatene for 2003. Alle viser gjennomsnittsverdier. I denne sammenhengen betyr lave verdier lav nasjonal identitet, og høye verdier betyr høy nasjonal identitet. Indeksene nasjonal tilhørighet (blå) og nasjonal stolthet (lilla), har en skala som går fra 0 til 12, mens sjåvinisme (grønn) går fra 0 til 16, og velferdsstolthet (grå) går fra 0 til 9.

Figur 5.1 Endring i nasjonal identitet, 1995 til 2003. Gjennomsnittsverdi.

Dette bekrefter hva vi forventet, den norske nasjonale identiteten er svekket i denne perioden fra 1995 til 2003. Her er det likevel viktig å huske at det er snakk om små endringer.

Vi ser at gjennomsnittsverdien for nasjonal tilhørighet ligger mellom 8,5 og ni i begge undersøkelser, og at den er noe lavere i 2003. På en skala fra 0 til 12 kan vi altså dermed sette gjennomsnittsverdien mellom middels og høy nasjonal tilhørighet, og at den er svekket i 2003 sammenlignet med 1995. Gjennomsnittsverdien på sjåvinisme ligger på rundt ni i 1995, og synker til 8,5 i 2003. Velferdsstolthet har en gjennomsnittsverdi på rundt fem i begge undersøkelser, men den også synker i 2003..

Den siste dimensjonen nasjonal stolthet har et gjennomsnitt som ligger mellom syv og 7,5 i begge undersøkelser, og har blitt mindre i 2003.

Alle dimensjonene for nasjonal identitet ser med andre ord ut til å bli svekket, men endringene vi ser er små. Siden disse skalaene ikke er like kan vi ikke sammenligne dimensjonenes styrke eller endring direkte. Unntaket er nasjonal tilhørighet og nasjonal stolthet, her ser vi at den nasjonale tilhørigheten er noe sterkere ved begge undersøkelser, og det ser ut til at den nasjonale stoltheten svekkes noe mer fra 1995 til 2003.

5.3 Hvordan har nasjonal identitet endret seg?

Vi har så langt sett noen endringer i nasjonal identitet. I dette kapittelet skal vi se nærmere på spørsmålet om **hvordan nasjonal identitet har endret seg fra 1995 til 2003**, hvordan er sammenhengen mellom dimensjonene? Er det snakk om at nasjonal identitet har blitt svekket eller styrket, eller finnes det en tredje mulighet? Framstår nasjonal identitet i ny form? Her vil det bli tatt i bruk regresjon som analyseteknikk. For å kunne sammenligne variablenes styrkeforhold direkte vil det her bli benyttet standardiserte regresjonskoeffisienter. Standardfeilene oppgis for ordens skyld.

Avsnittene er døpt etter den identitetsform som vil være den avhengige variabelen i tabellen. Som over forventer vi å finne at den nasjonale identiteten er svekket og at sterk nasjonal identitet på en indeks betyr sterk nasjonal identitet på de andre indeksene. Vi forventer også å se sterkere sammenheng mellom de dimensjonene som måler det samme perspektivet på nasjonal identitet, det vil si: sterkeste sammenheng mellom nasjonal tilhørighet og sjåvinisme, og mellom nasjonal stolthet og velferdsstolthet.

5.3.1 Nasjonal tilhørighet

Den første dimensjonen for nasjonal identitet som inkluderes her er nasjonal tilhørighet. Vi husker fra tidligere at indeksen er satt sammen av fire spørsmål som går på vår følelsesmessige tilknytning til vår kulturelle identitet. Hvor viktig for å være ordentlig norsk mener respondentene det er å: være født i Norge, å ha norsk statsborgerskap, å ha bodd i Norge mesteparten av sitt liv, og å føle seg norsk.

Tabell 5.5 Regresjonstabell med nasjonal tilhørighet som avhengig variabel (N=2821).

	Modell 1		Modell 2	
	Beta	S.E	Beta	S.E
År	-0,022	0,106	0,023	0,096
Sjåvinisme			0,400**	0,016
Nasjonal stolthet			0,111**	0,018
Velferdsstolthet			-0,012	0,025
JR*2	0		0,188	

- * = 5 %, ** = 1% signifikansnivå

Denne tabellen bekrefter altså det vi forventet å finne: Det er sterkere sammenheng mellom nasjonal tilhørighet og sjåvinisme, enn det er mellom nasjonal tilhørighet og nasjonal stolthet. Og det er en positiv sammenheng mellom de ulike dimensjonene for nasjonal identitet, jo mer sjåvinistisk og jo sterkere nasjonal stolthet en har, jo sterkere nasjonal tilhørighet vil en også ha.

Vi har nevnt tidligere at signifikans vanligvis måles på fem- eller enprosentnivå. I denne tabellen er variablene *sjåvinisme* og *nasjonal stolthet* signifikante på enprosentnivå, mens variablene *år* og *velferdsstolthet* ikke er signifikant. Dermed kan vi ikke bruke resultatene i denne tabellen til å si noe om endringen i indeksen *nasjonal tilhørighet* fra 1995 til 2003. Ved å bruke standardiserte regresjonskoeffisienter kan vi sammenligne resultatene direkte. Verdiene på indeksene *sjåvinisme* og *nasjonal stolthet* er positive. Det er altså slik at dersom en er *sjåvinistisk* og har høy *nasjonal stolthet*, så har en også høy *nasjonal tilhørighet*. På samme måte vil de som er mindre *sjåvinistiske*, og har lavere *nasjonal stolthet* ha lavere *nasjonal tilhørighet*. Av de inkluderte variabler i modell 2 ser vi at *sjåvinisme* har sterkere effekt enn *nasjonal stolthet* på *nasjonal tilhørighet*. Det betyr at jo høyere skåre på indeksen *sjåvinisme*, vil gi høyere *nasjonal tilhørighet*, enn høyere skåre på indeksen *nasjonal stolthet*.

Justert R*2 er et mål på hvor mye av variasjonen i den avhengige variabelen som forklares av den eller de uavhengige variablene i modellen. Innføringen av flere avhengige variabler vil vanligvis øke forklaringsprosenten. Vi ser i modell 1 at den uavhengige variabelen *undersøkelsesår* ikke kan forklare variasjonene i *nasjonal tilhørighet*. I modell 2, da *sjåvinisme*, *nasjonal stolthet* og *velferdsstolthet* er trukket inn som avhengige variabler, forklares 18,6 % av variasjonene i *nasjonal tilhørighet*.

5.3.2 Sjøvinisme

Som det er skrevet i teorikapittelet er denne dimensjonen egentlig best kjent som nasjonalisme, men at den har blitt ”omdøpt” på grunn av mange negative assosiasjoner til dette ordet. Denne indeksen er satt sammen av fire påstander om Oss og Andre. Det er typisk for sjøvinisme at grupper vurderer seg Selv positivt, og de Andre negativt. Her er man bedt om å svare på spørsmål som: om man helst vil bo i Norge, om verden vil være bedre dersom andre land er mer som nordmenn, om Norge er et bedre land enn andre, og om man bør støtte sitt land selv om det handler galt.

Tabell 5.6 Regresjonstabell med sjøvinisme som avhengig variabel (N=2833)

	Modell 1		Modell 2	
	Beta	S.E	Beta	S.E
År	-0,093**	0,125	-0,072**	0,112
Nasjonal tilhørighet			0,388**	0,022
Nasjonal stolthet			0,124**	0,021
Velferdsstolthet			0,100**	0,029
JR*2	0,008		0,214	

- * = 5 %, ** = 1 % signifikansnivå

Funnene her er som forventet: Sjøvinismen blir svekket i perioden fra 1995 til 2003. På samme måte som i forrige avsnitt finner vi at det er sterkest sammenheng mellom sjøvinisme og nasjonal tilhørighet. At sjøvinisme blir sterkere hver gang nasjonal tilhørighet, nasjonal stolthet eller velferdsstolthet øker tyder på at det er en sammenheng mellom identitetstypene.

Alle variablene i denne regresjonsanalysen er signifikante på enprosentnivå. Som vi har funnet før, ser vi her at *sjøvinismen* er svakere i 2003 enn den var i 1995. I modell 2 ser vi at det er positive sammenhenger mellom dimensjonene for nasjonal identitet. Dermed kan vi si at jo høyere skåre på variablene *nasjonal tilhørighet*, *nasjonal stolthet* og *velferdsstolthet*, jo høyere skåre vil man få på variabelen *sjøvinisme*. Siden vi bruker Beta kan vi sammenligne korrelasjonskoeffisientene direkte, og vi ser at på samme måte som i tabellen over er sammenhengens sterkest mellom *sjøvinisme* og *nasjonal tilhørighet*.

Vi vet at en modells forklaringsprosent vanligvis øker med innføringen av flere variabler. I modell 1 finner vi en JR*2 på 0,8 % og forklaringsprosenten øker til 21,4 % i modell 2.

5.3.3 Velferdsstolthet

Politisk likhet og sivilborgerlige rettigheter er sentrale elementer ved en demokratisk nasjonalstat. Gjennom en positiv tilknytning til dette har vi en stabil nasjonal identitet. I dimensjonen for velferdsstolthet brukes spørsmål som måler hvor stolt man er av det politiske systemet: hvordan demokratiet virker, om rettferdighet og lik behandling av samfunnsgrupper, og om nasjonale ordninger som velferd, noe som typisk er omfattende i Skandinavia.

Tabell 5.7 Regresjonstabell med velferdsstolthet som avhengig variabel (N=2640).

	Modell 1		Modell 2	
	Beta	S.E	Beta	S.E
År	-0,032	0,081	-0,005	0,078
Nasjonal tilhørighet			-0,014	0,017
Sjåvinisme			0,118**	0,014
Nasjonal stolthet			0,217**	0,014
JR*2	0,001		0,069	

- * = 5 %, ** = 1 % signifikansnivå

Forventningene ser ut til å stemme også her. Det er en sammenheng mellom identitetstypene, høy verdi på nasjonal stolthet og sjåvinisme gir høy velferdsstolthet. Vi så også at det er sterkere sammenheng mellom velferdsstolthet og nasjonal stolthet, enn velferdsstolthet og sjåvinisme.

Resultatene for *sjåvinisme* og *nasjonal stolthet* er signifikante på enprosentnivå. Variablene *undersøkelsesår* og *nasjonal tilhørighet* er ikke signifikante. Vi kan dermed ikke si at det finnes en endring i *velferdsstolthet* fra 1995 til 2003. Dette bekrefter de varierende funnene vi hadde for delene i indeksen i kapittel 5.1.3. Verdiene på variablene *sjåvinisme* og *nasjonal stolthet* er positive. Det betyr at jo høyere *sjåvinisme* og *nasjonal stolthet* en har, jo høyere *velferdsstolthet* vil en også ha. Sammenhengen er sterkere mellom variablene *velferdsstolthet* og *nasjonal stolthet*, enn mellom variablene *velferdsstolthet* og *sjåvinisme*.

Som forventet øker forklaringsprosenten ved innføringen av flere variabler i modell 2. JR*2 i modell 1 er 0,3 %, og 7,4 % i modell 2.

5.3.4 Nasjonal stolthet

Dimensjonen nasjonal stolthet omhandler hvordan den kulturelle prestasjon- og tradisjonsarv oppfattes. Den er satt sammen av fire spørsmål om hvor stolte man er av historien, sportsresultater, landets kunst og kultur, og hva Norge har oppnådd innenfor vitenskap og teknologi.

Tabell 5.8 Regresjonstabell med nasjonal stolthet som avhengig variabel (N=2563).

	Modell 1		Modell 2	
	Beta	S.E	Beta	S.E
År	-0,074**	0,114	-0,051**	0,109
Nasjonal tilhørighet			0,122**	0,023
Sjåvinisme			0,141**	0,020
Velferdsstolthet			0,208**	0,028
JR*2	0,005		0,109	

- * = 5 %, ** = 1 % signifikansnivå

Våre forventninger bekreftes her også. Nasjonal stolthet svekkes i perioden fra 1995 til 2003. Det er en sammenheng mellom dimensjonene for nasjonal identitet, høy verdi på velferdsstolthet, nasjonal tilhørighet og sjåvinisme gir høy verdi på nasjonal stolthet. Vi så også at det fantes sterkere sammenheng mellom nasjonal stolthet og velferdsstolthet, enn nasjonal stolthet og nasjonal tilhørighet, sjåvinisme eller år.

I denne tabellen er alle resultater signifikante på enprosentnivå. Variabelen *år* er negativ, noe som viser at den *nasjonale stoltheten* har blitt svakere i perioden fra 1995 til 2003. Dette så vi også i kapittel 5.1.4. Både variablene *nasjonal tilhørighet*, *sjåvinisme* og *velferdsstolthet* har positiv sammenheng med variabelen *nasjonal stolthet*. Korrelasjonskoeffisientene er positive, følgende kan vi si at jo sterkere *nasjonal tilhørighet*, *sjåvinisme* og *velferdsstolthet* en har, jo sterkere *nasjonal stolthet* vil en ha også. Gjennom å bruke standardiserte regresjonskoeffisienter kan vi sammenligne direkte, og se at sammenhengen er sterkest mellom variablene *nasjonal stolthet* og *velferdsstolthet*.

Vi ser at forklaringsvariansen øker fra 0,6 % i modell 1 til 11,6 % i modell 2.

Oppsummering av resultatene

Skillet mellom det etnisk kulturelle og det juridisk legitime perspektivet i tilnærmingen til nasjonal identitet brukes, om enn ikke direkte, også i denne oppgaven. Blant annet på grunn av dette er det ikke overraskende at tabellene over bekrefter forventningene om at høy nasjonal identitet på en identitetstype også tilsvarer høy nasjonal identitet på de andre. Eller at det er sterkere sammenheng mellom nasjonal tilhørighet og sjåvinisme, som er mest lik den etnisk-kulturelle sjåvinistiske tilnærmingen, og nasjonal stolthet og velferdsstolthet, som er mest lik den juridisk legitime patriotiske tilnærmingen. Mens endringen for nasjonal tilhørighet og velferdsstolthet her ikke er signifikant, er endringene for sjåvinisme og nasjonal stolthet signifikante på enprosentnivå. Disse resultatene viser at deler av nasjonal identitet har blitt svekket i perioden fra 1995 til 2003. Denne endringen bekrefter teori om at samfunnsutviklingen vil svekke den nasjonale identiteten.

Fortolkning av resultatene

Den litteraturen som benyttes i denne oppgaven forventer endring i nasjonal identitet. En teori fremmes av blant andre Gellner (Gellner i Knutsen 1996), etter hvert som industrisamfunnets goder spres, vil nasjonal identitet bli overflødig og forsvinne. I tråd med dette er det noen som hevder at globaliseringens standardiseringer, og nedbrytning av nasjonalstaten fører til at nasjonal identitet vil svekkes. En tredje teori hevder derimot at global kulturell standardisering, og utfordringene som nasjonalstaten står overfor, vil føre til at nasjonal identitet vil styrkes i protest. Den fjerde muligheten, er at nasjonal identitet nå, under globaliseringen som alle andre samfunnsendringer, vil utvikles og tilpasse seg (Held og McGrew 2003). Den nasjonale identiteten vil dermed være ulik i alle land, og oppfattes og endres ulikt (Held & McGrew 2003; Rosamond & Booth 1995; Mjøset 1997).

I metodekapittelet så vi på muligheten for at tallene for 1995 kan være preget av store nasjonale hendelser i 1994. Under OL på Lillehammer og EU-avstemminga sto den norske nasjonale identiteten spesielt høyt. Knutsen (1996) konkluderte i sin undersøkelse at det fantes en viss økt nasjonal identitet, men at nivået og variasjonene i 1995 er svært like det i 1988.

Figur 5.1 viste oss styrken på de ulike dimensjonene for nasjonal identitet, og hvordan dette endret seg i perioden fra 1995 til 2003. Alle fire dimensjoner viste at de

ble svekket, men dette er kun snakk om små endringer. Siden kun to av indeksene, nasjonal tilhørighet og nasjonal stolthet, har like skalaer er det bare disse som kan sammenlignes. Dimensjonen for nasjonal tilhørighet ser ut til å være den sterkeste av de ved begge undersøkelser, samt å være den som svekkes minst av de to.

I krysstabellene som viser nasjonal tilhørighet ser vi at tre av spørsmålene viser endring. Å være født i Norge, å ha norsk statsborgerskap, og å føle seg norsk blir vurdert som viktige for å være ordentlig norsk i begge undersøkelsene, men mindre viktigere i 2003 enn i 1995. Deler av nasjonal tilhørighet er altså noe svekket i 2003. I regresjonstabellen var endringen i denne indeksen ikke signifikant, verken i modell 1 eller 2. Det kan være at dataene fra 1995 fortsatt viser skjevhet etter hendelsene i 1994. Eller at endringene skyldes globaliseringen, et av elementene ved globaliseringen er økt interaksjon med Andre. Dette kan ha ført til at vi tenker annerledes på forholdet mellom Oss og Dem. Vi sosialiseres til å føle sterk tilhørighet med et fellesskap som til en viss grad kun er forestilt. Vi vet at vår identitet gir mening gjennom at vi identifiserer oss med og mot noen på samme tid. Dersom vår oppfattelse av en gruppe som noen Andre endres, vil dette også påvirke vår oppfatning av Vår gruppe. Dette ser ut til å støtte teoriene om at større kontakt med andre nasjonale grupper fjerner skillet mellom Oss og Dem, og svekker nasjonal identitet. Globaliseringen kan ha ført til at det er lettere nå enn før å være norsk selv om man ikke er født i Norge, har bodd mye her eller har norsk statsborgerskap. Om den sterke følelsesmessige tilknytningen til den nasjonale identitet forsvinner, er det kanskje lettere å si at man er norsk, uten egentlig å føle det så sterkt.

Sjåvinismeindeksen gir forskjellige resultater krysstabellene. De viser at man er enige i at man helst vil bo i Norge, og at Norge stort sett er et bedre land enn de fleste andre. Samtidig viste tabellene at man ikke mente at verden ville vært bedre om folk i andre land er mer som nordmenn, og at man ikke skal støtte sitt land når det handler galt. For samtlige påstander så vi at sjåvinismen har blitt svakere i 2003 sammenlignet med 1995. Dette blir bekreftet i regresjonstabellene, endringen er signifikant på 1 % nivå, og viser at sjåvinismen er svekket i 2003 sammenlignet med 1995. De første to påstandene viste at nordmenn er ganske sjåvinistiske, men de to siste viser at den berømte nisselua nok ikke er dratt så godt ned som man i enkelte tilfeller kunne tro. Det er mulig at sjåvinismen er svakere i 2003 på grunn av skjevheten i dataene fra 1995. Sjåvinisme-begrepet reflekteres godt i det at en nasjon oppfatter seg som å ha verdi i seg selv. Det knyttes sterke positive følelser, og i

vurderingen av seg selv kommer dette gjerne frem som pompøst og overlegent. Vi så blant annet at av de inkluderte spørsmålene var det den som inkluderte mest nasjonale følelser som fikk sterkest oppslutning. Den svekkede sjåvinismen kan også muligens forklares av globaliseringen. Økt kontakt med andre land og organisasjoner, på ulike nivå, gjør at vi har flere å samarbeide og sammenligne oss med. Det er mulig at vi, gjennom sammenligning ikke lenger synes vi kommer like godt ut, selv om FN mener Norge er verdens beste land å bo i. I undersøkelsen var det flest som var uenige i at man bør støtte sitt land selv om det handler galt, dette tyder på at vi ønsker å unngå unødvendige konflikter.

Regresjonstabellene for nasjonal tilhørighet og sjåvinisme bekrefter som forventet en sterkere sammenheng mellom noen av identitetsformene. Av de fire dimensjonene for nasjonal identitet i denne oppgaven er det disse som er mest like det begrepet som i teorien kalles det etnisk-kulturelle. At denne sammenhengen mellom nasjonal tilhørighet og sjåvinisme finnes er dermed ikke overraskende. Nasjonal tilhørighet inkluderer rettigheter og tilknytning, mens sjåvinisme elementene måler oppfatninger om Oss i forhold til de Andre.

Den tredje dimensjonen for nasjonal identitet, velferdsstolthet, ga følgende resultater i krysstabellene: Nordmenn er nokså stolte av velferdssystemet både i 1995 og i 2003. Som den eneste av alle variablene som brukes for å måle nasjonal identitet, øker denne fra 1995 til 2003. For måten demokratiet virker på er flertallet nokså stolte både i 1995 og 2003, men mindre i 2003 enn i 1995. Det tredje spørsmålet om rettferdig og lik behandling av alle samfunnsgrupper viser at det er flere som ikke er stolte enn stolte, men ingen signifikant endring fra 1995 til 2003. I regresjonstabellen var endringen i indeksen velferdsstolthet ikke signifikant verken i modell 1 eller 2. Som for spørsmålene over, bør mulighetene for skjevhet i materialet fra 1995 trekkes inn som en mulig forklaring på hvorfor den nasjonale identiteten er svekket i 2003. Ved demos-perspektivet ved nasjonalstaten ønsker man sterk sivil-borgerlig tilknytning basert på gjensidige rettighetsforhold. Dette er typisk for alle disse tre elementene det spørres om. Disse plikter og rettigheter er noe vi sosialiseres til å verdsette tidlig. Vi husker fra teorien hvordan globaliseringen er med på å spre verdier og idealer som menneskerettigheter og demokrati. Dette øker sammenligningsgrunnlaget vårt, og kan forklare resultatene for disse spørsmålene. De skandinaviske velferdssystemene er mer omfattende og velutviklet enn de i andre land. Dette er noe vi kan ha økt vår bevissthet over de siste årene, og kan derfor forklare hvorfor vi er

mer fornøyd. Med tanke på hvor sentralt demokratiet er for vår samfunnsstruktur er det interessant å se hvordan oppslutningen er rundt dette. At man har blitt noe mindre stolte av demokratiet kan både være fordi det fungerer dårligere, eller fordi vi har endrede, høyere krav til hvordan det fungerer.

Krysstabellene for nasjonal stolthet viste at de fleste nordmenn er stolte av alle de inkluderte elementene. Med unntak av historie, som forholdt seg stabil, var den nasjonale stoltheten lavere i 2003 enn i 1995. Regresjonstabellen viste signifikant endring på 1 % nivå i begge modeller. Den nasjonale stolthet ble svekket i perioden fra 1995 til 2003. For denne indeksen også, bør muligheten nevnes, at dataene fra 1995 kan være skjeve. Dette gjelder kanskje spesielt godt for stolthet over sportsresultater. 1994 var et særskilt godt år for norsk idrett. Ikke bare gjorde vi det svært godt under OL på Lillehammer, men vi hadde bedre fotball-resultater enn på lang tid og kvalifiserte oss til VM for andre gang. Et sentralt element ved nasjonal identitet, er at det er noe som vi sosialiseres til å inneha, blant annet gjennom nasjonale merkedager og skolegang. Med tanke på hvor godt innprentet norsk historie, og da spesielt vikingtiden, er i nordmenns bevissthet er det ikke uventet at stolthet over historie er den eneste av disse fire som ikke svekkes. Globaliseringen kan bety store endringer i det nasjonale. Når nordmenn oppgir at de har blitt mindre stolte av norske prestasjoner innen vitenskap og teknologi, eller kunst og kultur, kan dette kanskje delvis forklares av at de i større grad enn før bedømmer Andres produkter bedre. Ja visst, er Brudeferd i Hardanger et nydelig maleri. Og visst, er de flinke i romteknologi på Andøya, men dersom vi sammenligner dette med det sixtinske kapell eller NASA blir det litt mindre imponerende.

Som vi forventet er det sterkere sammenheng mellom velferdsstolthet og nasjonal stolthet enn de andre dimensjonene for nasjonal identitet. På samme måte som for de to andre, er sammenhengen her lite overraskende. Disse to har større likhet med den begrepet som i teorien kalles den juridisk legitime. Velferdsstolthet og nasjonal stolthet måler positiv identifisering med landet og landsmenn, og dermed nasjonal identifisering. Her gjøres dette på to områder: hvor stolt er man av samfunnssystemet, og av kulturelle prestasjoner og tradisjonsarv. Vi husker fra teorikapitlet hvordan uttrykket ”en ny gammel nasjon” er en god beskrivelse av norsk historie. Den nasjonale historien går tilbake til vikingtiden og er verdenskjent. Samtidig er Norge en ung nasjon som har gått fra å være meget fattig til rikt på kort tid. I løpet av denne tiden opplevde landet økt demokratisering og bedre arbeids- og

livsforhold. Med dette i tankene er det betegnende at historie og velferdssystemet kommer spesielt godt ut av det i denne undersøkelsen.

Vi har også sett et sterkt samsvar mellom de ulike dimensjonene for nasjonal identitet. Høy nasjonal tilhørighet betyr høy sjåvinisme, velferdsstolthet og nasjonal stolthet, og det fungerer på samme måte for de andre identitetsdimensjonene. Østerud (1994), hevder at den beste formen for nasjonal identitet består av en optimal blanding av ethnos og demos. På denne måten fremmes stabilitet innad i nasjonen og utad. Vi har sett at den norske nasjonale identiteten er sterk på alle de fire indeksene. Og siden den endringen vi ser her kun er svak, innebærer dette også en viss grad av stabilitet innen vår nasjonale identitet. Det har også blitt forventet at en eventuell endring i nasjonal identitet ville være ulik for de forskjellige identitetstypene. Siden endring kun er signifikant for sjåvinisme og nasjonal stolthet kunne vi bare sammenligne dette mellom disse to. Forskjellen er svært liten. At nasjonal tilhørighet og velferdsstolthet ikke hadde signifikant endring, viser at utviklingen er forskjellig for de fire.

Det finnes ulike forventninger om hva som vil komme til å skje med den nasjonale identiteten fremover. Vi husker fra teorien hvordan blant andre Bauer (1996) hevder at nasjonal identitet ikke er konstant, men noe forandringsbart. Og at dette, på samme måte som samfunnet endrer seg med statsborgernes opplevelser. Den følelsen av fellesskap som nasjonal identitet avhenger av påvirkes til enhver tid av sosiale hendelser. I og med at dette fellesskapet er påvirkelig, kan man hevde at det til en viss grad er kunstig. Om dette hevder Tomas Hylland Eriksen (1993) at selv om nasjonal identitet er konstruert, må det likevel bygges på noe. En stabil form for nasjonal identitet bygger på både det etnisk-kulturelle sjåvinistiske og det juridisk-legitime patriotiske. Vi har funnet sterk sammenheng mellom de ulike dimensjonene for nasjonal identitet i denne oppgaven, og at den norske nasjonale identiteten har blitt noe svakere. At identitetstypene endres ulikt kan også være et tegn på at nasjonal identitet ikke bare svekkes, men fremstår i ny form.

5.4 Konklusjoner

Mye av litteraturen ser ut til å ha blitt bekreftet så langt i oppgaven. Her har vi sett nærmere på den nasjonale identiteten. I den første delen brukte vi krysstabeller til å se nærmere på sammensetningen og styrken på de ulike delene i indeksene, og hvorvidt disse endret seg fra 1995 til 2003. Her fant vi at nordmenn generelt viser høy nasjonal identitet, og at den er noe endret i 2003 sammenlignet med 1995. Mens forventingen om svekket nasjonal identitet stemte for spørsmålene inkludert i sjåvinisme indeksen, stemte dette kun delvis for de andre tre. Med unntak av ingen endring for betydningen av å ha bodd i Norge mesteparten av livet, stolthet over historie, som holdt seg stabil, og velferd, som ble sterkere, så vi at den nasjonale identiteten er noe svakere i 2003 enn den var i 1995.

Figuren over endring i styrken på de ulike dimensjonene for nasjonal identitet viste at alle ble svekket, selv om det kun er snakk om små endringer. Deretter brukte vi regresjonstabeller til å se på forholdene mellom de ulike identitetstypene, og hvordan dette utviklet seg. I denne oppgaven benyttes det hovedskillet mellom et etnisk kulturelt og juridisk legitimt perspektiv på forståelse av nasjonal identitet. Da vi så på sammenhengene mellom identitetstypene så vi sterkere sammenhenger mellom nasjonal tilhørighet og sjåvinisme som er nærmest det første, og velferdsstolthet og nasjonal stolthet som er nærmest den andre. Disse resultatene er derfor ikke overraskende. De første tabellene viste oss hvordan høy nasjonal identitet på en variabel betyr høy nasjonal identitet på de andre variablene. Av de fire indeksene var det sjåvinisme og nasjonal stolthet som viste endring, disse har blitt noe svekket i løpet av denne perioden fra 1995 til 2003. Nasjonal identitet ble altså svekket i løpet av undersøkelsesperioden, men på ulikt vis. Dette kan bety at nasjonal identitet har endret form.

I neste kapittel trekkes holdninger til globaliseringen inn igjen. Vi skal se nærmere på sammenhengen mellom nasjonal identitet og holdninger til globalisering, og eventuelle endringer i dette fra 1995 til 2003.

FORHOLDET MELLOM HOLDNINGER TIL GLOBALISERING OG NASJONAL IDENTITET

Globaliseringen har økt i intensivitet, styrke og omfang. Den omfatter de fleste samfunnsområder, som det politiske, kulturelle og økonomiske. Det blir hevdet at vi opplever homogenisering: at vi blir like på tvers av kontinenter og landegrenser. Vi ser hvordan det populærkulturelle i økende grad er å finne på ”nye” steder. Hvorvidt dette virkelig fører til kulturell utflatning, konflikter eller omdefinert lokal kultur gjenstår å se.

En nasjonalstat vil måtte avgi makt, både innen handel og kultur, for enklere å kunne samarbeide med andre land, internasjonale organisasjoner og utenlandske bedrifter. På denne måten mister nasjonalstaten autoritet. Om en nasjon skal være deltager i det globale markedet, må det tas stilling til hvor mye nasjonale produkter skal beskyttes, og hvilke internasjonale avtaler og retningslinjer en skal velge å følge. Vi har også tidligere sett at nasjonal identitet handler om en kollektiv form for juridisk og følelsesmessig tilknytning til nasjonen og dens innbyggere. Når globaliseringen påvirker nasjonalstaten, påvirker den også nasjonal identitet.

I de forrige kapitlene ble de første forskningsspørsmålene om endring innen holdninger til globalisering og nasjonal identitet besvart. I kapittel 6.1 skal vi belyse spørsmålet om hvordan sammenhengen mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet ser ut? I kapittel 6.2 kommer en drøfting av tidsaspektet og kausalitet. Hvor mye kan egentlig perioden fra 1995 til 2003 forklare for funnene i denne oppgaven? Og hva er årsak og hva er virkning når det gjelder globalisering og nasjonal identitet? Kan vi si at globaliseringen påvirker nasjonal identitet? Hvilke konklusjoner kan vi trekke ut ifra de funnene vi har fått i undersøkelsen?

Som i de andre analysekapitlene vil kapitlene døpes etter spørsmålet som skal besvares, og avsnittene vil kalles opp etter det mål på holdning til globalisering som er den avhengige variabelen i tabellen.

6.1 Hvordan er forholdet mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet?

I teorikapittelet trekkes det frem flere teorier om at nasjonal identitet forandrer seg, på samme måte som samfunnet. Mens globaliseringen øker i intensivitet, styrke og omfang, hevdes det at dette går på bekostning av det nasjonale, enten det er snakk om kultur eller statens styrke. I de to foregående kapitlene fant vi enkelte endringer fra 1995 til 2003: I kapittel 4 så vi at flertallet av nordmenn er enige i at norske interesser bør beskyttes. Og på enkelte forhold ser det ut til at nordmenn er noe mer positive til globalisering i 2003 enn i 1995. I kapittel 5 så vi at den nasjonale identiteten er sterk i Norge, og at den noen steder er noe svekket i 2003 sammenlignet med 1995.

Vi skal her se nærmere på forholdet mellom de ulike typene av holdninger til globalisering og nasjonal identitet. Og vi stiller spørsmålet: **om det er en sammenheng mellom styrken på nasjonal identitet og holdninger til globalisering?** Også her bruker vi regresjonsanalyse for å se på sammenhengene, men denne gangen presenteres de ustandardiserte regresjonskoeffisientene. Indeksens fulle maksimale effekt vil regnes ut for å kunne sammenlignes.

Med utgangspunkt i teorien forventer vi å finne at negative holdninger til globalisering har sammenheng med sterk nasjonal identitet, og at positive holdninger har sammenheng med svak nasjonal identitet.

6.1.1. Prioritere norsk og nasjonal identitet

Globaliseringen betyr blant annet økende internasjonal handel. Dette fører til et større press på nasjonale markeder og kulturer, og dermed øker mulighetene for interessekonflikter. I denne sammenhengen må man bestemme seg for hvordan man skal møte disse utfordringene og hvilke løsninger som skaper de beste mulighetene. Indeksen *prioritere norsk* måler i hvilken grad Norge og det norske skal beskyttes.

Tabell 6.1.1 Regresjonstabell med prioritere norsk som avhengig variabel (N=2743).

	Modell 1		Modell 2	
	B	S.E	B	S.E
Nasjonal tilhørighet	-0,131**	0,018	-0,131**	0,018
Sjåvinisme	-0,214**	0,016	-0,213**	0,016
Nasjonal stolthet	-0,031	0,016	-0,03	0,016
Velferdsstolthet	0,088**	0,023	0,088**	0,023
År			0,063	0,085
Konstantleddet	9,649**	0,193	9,604**	0,202
JR*2	0,153		0,152	

- Konstanten: gjennomsnittsverdien for prioritere norsk, når man har lav nasjonal identitet, og er negativ til overnasjonalitet.

- * = 5 %, ** = 1 % signifikansnivå

Vi ser at høy nasjonal tilhørighet og sjåvinisme har sammenheng med å være positiv til å prioritere norsk, mens sammenhengen går andre veien for velferdsstolthet, jo høyere velferdsstolthet jo mer negativ vil en være til å prioritere norsk. Dermed stemmer forventningen om at høy nasjonal identitet vil ha sammenheng med negative holdninger til globalisering kun for noen av dimensjonene for nasjonal identitet.

Med unntak av variabelen *nasjonal stolthet* og *år*, som ikke er signifikant, er de andre variablene signifikante på enprosentnivå. I modell 1 ser vi at konstanten er 9,649. Denne verdien gjelder når verdien på de andre variablene *nasjonal tilhørighet*, *sjåvinisme* og *velferdsstolthet* er 0. Variablene *nasjonal tilhørighet* og *sjåvinisme* er negative, mens variabelen *velferdsstolthet* er positiv. Følgelig kan vi si at jo høyere *nasjonal tilhørighet* og *sjåvinisme*, jo mer villig vil en være til å *prioritere norsk*, og jo høyere *velferdsstolthet*, jo mindre villig vil en være til å *prioritere norsk*. Vi får den samme tolkningen for modell 2.

Vi husker fra tidligere at justert R*2 er et mål på en modells forklaringsprosent. I modell 1 forklares 15,3 %. I modell 2, trekkes endring inn i analysen, og JR*2 minker til 15,2 %.

For å se på den maksimale effekten de ulike dimensjonene har på prioritere norsk regner vi ut deres variasjonsbredde. Vi tar utgangspunkt i modell 2, bruker formelen: maksimal effekt = b * variasjonsbredde.

Tabell 6.1.2 Maksimal effekt på prioritere norsk.

Nasjonal tilhørighet	-0,131 * 12	-1,572
Sjåvinisme	-0,213 * 16	-3,408
Velferdsstolthet	0,088 * 9	0,792

Forskjellen på vilje til å prioritere norsk er størst mellom de med høy og lav sjåvinisme, deretter nasjonal tilhørighet og velferdsstolthet. Her kan vi sammenligne hvor sterk sammenhengen er mellom *prioritere norsk* og dimensjonene *nasjonal tilhørighet*, *sjåvinisme* og *velferdsstolthet*. *Sjåvinisme* har tydelig en større variasjonsbredde enn de andre, noe som tyder på at den har sterkest effekt.

6.1.2 Overnasjonalitet og nasjonal identitet

Globaliseringen medfører også, i økende grad, utstrakt kontakt og gjensidig avhengighet med andre land. Dette skjer blant annet gjennom internasjonale avtaler og organisasjoner. Dette samarbeidet vil samtidig forenkle internasjonale handlinger og svekke nasjonal handlingskraft. Dette er et balanseforhold hver nasjon må ta stilling til. I hvilken grad kan vi svekke kontroll over nasjonale handlinger for å delta i internasjonale bestemmelser?

6.1.2.1 Overnasjonalitet 1: EU vs nasjon

Av hensyn til leseren gjentar vi de to påstandene fra spørreundersøkelsene:

- A sier: Hvis medlemslandene i Den Europeiske Union virkelig blir forenet, vil det bety slutten på deres nasjonale, historiske og kulturelle særegenheter.
- B sier: Bare et virkelig forenet Europa kan beskytte landenes nasjonale, historiske og kulturelle særegenheter.

Tabell 6.2.1 Regresjonstabell med EU vs nasjon som avhengig variabel (N=2749).

	Modell 1		Modell 2	
	B	S.E	B	S.E
Nasjonal tilhørighet	-0,057**	0,016	-0,056**	0,016
Sjåvinisme	-0,044**	0,014	-0,046**	0,014
Nasjonal stolthet	-0,019	0,014	-0,020	0,014
Velferdsstolthet	0,094**	0,020	0,093**	0,020
År			-0,106	0,075
Konstantleddet	3,248**	0,170	3,321**	0,177
JR²	0,023		0,024	

- Konstanten: gjennomsnittsverdien for EU vs nasjon når man har lav nasjonal identitet, er negativ til overnasjonalitet og til å prioritere norsk .

- * = 5 %, ** = 1 % signifikansnivå.

I denne tabellen så vi at sammenhengen mellom EU vs nasjon og nasjonal tilhørighet og sjåvinisme er ulik den mellom EU vs nasjon og velferdsstolthet. Jo sterkere nasjonal tilhørighet og sjåvinisme – jo mer enig med A, og jo sterkere velferdsstolthet – jo mer enig med B. Vi forventer å finne at negative holdninger til globalisering henger sammen med lav nasjonal identitet og omvendt, dette stemmer følgelig kun for noen av dimensjonene for nasjonal identitet.

I modell 1 og 2 er variablene *prioritere norsk*, *nasjonal tilhørighet*, *sjåvinisme* og *velferdsstolthet* signifikant på enprosentnivå, mens variablene *nasjonal stolthet* og *år* ikke er signifikant. De resultater som ikke er signifikante vil ikke bli kommentert. Konstanten i modell 1 er 3,248, og den øker så vidt til 3,321 i modell 2. Dette er verdien for de som har verdien 0 på de andre variablene, altså lavest nasjonal identitet i 1995. I modell 1 ser vi at variablene *nasjonal tilhørighet* og *sjåvinisme* har positiv sammenheng med *EU vs nasjon*, mens *velferdsstolthet* har negativ sammenheng. Følgelig kan vi si at jo høyere *velferdsstolthet* en har – jo mer vil en være enig med B i at et forent EU er det som vil beskytte nasjonenes særegenheter. Og jo sterkere *nasjonal tilhørighet* og *sjåvinisme* en har – jo mer vil en være enig med A i at et forent EU vil være negativt for nasjonale særegenheter. Endring trekkes inn i modell 2, men er ikke signifikant. De andre resultatene er svært like de i modell 1.

Den forklarte variansen er på 2,3 prosent i modell 1, og 2,4 prosent i modell 2. Nesten to og en halv prosent av variasjonen i EU vs nasjon forklares av dimensjonene for nasjonal identitet og år.

Også her regnes dimensjonenes variasjonsbredde ut for å finne deres maksimale effekt på EU vs nasjon. Vi tar utgangspunkt i modell 2, bruker formelen: maksimal effekt = $b * \text{variasjonsbredde}$ og får følgende resultater:

Tabell 6.2.2 Maksimal effekt på EU vs nasjon.

Nasjonal tilhørighet	-0,057 * 12	-0,684
Sjåvinisme	-0,044 * 16	-0,704
Velferdsstolthet	0,094 * 9	0,846

Her ser vi at det er liten forskjell på vurderingen av EU vs nasjon for de med høy og lav nasjonal tilhørighet, sjåvinisme og velferdsstolthet, men denne forskjellen er størst innen velferdsstolthet, deretter sjåvinisme og nasjonal tilhørighet.

Sammenhengen mellom variabelen *EU vs nasjon* og dimensjonene *nasjonal tilhørighet*, *sjåvinisme* og *velferdsstolthet* er sammenlignbare her. Vi ser at det er dimensjonen *velferdsstolthet* som har størst variasjonsbredde. Vi husker fra tidligere at svært mange lå på midten av skalaen på variabelen *EU vs nasjon*, dette kan være med på å forklare den lave forklaringsprosenten i tabellen over og den lille variasjonsbredden for dimensjonene *nasjonal tilhørighet*, *sjåvinisme* og *velferdsstolthet*.

6.1.2.2 Overnasjonalitet 2: Internasjonale vedtak

På samme måte som over, blir påstandene fra undersøkelsene presentert også her:

- A sier: Skal vedtak gjort i internasjonale institusjoner gjennomføres i vårt land, forutsetter det at de norske myndighetene er enig i disse vedtakene.
- B sier: Mange politiske saker er av en slik karakter at vi må akseptere at internasjonale institusjoner fatter vedtak som vi må gjennomføre i vårt land, selv om våre nasjonale myndigheter ikke er enig.

Tabell 6.3.1 Regresjonstabell med internasjonale vedtak som avhengig variabel (N=2760).

	Modell 1		Modell 2	
	B	S.E	B	S.E
Nasjonal tilhørighet	-0,073**	0,017	-0,074**	0,017
Sjåvinisme	-0,060**	0,015	-0,057**	0,015
Nasjonal stolthet	-0,053**	0,015	-0,051**	0,015
Velferdsstolthet	0,063**	0,021	0,064**	0,021
År			0,173*	0,079
Konstantleddet	3,096**	0,180	2,976**	0,188
JR*2	0,035		0,037	

- Konstanten: gjennomsnittsverdien for internasjonale vedtak, når man har lav nasjonal identitet, er negativ til overnasjonalitet og til å prioritere norsk.

- * = 5 %, ** = 1 % signifikansnivå

Mens høy velferdsstolthet betyr at en er mer positiv til overnasjonalitet, betyr høy nasjonal tilhørighet, sjåvinisme og nasjonal stolthet at en er mer negativ til overnasjonalitet. Dermed ser vi at forventningene om å finne at negative holdninger globalisering har sammenheng med sterk nasjonal identitet og omvendt kun stemmer for noen av dimensjonene for nasjonal identitet.

Alle resultatene i tabellen er statistisk signifikante. Med unntak av endring, som er signifikant på 5 % nivå, er alle resultatene signifikante på 1 % nivå. I modell 1 gjelder konstanten 3,096 for de med lavest nasjonal identitet i 1995. Verdiene på indeksene *nasjonal tilhørighet*, *sjåvinisme* og *nasjonal stolthet* er negative, mens verdien på indeksen *velferdsstolthet* er negativ. Følgelig kan vi si at jo høyere *nasjonal tilhørighet*, *sjåvinisme* og *nasjonal stolthet* en har – jo mer vil en være enig med A. Og jo høyere *velferdsstolthet* en har – jo mer vil en være enig med B i at enkelte vedtak er av en slik form at de kan gjennomføres i Norge selv om ikke norske myndigheter er enig.

Endring fra 1995 til 2003 trekkes inn i modell 2. Koeffisienten for variabelen år er 0,173, noe som betyr at man var mer positive til globalisering i 2003 sammenlignet med 1995. De andre verdiene forandres lite, noe som gjør at tolkningen av resten av modell 2 er svært lik den for modell 1.

Vi husker også at forklart varians øker med innføringen av flere variabler. Her øker den så vidt fra 5,9 prosent i modell 1 til 6,1 prosent i modell 2.

Ved å ta utgangspunkt i modell 2, og formelen: maksimal effekt = b * variasjonsbredde kan vi regne ut dimensjonenes variasjonsbredde, og deres maksimale effekt på internasjonale vedtak. Resultatene blir som følger:

Tabell 6.3.2 Maksimal effekt på internasjonale vedtak.

Nasjonal tilhørighet	-0,073 * 12	-0,876
Sjåvinisme	-0,060 * 16	-0,96
Nasjonal stolthet	-0,053 * 12	-0,636
Velferdsstolthet	0,063 * 9	0,567

Her også er det liten forskjell på vurderingen av internasjonale vedtak for de med høy og lav nasjonal identitet, men betydningen er størst innen sjåvinisme, deretter nasjonal tilhørighet, nasjonal stolthet og velferdsstolthet.

Her kan vi sammenligne sammenhengen mellom de ulike dimensjonene for nasjonal identitet og år på internasjonale vedtak. Her er det *sjåvinisme* som har den største maksimale bredden. Denne forskjellen er svært liten for alle tre dimensjonene, dette kan være med på å forklare den lave forklaringsprosenten i tabellen over.

Oppsummering av resultatene

Resultatene så langt i dette kapittelet kan oppsummeres på følgende måte: Tabell 6.1.1 med prioritere norsk som avhengig variabel viser at styrken på ens vilje til å prioritere norsk er knyttet til ens nasjonale identitet. Jo høyere nasjonal tilhørighet og sjåvinisme, jo mer vil en være villig til å prioritere norsk, og tilsvarende om en har lav nasjonal stolthet og sjåvinisme – da vil en være mindre villig til å gjøre det samme. Derimot er høy velferdsstolthet knyttet til å være negativ til å prioritere norsk, mens lav velferdsstolthet er knyttet til å være positiv til å prioritere norsk, og omvendt. Tabell 6.1.2 viste at av de tre signifikante identitetsdimensjonene at forskjellen på høy og lav nasjonal identitet er sterkest for sjåvinisme, deretter nasjonal tilhørighet og velferdsstolthet.

I tabell 6.2.1 finner vi som forventet at dimensjonene for identitet ikke har lik sammenheng med EU vs nasjon. Jo høyere nasjonal tilhørighet og sjåvinisme en har henger sammen med å være negativ til overnasjonalitet, mens lav nasjonal tilhørighet og sjåvinisme har sammenheng med å være mer positiv til overnasjonalitet. Motsatt er det slik at jo sterkere velferdsstolthet en har, jo mer vil en være positiv til overnasjonalitet. Tabell 6.2.2 viste at betydningen av høy eller lav identitet var sterkest for velferdsstolthet, deretter sjåvinisme og nasjonal tilhørighet. For samtlige var den likevel liten.

Tabell 6.3.1 viser også at dimensjonene for nasjonal identitet ikke har lik sammenheng med internasjonale vedtak. Jo sterkere nasjonal tilhørighet, sjåvinisme og nasjonal stolthet, jo mer negativ holdning vil en ha til overnasjonalitet. Derimot har sterk velferdsstolthet sammenheng med en mer positiv holdning til overnasjonalitet. Tabell 6.3.2 viste også liten forskjell i betydningen av høy og lav nasjonal identitet. Den er størst for sjåvinisme, deretter nasjonal tilhørighet, nasjonal stolthet og velferdsstolthet. Det er flere i 2003 enn i 1995 som mener at vedtak fra internasjonale institusjoner kan gjennomføres i Norge uten godkjenning fra norske myndigheter, men denne sammenhengen er svakere enn betydningen av lav og høy nasjonal identitet.

6.1.3 Sammenhenger mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet

For å forbedre leserens oversikt over retningen på de signifikante sammenhengene mellom holdningene til globalisering og dimensjonene for nasjonal identitet settes disse opp her.

Tabell 6.4 Retning på sammenhengene.

	Nasjonal tilhørighet	Sjåvinisme	Nasjonal stolthet	Velferdsstolthet
Prioritere norsk	-	-		+
Overnasjonalitet 1: EU vs nasjon	-	-		+
Overnasjonalitet 2: Internasjonale vedtak	-	-	-	+

Her ser vi at dimensjonen velferdsstolthet har en annen retningssammenheng med de ulike holdningene til globalisering enn de andre dimensjonene. Å ha høy nasjonal tilhørighet, sjåvinisme og nasjonal stolthet betyr at man vil være negativ til globalisering, mens det å ha høy velferdsstolthet betyr at en vil være positiv til globalisering.

Fortolkning av resultatene

Vi husker fra teorien hvordan globaliseringen påvirker nasjonalstaten. For å være deltagere i internasjonale sammenhenger må staten tilpasse seg. Man deregulerer for å lokke til seg handel, og inngår internasjonale avtaler for å kontrollere handlinger på tvers av landegrensene. Dette er et toegget sverd for nasjonalstaten. Et økende antall, og intensivering av internasjonale nettverk fører til svekket autoritet og internasjonal avhengighet. Av samme grunner blir også nasjonal identitet gjenstand for nye utfordringer. Vi har sett at man i 1995, sammenlignet med 2003, var mer enig i at vedtak fra internasjonale institusjoner ikke kunne gjennomføres i Norge uten at norske myndigheter var enig.

Vi hadde en forventning om at negative holdninger til globalisering har sammenheng med høy nasjonal identitet, og at positive holdninger til globalisering har sammenheng med lav nasjonal identitet. Dette stemmer for indeksene nasjonal tilhørighet, sjåvinisme, og nasjonal stolthet i den tabell 6.3.1, men ikke for velferdsstolthet. Dimensjonen velferdsstolthet viser derimot at jo høyere velferdsstolthet en har, jo mer positiv vil en være til globalisering. Dette er i tråd med forventningen om at sammenhengen mellom holdninger til globalisering og de ulike dimensjonene for nasjonal identitet vil være ulik. I tillegg har vi sett at dimensjonene har forskjellig effekt innen de ulike holdningene til globalisering. Forskjellen på høy og lav identitet betyr mest innen dimensjonen sjåvinisme for prioritere norsk og internasjonale vedtak, og innen dimensjonen velferdsstolthet for EU vs nasjon.

Hvorfor viser identitetstypene ulike sammenhenger med holdninger til globalisering? Vi husker at det skilles mellom to hovedformer for nasjonal identitet. Av de fire dimensjonene for nasjonal identitet som er inkludert i denne analysen er det sjåvinisme og velferdsstolthet som er nærmest de opprinnelige definisjonene av henholdsvis det etnisk kulturelle og det juridisk legitime. Sjåvinisme indeksen måler typiske ”vårt land best”, og ”det er typisk norsk å være god” holdninger, hvor Andre grupper vurderes som dårligere enn Oss. Prioritere norsk indeksen måler politisk, økonomisk og kulturell proteksjonisme, hvor Vårt skal prioriteres, ikke fordi det er bedre enn Deres, men fordi det er norsk. Variabelen internasjonale vedtak går på nasjonalstatens natur, et av de elementene som kan bli endret på grunn av overnasjonalitet. Dersom skillet mellom det etnisk kulturelle og juridisk legitime skal brukes på prioritere norsk og internasjonale vedtak, vil de falle på den etnisk kulturelle siden. Denne sammenhengen mellom sjåvinisme og prioritere norsk og

internasjonale vedtak virker derfor naturlig. De med sterk sjåvinisme er mer nasjonalt, og mindre globalt orientert. For velferdsstolthet ser altså sammenhengen ut til å være motsatt. Denne dimensjonen går direkte på det sivilborgerlige ved nasjonal identitet. Et sterkt sivilt borgerskap er sentralt i å legitimere nasjonalstaten. Variabelen EU vs nasjon går på nasjonalstatens autoritet, et annet element ved det nasjonale som kan bli endret på grunn av overnasjonalitet. Ved bruk av skillet mellom det etnisk kulturelle og juridisk legitime vil disse falle på den juridisk legitime siden. Sammenhengen mellom disse virker derfor også naturlig.

Over har vi altså sett at de med høy etnisk kulturell identitet vurderer globalisering som mer negativt enn de med lav etnisk kulturell identitet, og de med høy juridisk legitim identitet vurderer globalisering som mer positivt enn de med lav juridisk legitim identitet. På samme måte blir det dermed de med lav etnisk kulturell identitet som er mest positive til globalisering, og de med lav juridisk legitimitet som er mest negative til globalisering. Vi husker fra metodekapittelet at variablene om overnasjonalitet går på nasjonalstatens natur og autoritet. Begge disse begrepene er overlappende i de fleste teorier og definisjoner om nasjonalstater. Natur og autoritet kjenner vi også igjen fra skillet mellom det etnisk kulturelle og juridisk legitime. Når globaliseringen øker i omfang hevdes det ofte at det er på bekostning av nasjonalstaten. Eventuelle verdensborgerskap bygges på det sivilborgerlige, derfor virker sammenhengen mellom styrke på nasjonal identitet og holdninger til globalisering naturlig. Det vil derfor være mer sannsynlig at de med sterkere juridisk legitim er mindre skeptiske mot globaliseringen. Samtidig vil da de som knytter sin nasjonale identitet i sterkere grad til det etnisk kulturelle forventes å ha større problemer med å utvikle en global identitet. Dette vil vi komme tilbake til.

6.2 Hva betyr sammenhengene og endringene vi har funnet?

Hva betyr tiden, og hvor mye kan denne perioden forklare?

Vi har jo tidligere forsøkt å diskutere om dette er globaliseringens alder. Dette er tydeligvis ganske udefinerbart, en begynnelse på dette nevnes aldri, og derfor kan en spørre seg hvilken periode en skal ta utgangspunkt i. Internasjonal kontakt er jo ikke noe nytt, men den formen vi ser det i nå er. Globaliseringen er hurtig, intensiv og omfattende, og i et globaliseringsperspektiv er det derfor nærliggende å tenke at 10 år er lang tid. Vi har sett hvordan internasjonal omsetning og sysselsetting for de største

norske industribedriftene har økt stort i perioden 1980 til 2000, og at det igjen økte mest de 10 siste årene i denne perioden.

Som vi vet er det ingenting som er konstant i samfunnsvitenskapen. Både samfunnet og nasjonal identitet er utsatt for påvirkninger, og vil endres som følge av dette. Nasjonal identitet vurderes ofte over lengre perioder enn det som gjøres her. Tatt i betraktning hvilken stor påvirkning globaliseringen har hatt de siste ti årene er det interessant å se om og hvilke betydninger dette har. Flere målinger over lengre tid ville gitt mer utfyllende resultater for utvikling både av holdninger til globalisering og nasjonal identitet. Enn så lenge kan vi si at det finnes noen, men små endringer og at sammenhengen er sterkere mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet.

Hvordan påvirker globaliseringen nasjonal identitet?

Vi kan tenke oss at globaliseringsprosessen er tosidig: på den ene siden de økonomiske og politiske konsekvenser dette har direkte på nasjonalstaten, og på den andre siden de kulturelle endringene som skjer innenfor nasjonalstatens grenser. Opprettelsen og videreføringen av nasjonalstaten har vært, og er, en sentral del for utviklingen av nasjonal identitet. Vi vet at nasjonal identitet består av en blanding av etnisk kulturell og juridisk legitim tilhørighet. Dette blandingsforholdet vil alltid være forandningsbart gjennom tid og sted. Vi kan for eksempel tenke oss at den norske nasjonale identiteten har hatt sine høydepunkter ved opprettelsen av Norge som egen stat i 1905, gjennom den tyske okkupasjonen og tiden etter, og ved OL på Lillehammer og EU- avstemningen i 1994. På lignende vis kan vi kanskje tenke oss at den juridisk legitime identiteten var sterkere i 1905, og at den etnisk kulturelle var sterkere i rundt opplevelsen av OL.

Både nasjonalstaten og nasjonal identitet har vært på et historisk høydepunkt under utviklingen av det moderne samfunn. Nasjonalstaten var en funksjonell løsning på behovene industrialiseringen medførte. Vi vet at den norske stat, mer enn mange andre stater, har vært deltagende i å utvikle norsk industri. Det er typisk norsk å være god, og det er typisk norsk å ha en aktiv stat. Sammen vil disse elementene, og flere andre, føre til at forskjellene mellom de to hovedtypene av nasjonal identitet kan være mindre i Norge enn for andre nasjoner.

Globalisering er den betegnelsen som brukes på den stadig mer intensiverte kontakten og utvekslingen på tvers av landegrenser som involverer stater, bedrifter og enkeltmennesker. Denne prosessen forenkles gjennom standardisering av rutiner og

prosesser. Dette ser vi også på to områder: stadig flere opplever en global kulturell homogenisering, og nasjonalstatene må tilpasse sin politiske og økonomiske profil. Globaliseringen er med på, i stadig økende grad, å forme politikk, økonomi og kultur. På denne måten svekkes nasjonalstatenes autonomi og natur. Vi husker at FN nettopp har vedtatt nasjonalstatenes rett til å beskytte sin kultur mot amerikansk popkulturell dominans. Det finnes ulike teorier om hva som vil skje fremover. Ifølge harmoniperspektivet vil vi se en form for evolusjon innen styreformer hvor det globale og lokale vil ta over. I henhold konfliktperspektivet vil det skjeve maktforholdet til fordel for de globalt tilpassede statene føre til uro og konflikter.

Dette fører igjen til ulike påvirkninger på nasjonal identitet. Her finnes det tre typer teorier om utviklingen. I den første hevdes det at nasjonal identitet vil være overflødig etter at nasjonalstaten har spilt ut sin rolle. Deretter er det en lignende hvor nasjonal identitet vil svekkes som følge av nasjonal staten, og en som sier at det vil styrkes som i protest til utviklingen. I den siste hevdes det at siden nasjonal identitet aldri har vært stabilt, vil den også denne gangen tilpasse seg og stå frem i ny form. Det er altså slik at globaliseringen påvirker nasjonal identitet, men forholdet mellom nasjonal identitet og holdninger til globalisering er mer uklart. I denne analysen søkes det derfor ikke å finne en årsakssammenheng, men heller om og hvilke sammenhenger som finnes og hvordan dette utvikler seg.

Hvordan blir da forholdet mellom de ulike holdningene til globalisering og styrken på de ulike dimensjonen for nasjonal identitet?

Nordmenn med høy etnisk kulturell identitet er altså mest negative til globalisering, mens de med høy juridisk kulturell er mest positive til globalisering. Vi kan også skille mellom nasjonal tilhørighet, sjåvinisme og nasjonal stolthet, hvor høyere identitet ga mer negative holdninger til globalisering, og velferdsstolthet, hvor høyere identitet ga mer positive holdninger til globalisering. Dimensjonenes maksimale effekt hadde størst betydning for sjåvinisme på vilje til å prioritere norsk og internasjonale vedtak enn de andre dimensjonene for nasjonal identitet, og for velferdsstolthet på EU vs nasjon.

Av dimensjonene for nasjonal identitet skal vi her fortsette å holde oss til sjåvinisme og velferdsstolthet. I tillegg til at det er resultatene for disse indeksene som ved maksimal verdi har størst betydning for holdninger til globalisering, er det også disse som ligner mest den tradisjonelle oppdelingen mellom det etnisk kulturelle og

det juridisk legitime. Vi har sett hvordan de med høy etnisk kulturell identitet vurderer globalisering som mer negativt enn de med lav etnisk kulturell identitet, og hvordan de med høy juridisk legitim identitet vurderer globalisering som mer positivt enn de med lav juridisk legitim identitet. På samme måte er det de med lav etnisk kulturell identitet som er mest positive til globalisering, og de med lav juridisk legitim identitet som er mest negative til globalisering.

Skillet mellom dimensjonene for nasjonal identitet kjenner vi også igjen i nasjonalstaten, dens form er å være en autoritet og naturlighet. I løpet av globaliseringens fremskritt har staters autoritet og naturlighet blitt svekket, og vi ser tilløp til andre identitetsformer istedenfor den nasjonale. Et eventuelt verdensborgerskap må nødvendigvis bygges på det sivilborgerlige fremfor det etnisk-kulturelle. I lys av dette virker funnene over riktige, de med sterk etnisk kulturell tilknytning er mer skeptiske til globalisering, og de med sterk juridisk legitim tilknytning vil ha mindre problemer med å utvikle en global identitet.

Vi vet hvordan det i hovedsak finnes fire teorier om hvordan globaliseringen vil påvirke nasjonal identitet. Ifølge disse vil den forsvinne, svekkes, styrkes eller endre form. Det hevdes at nasjonal identitet, og da gjerne gjennom den etnisk kulturelle dimensjonen, vil kunne styrkes i motreaksjoner. Vi husker for eksempel hvordan UNESCO har vedtatt en kulturkonvensjon som er ment å beskytte de enkelte nasjoners kultur og språk mot den amerikanske dominansen i populærkulturen. Dersom det etnisk kulturelle innholdet i nasjonal identitet skulle forsvinne vil vi oppleve å få en strengt politisk sivil tilknytning til nasjonalstaten.

Nasjonal identitet er ikke konstant, ei heller holdninger til globalisering. Begge disse vil variere over tid og sted. Vi har sett at nasjonal identitet har blitt noe svekket, men at endringene har vært forskjellig for de ulike dimensjonene for nasjonal identitet. Dermed kan det være at nasjonal identitet også har fått en ny form. Sammensetningen er ny, og vi så i det første analysekapittelet at stolthet over Norges velferdssystemer har fått økt tilslutning. Dersom globaliseringen påvirker nasjonal identitet, og dersom globaliseringen har ulik påvirkning over hele verden vil jo globale identiteter fortsatt inneholde nasjonale forskjeller. Det ville vært spennende å sammenligne med andre land. At nasjonal identitet til stadighet tilpasser seg kan være det som viser at det likevel er noe stabilt.

6.3 Konklusjoner

I dette siste analysekapittelet har vi sett på forholdet mellom nasjonal identitet og holdninger til globalisering. Verken nasjonal identitet eller holdninger til globalisering er noe konstant. Tvert imot er dette under kontinuerlig forandring, noe det også blir tatt hensyn til i teorien om hvordan globaliseringen påvirker nasjonal identitet. Vi husker det har blitt hevdet at samfunnsendringene vil føre til at nasjonal identitet enten forsvinner, svekkes, styrkes eller utvikles til ny form. Med dette i tankene har funnene her vært svært interessante, større betydning enn år har nemlig identitetsform: etnisk kulturell og juridisk legitim nasjonal identitet har ulik sammenheng med holdninger til globalisering.

Aller først har vi sett at høy nasjonal tilhørighet og sjåvinisme har sammenheng med vilje til å prioritere norsk, og det å mene at EU ikke vil være positivt for å bevare nasjonale særegenheter, og at høy nasjonal tilhørighet, sjåvinisme og nasjonal stolthet har sammenheng med å mene at vedtak fra internasjonale institusjoner ikke kan gjennomføres i Norge dersom norske myndigheter ikke er enig. Derimot har høy velferdsstolthet sammenheng med å liten vilje til å prioritere norsk og å være positiv til overnasjonalitet. Dimensjonenes variasjonsbredde var også ulik på holdninger til globalisering. Forskjellen på høy og lav identitet hadde størst betydning for sjåvinisme på vilje til å prioritere norsk og internasjonale vedtak, og for velferdsstolthet på EU vs nasjon. For internasjonale vedtak kunne vi også se at nasjonal identitet har sterkere påvirkning enn endringen fra 1995 til 2003.

AVSLUTNING

Målet for denne oppgaven har vært å se nærmere på hvordan globaliseringen, og utfordringene dette har på den nasjonale identiteten, blir mottatt i Norge. I innledningen ble tre spørsmål presentert: om endringer i den nasjonale identiteten og holdningene til globalisering og om forholdet mellom disse. Her skal trådene fra diskusjonen samles. Vi skal se på dataene og litteraturen som ble brukt for å besvare spørsmålene, og peke på nye spørsmål som dukker opp i kjølvannet av denne oppgaven.

7.1 Endringer i perioden 1995 til 2003

Det var forventet å finne at nordmenn ville være mer positive til globalisering, og at deres nasjonale identitet ville være svekket i 2003 sammenlignet med 1995. Perioden fra 1995 til 2003 viser kun små endringer, både i holdninger til globalisering og nasjonal identitet. Men det ser ut til at denne forventingen til en viss grad stemmer.

7.1.1 Endringer i holdninger til globalisering

De ulike delene i holdninger til globalisering viste ulik endring. Ulik resultatene for 1995 var det et svakt flertall som i 2003 mente at norske varer ikke lenger skulle beskyttes ved å begrense importen, og at konflikter med andre land bør unngås selv om det går ut over norske interesser. Det var også flere som mente at vedtak fra internasjonale organisasjoner skulle kunne gjennomføres i Norge selv om norske myndigheter ikke var enige. På disse tre spørsmålene ser det altså ut til at nordmenn er mer positive til globalisering.

Samtidig viste resultatene også at skepsis til makten hos enkelte internasjonale organer øker, selv om flertallet i begge undersøkelsene mener at internasjonale organisasjoner skal ha rett til å tvinge gjennom løsninger på for eksempel miljøproblemer, er disse færre i 2003 enn i 1995. Resultatene for den siste variabelen om EUs muligheter til å bevare nasjonale særegenheter viser at flere plasserer seg midt på skalaen. En figur over gjennomsnittene for indeksene prioritere norsk og variablene for overnasjonalitet i 1995 og 2003, viser at målet på EU som beskytter av de nasjonale særegenheter er unntaket på forventingene. Her bekreftes tanken at nordmenn er mer positive til globalisering i 2003. At denne variabelen som nevner EU viser andre resultater kan ha sammenheng med måletidspunkt. 1995 er året etter den siste EU-avstemminga, og det ser altså ut til at flere har ”hoppet opp på gjerdet” igjen. Det andre spørsmålet som ikke bekrefter forventingen er det som nevner miljøproblemer. Å bruke nettopp dette ordet kan forklare hvorfor det er så mange som er positive til å la internasjonale organer tvinge gjennom løsninger.

Globaliseringen vokser stadig i omfang og intensivitet (Held & McGrew 2003). Dette påvirker den politiske, økonomiske og kulturelle utviklingen både globalt og lokalt. Med seg fører den blant annet mange vestlige, og da spesielt amerikanske standarder (Tranøy og Østerud 2001). Måten globaliseringen blir mottatt lokalt vil derfor til enhver tid avhenge av hvilke endringer den medfører, og hvordan dette blir gjort. Dette forventes ifølge litteraturen å være enten harmonisk eller konfliktfylt (Held & McGrew 2003). Her kan det også være naturlig å tenke at siden endringene vil være relativt små i Norge, og siden norske myndigheter har klart å beholde mye kontroll over sine ressurser, så vil holdningene til globalisering være mer positive her, enn land hvor dette ikke er slik. Å sammenligne med andre land kunne derfor vært interessant. Uansett ser vi at globaliseringen også påvirker Norge: Nasjonalstaten, bedrifter og enkeltpersoner er tvunget til å forholde seg til verden på en ny måte. Avgjørelser i andre land og internasjonale organisasjoner har betydning på vår hverdag. Det bør derfor være sammenheng mellom hva slags holdninger en har til globalisering, og hvordan man blir påvirket av dette. Med bakgrunn i dette var det derfor forventet at holdningene skulle være mer positive til globalisering i 2003, noe som jo viste seg å variere.

7.1.2 Endringer i nasjonal identitet

Krysstabellene viste at nordmenn generelt har høy nasjonal identitet, og at den svekkes noe fra 1995 til 2003. På samme måte som for holdninger til globalisering fant vi at endring også varierte innenfor nasjonal identitet. Forventningen om at den norske nasjonale identiteten vil være svekket stemmer for alle delene i indeksen sjåvinisme. Tre av spørsmålene som måler nasjonal tilhørighet bekrefter forventningen: Å være født i Norge, å ha norsk statsborgerskap og å føle seg norsk er mindre viktig, mens betydningen av å ha bodd i Norge mesteparten av livet ikke viser endring. De samme resultatene finner vi for spørsmålene om nasjonal stolthet: Nordmenn er mindre stolte over norske prestasjoner innen vitenskap og teknologi, sport og kunst og kultur, mens stoltheten over Norges historie ikke viser endring. Spørsmålene for velferdsstolthet viste at færre er stolte av hvordan demokratiet virker, det er ingen endring i hvor stolte nordmenn er over rettferdighet og lik behandling for samfunnsgruppene, og flere er mer stolte over velferdssystemet. Figuren over gjennomsnittene for indeksene i 1995 og 2003 viser at nasjonal identitet svekkes, og regresjonstabellene viser at dette ikke foregår på lik måte for dimensjonene.

I denne oppgaven har vi gått ut fra fire teorier om hvordan globaliseringen påvirker den nasjonale identiteten. Den første hevder at etter hvert som industrisamfunnets goder spres over hele verden, vil nasjonal identitet til slutt vil være overflødig, og dermed forsvinne (Gellner i Knutsen 1996). I tråd med dette hevder den andre at globaliseringens fremvekst vil føre til at den nasjonale identiteten svekkes. Den tredje fremmer derimot at den negative måten globaliseringen påvirker nasjonalstaten på vil føre til at nasjonal identitet vil styrkes i motreaksjoner. I den siste gis det rom for at den nasjonale identiteten er fleksibel, og at den vil tilpasse seg og stå frem i en ny versjon (Held & McGrew 2003). Funnene i denne oppgaven bekrefter altså både at den nasjonale identiteten er svekket, og at nasjonal identitet vil utvikle seg og tilslutt stå frem i ny form. Tatt i betraktning globaliseringens påvirkningskraft er regionalt avhengig, vil alle steder/folk oppleve dette på ulik måte. Dersom endringen i nasjonal identitet virkelig dreier seg om å utvikle en ny form, vil utgangspunktet for dette være forskjellig på alle steder, og vi vil likevel se ulike varianter for nasjonal identitet over hele verden.

At vi ser så små endringer kan forklares av at perioden fra 1995 til 2003 er for kort tid til å måle endring, eller at globaliseringen slett ikke har den påvirkningen på

nasjonal identitet som forventet. Dersom vi hadde hatt et lengre tidsrom, eller flere måletidspunkter, kunne vi ha sett større eller mer variasjon i endringene.

7.1.3 Kun små endringer

På den ene siden har vi i denne oppgaven sett små tegn på endringer, samtidig som den nasjonale identiteten opplever noen svekkelser ser vi også svake tegn til at man er mer positive til globalisering. På den andre siden har vi funnet at endring har mindre betydning enn de andre variablene. Sammenhengene i og mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet er større enn for endringsvariabelen. At vi ser så lite endring kan også være et tegn på at både nasjonal identitet og de holdningene vi har til globalisering er ganske stabile.

All den litteraturen som brukes i denne oppgaven uttrykker forventning om endring, men ingen er spesifikke på når dette skal skje. Likevel bruker de uttrykk som 'globaliseringens tidsalder' for å beskrive samfunnet vi lever i, og de hevder at globaliseringen blir stadig mer intensiv. Dette burde tilsi at 10 år er lang tid i et globaliseringsperspektiv, og at dette derfor er en interessant tid. Perioden fra 1995 til 2003 er kanskje for kort tid til å konkludere om endringer i nasjonal identitet, men en pekepinn fremover kan være å fortsette å observere globaliseringens inntog på de nasjonale områder.

7.2 Om sammenhengene

Det var forventet å finne sammenhenger mellom holdninger til globalisering og mellom dimensjonene for nasjonal identitet. Vi har sett at dette stemte, og at enkelte sammenhenger var sterkere enn de andre. Vi forventet også å finne sammenhenger mellom styrken på nasjonal identitet og positive eller negative holdninger til globalisering. Her fant vi flere ulike sammenhenger.

7.2.1 Sammenhenger i holdninger til globalisering

Vi fant positive sammenhenger mellom de ulike målene på nasjonal identitet, jo mer positiv en er til å prioritere norsk, jo mer negativ vil en være til overnasjonalitet og omvendt. Vi så også at indeksen prioritere norsk hadde sterkere sammenheng med overnasjonalitet enn hva målene på overnasjonalitet hadde på hverandre.

Globaliseringen hevdes å være en flersidig prosess som betyr politiske og økonomiske konsekvenser for nasjonalstaten, og kulturelle endringer innen nasjonalstaten (McGrew 1992). Blant annet ser vi hvordan enkelte bedrifter kan true med utflagging for å få skattelettelser, eller forhandle om å få spesialbehandling mot å slå seg ned på spesielle områder. Nasjonalstaten må stadig forholde seg til og tilpasse seg nye aktører. På denne måten øker også globaliseringen behovet for inter- og overnasjonalt samarbeid, noe som tilslutt svekker nasjonalstatens makt (McGrew 2003; Yeats 2001; Johannesen 1997). Gjennom indeksen prioritere norsk og disse to målene på overnasjonalitet reflekteres de ulike sidene ved globaliseringen, både økonomiske, politiske og kulturelle. Sammenhengene mellom disse variablene virker derfor naturlige. At indeksen prioritere norsk har sterkere sammenheng kan muligens også forklares av at den består av flere spørsmål, og dermed dekker et større område.

7.2.2 Sammenhenger i nasjonal identitet

Vi har også funnet positive sammenhenger mellom de ulike dimensjonene for nasjonal identitet, å ha høy nasjonal identitet på en dimensjon betyr høy nasjonal identitet på de andre dimensjonene. Samtidig så vi at det er sterkest sammenheng mellom dimensjonene nasjonal tilhørighet og sjåvinisme, og mellom nasjonal stolthet og velferdsstolthet.

I tilnærmingen til begrepet nasjonal identitet skilles det gjerne mellom to hovedtyper: På den ene siden en rent sivilborgerlig tilknytning til nasjonalstaten, et forhold som begrunnes i rettigheter og plikter knyttet til denne tilhørigheten. På den andre siden har vi en tilknytning som bærer i en etnisk kulturell tilhørighet til den store nasjonale gruppen. Disse hovedtypene har sitt utgangspunkt i utviklingen av en nasjonal identitet i Frankrike etter revolusjonen, og samlingen av de tyske statene i ett rike. Den franske typen er en sivilborgerlig tilknytning rundt et ideal om likhet. Den tyske hadde derimot et fokus på en etnisk kulturell tilhørighet. Ingen av disse to typene finnes i ren form. Alle lands nasjonale identitet består av en blanding av det som her har blitt kalt det juridisk legitime, og det etnisk kulturelle (Østerud 1994).

I denne oppgaven er det med utgangspunkt i denne teoretiske tilnærmingen, annen forskning og det tilgjengelige datamaterialet, identifisert fire dimensjoner ved den norske nasjonale identiteten. En sammenheng mellom disse dimensjonene virker derfor naturlig. Teoretisk er dimensjonene nasjonal tilhørighet og sjåvinisme er

nærmere det etnisk kulturelle perspektivet enn dimensjonene nasjonal stolthet og velferdsstolthet. Og på samme måte er dimensjonene nasjonal stolthet og velferdsstolthet teoretisk sett nærmere det juridisk legitime perspektivet enn dimensjonene nasjonal tilhørighet og sjåvinisme. Resultatene fra denne undersøkelsen bekrefter altså teorien: det er sterkest sammenheng mellom dimensjonene nasjonal tilhørighet og sjåvinisme, og mellom nasjonal stolthet og velferdsstolthet.

7.2.3 Sammenhenger mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet

Vi forventet å finne en sammenheng mellom nasjonal identitet og holdninger til globalisering, at å ha positive holdninger til globalisering skulle ha sammenheng med å ha lav nasjonal identitet og omvendt. Vi fant at dette ikke stemte for alle dimensjonene: de fire dimensjonene for nasjonal identitet har ulike sammenheng med holdninger til globalisering.

I litteraturen uttrykkes det altså en sammenheng mellom hvordan globaliseringen utvikles og styrken på den nasjonale identiteten (Held & McGrew 2003; Knutsen 1996). Det er også naturlig å forvente at hva slags holdninger man har til globalisering avhenger av hvordan man blir påvirket av globaliseringen. Styrken på ens nasjonale identitet bør derfor også ha sammenheng med hvilke holdninger en har til globalisering. På grunn av dette skiftet fra globalisering til holdninger til globalisering forsvinner muligheten til å bekrefte eller avkrefte dette forventede kausale forholdet mellom globalisering og nasjonal identitet. Men, i denne oppgaven er det funnet svært liten grad av endring, både for nasjonal identitet og holdninger til globalisering. Det kan være at perioden fra 1995 til 2003 er for kort, eller at globaliseringen slett ikke har den påvirkningen på nasjonal identitet som forventet.

Sammenhengen mellom dimensjonene for nasjonal identitet blir tildels videreført til forholdet mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet. Her forventet vi å finne en sammenheng mellom hva slags holdninger en har til globalisering og styrken på ens nasjonal identitet. Dette stemmer kun delvis. Av de fire dimensjonene var det sjåvinisme og velferdsstolthet som skilte seg mest ut i analysen, på grunn av styrken og retningen på sammenhengene. Av de fire dimensjonene for nasjonal identitet er det også disse som er mest like det hovedskillet i litteraturen mellom det etnisk kulturelle og det juridisk legitime. Som den eneste av

de fire dimensjonene skiller velferdsstolthet seg ut gjennom hvordan den henger sammen med holdninger til globalisering. Mens høy nasjonal identitet på de andre dimensjonene har sammenheng med å være negativ til globalisering, har høy velferdsstolthet sammenheng med å være positiv til globalisering. Siden det i litteraturen ikke blir tatt høyde for forskjellige sammenhenger for de ulike dimensjonene for nasjonal identitet, er det spesielt interessant å finne denne sammenhengen her. Det kan være at en fremtidig global identitet vil bygge på det juridisk legitime, med fokus på sivilborgerlige plikter og rettigheter (Østerud 1997; Nairn 1996).

7.3 Fremtidige forskningsspørsmål

Gjennom den prosessen å besvare denne oppgavens spørsmål, har imidlertid også flere spørsmål dukket opp. Med tanke på at alle land vil ha ulike forutsetninger for globaliseringens inntog, og at denne forskjellen nok vil være større mellom vestlige og ikke-vestlige land, kunne det vært interessant å se på forskjeller i holdninger til globalisering mellom land. Vi har sett svært liten endring i løpet av denne perioden fra 1995 til 2003, det ville vært spennende å fortsette å observere denne utviklingen både i og mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet. Det ville også vært interessant å se enda nærmere på hvordan forholdet mellom holdninger til globalisering og nasjonal identitet utvikler seg over tid, og kanskje også over en lengre tidsperiode. Vi har i løpet av denne oppgaven sett at dimensjonene for nasjonal identitet har ulik sammenheng med holdninger til globalisering. Dette trekker frem muligheten for å se om dette også har sammenheng på andre områder, som for eksempel sosioøkonomiske bakgrunnsvariabler: har en eventuell global og sosial elite en annerledes form for nasjonal identitet?

I denne sammenhengen har disse spørsmålene enten vært utenfor oppgavens begrensninger, eller det har ikke vært tilstrekkelig datagrunnlag. Men det finnes et håp om at denne oppgaven har vært med på å fremme interesse og nysjerrighet på området. Globaliseringen intensiveres og får stadig større betydning for samfunnet på flere nivåer: nasjonalstaten, organisasjoner og enkeltpersoner. Når vi vet dette er det naturlig å tenke at det er behov for mer kunnskap om, og mer oppmerksomhet på dette området også innenfor sosiologien.

LITTERATURLISTE

Aftenposten, søndag, 23.10.2005, s.15: ”Hollywood mot resten av verden”

Anderson, Benedict (1991): *Imagined Communities*. London, Verso.

Anderson, Benedict (1996): ”Introduction” i *Mapping the nation*. Balakrishnan, Gopal (ed.). London, New Left Review.

Anderson, Malcolm (2000): *States and Nationalism in Europe since 1945*. London, Routledge.

Bauer, Otto (1996): ”The Nation” i *Mapping the nation*. Gopal Balakrishnan (ed.) London, New Left Review.

Billig, Michael (1995): *Banal nationalism*. London, Sage.

Birkeland, Åsmund (1997): ”Utenrikspolitikken og relasjonen mellom stat og samfunn” i *Den moderne staten*. Åsmund Birkeland (red.). Oslo, Pax forlag.

Breuilly, John (1996): ”Approaches to Nationalism” i *Mapping the nation*. Gopal Balakrishnan (ed.). London, New Left Review.

Brown, David (2000): *Contemporary nationalism. Civic, ethnocultural and multicultural politics*. London, Routledge.

Bull, Edvard (1982): *Norgeshistorien etter 1945*. Oslo, Cappelen.

Christie, Nils (2000): I diskusjon på høst-forelesning, Oslo: Institutt for kriminologi.

Dagbladet, 19.11.2004: ”Nordmenn er tredje rikest i verden”
www.dagbladet.no/print/?/nyheter/2004/11/19/414993.html [Lesedato 19.11.2004]

Dagbladet, 18.2.2005: ”Australia: - Kyoto er ubrukelig”
www.dagbladet.no/kunnskap/2005/02/16/423569.html [Lesedato 18.02.2005]

Dagbladet, 26.8.2005: ”Norge topper igjen” 26.8.2005
www.dagbladet.no/nyheter/2005/08/26/441526.html [Lesedato 26.08.2005]

Elias, Norbert (1994): ”Om nasjonalisme” i *Nasjonalisme og nasjonal identitet*. Norbert Elias og Jurgen Habermas. Oslo, Cappelen.

Eriksen, Thomas Hylland (1993): *Typisk norsk*. Oslo, C.Huitfeldt Forlag A.S.

Haaland, Jan (2002): ”Internasjonale trender og utfordringer” i *Horisont* nr 4, s.24-41.
www.nhh.no/sam/debatt/2003/01.pdf [Lesedato 15.11.2005]

Habermas, Jurgen (1994): "Statsborgerskap og nasjonal identitet" i *Nasjonalisme og nasjonal identitet*. Norbert Elias og Jurgen Habermas. Oslo, Cappelen.

Hall, Stuart (1992): "The question of cultural identity" i *Modernity and its futures*. Hall, Held & McGrew (ed.). Cambridge, The Open University.

Hall, Held & McGrew (1992): "Introduction" i *Modernity and its futures*. Hall, Held & McGrew (ed.). Cambridge, The Open University.

Held, David & Anthony McGrew, 2003: *The Global Transformations Reader*. Cambridge, Polity Press.

Hellevik, Ottar (1996): *Nordmenn og det gode liv*. Norsk monitor 1985-1995. Oslo, Universitetsforlaget.

Hobsbawm, Eric (1996): "Ethnicity and Nationalism in Europe Today" i *Mapping the nation*. Gopal Balakrishnan (ed.): London, New Left Review.

<http://www.issp.org/homepage.htm> [Lesedato høst 2004]

Johannesen, Trond (1997): "Om grensene for statens makt i en markedsøkonomi" i *Den moderne staten*. Birkeland, Åsmund (red.): Oslo, Pax forlag.

Knutsen, Oddbjørn (1997): "Dimensjoner ved nasjonal identitet i Norge", i *Tidsskrift for samfunnsforskning*. Bind 38, s. 529-560.

Knutsen, Oddbjørn (2000), "Nasjonal identitet som partipolitiske konfliktlinjer i Norge." i *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*. Nr 1, s. 51-97.

Knutsen, Terje (1996): *Den nasjonal identiteten i Norge. Endringer i perioden 1988-1995*. Hovedoppgave ved Institutt for sammenlignende politikk. Universitetet i Bergen.

Konrad og Wagner (2000): *Reform of the public pension system in Germany*. Berlin, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung.

<http://www.diw.de/deutsch/publikationen/diskussionpapiere/docs/papers/dp200.pdf>
[Lesedato mai 2003]

McGrew, Anthony (1992): "A global society?" i *Modernity and its futures*. Hall, Held og McGrew (ed.). Cambridge, The Open University.

Mjøset, Lars (1997): "Stat, sivilsamfunn og verdensøkonomi fra renessansen til idag" i *Den moderne staten*. Åsmund Birkeland (red.). Oslo, Pax forlag.

Nairn, Tom (1996): "Internationalism and the Second Coming" i *Mapping the nation*. Gopal Balakrishnan (ed.). London. New Left Review.

Pallant, Julie (2001): *SPSS survival manual*. Buckingham- Philadelphia, Open University Press.

- Ringdal, Kristen (2001): *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Rosamond, Ben og Jane Booth (1995): *The Globalisation of the State. 'Globalisation and the politics of Identity in Europe'*. <http://www.psa.ac.uk/cps/1995/boot.pdf> [Lesedato april 2003]
- Rusten, Grete (2003): *Internasjonalisering, globalisering og regional utvikling. Strategier og utfordringer for næringslivet*. www.odin.dep.no/filarkiv/216901/1.Rusten.pdf [Lesedato juni 2005]
- Sejerstedt, Francis (1993): *Demokratisk kapitalisme*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Sinclair, T (2001): "International Capital Mobility: An Endogenous Approach" i *Structure and Agency in International Capital Mobility*. Sinclair, T. og K. Thomas, (eds.). Basingstoke, Palgrave.
- Sivertsen, Birgitte Frogner (2003): *Europeisk identitet: En kvantitativ analyse av opinionen i femten europeiske land*. Hovedoppgave ved institutt for sosiologi og statsvitenskap. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Skjåk, Knut Kalgraff og Bjug Bøyum (1995): *Intervjuundersøking om nasjonal identitet 1995*. NSD rapporter nr. 103. Bergen, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste.
- Skog, Ole-Jørgen (1998): *Å forklare sosiale fenomener*. Oslo, Ad Notam Gyldendal.
- Smith, Tom og Lars Jarkko (2001): *National Pride in Cross-National Perspective*. www.issp.org/Documents/natpride.doc [Lesedato høst 2005]
- Tranøy og Østerud red. (2001): *Mot et globalisert Norge? Rettslige bindinger, økonomiske føringer og politisk handlingsrom*. Oslo, Gyldendal Norsk forlag.
- Verdery, Katherine (1996): "Wither 'Nation' or 'Nationalism'?" i *Mapping the nation*. Gopal Balakrishnan (ed.). London, New Left Review.
- Yeats, Nicola (2001): *Globalization and social policy*, Wiltshire, the Cromwell Press Ltd.
- Østerud, Øyvind (1994): *Hva er nasjonalisme?* Oslo, Universitetsforlaget.
- Østerud, Øyvind (1997): "Stat og nasjon i utakt?" i *Den moderne staten*. Åsmund Birkeland (red.). Oslo, Pax forlag.
- Østerud, Øyvind (1999): *Globaliseringen og nasjonalstaten*. Oslo, Ad Notam.

**Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.
Antall ord: 36 642**